

Одеський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Одеський державний університет внутрішніх справ
Міністерство внутрішніх справ України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ТАЛПА ПЕТРО ВАЛЕНТИНОВИЧ

УДК 342.95(477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

081 – Право

08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ П.В. Талпа

Науковий керівник: Корнієнко Максим Вікторович, доктор юридичних наук,
професор

Одеса – 2026

АНОТАЦІЯ

Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони. – Кваліфікаційна наукова праця. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Одеський державний університет внутрішніх справ, Одеса, 2026.

Дисертацію присвячено дослідженню адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони. Найважливішою обставиною, що визначає актуальність теми цього дослідження, є зростання потреби з боку нашого суспільства в підвищенні якості судової діяльності. Безпека здійснення правосуддя є однією з ключових передумов функціонування правової держави, а організація захисту судової влади є пріоритетним напрямом державної політики у сфері безпеки. Проте статистика свідчить про факти втручання в судовий процес у вигляді порушень громадського порядку та безпеки в судах, невиконання розпоряджень головуєчого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні та їх зривів, блокування роботи судів, висловлювання образ та погроз на адресу суддів, перешкоджання виконанню ними професійних обов'язків, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їхніх сімей, пошкодження їхнього майна тощо. Цим явищам запобігають співробітники Служби судової охорони – створеного в процесі реалізації судової реформи в Україні спеціального суб'єкта публічної адміністрації, що покликаний забезпечувати охорону судів, органів і установ системи правосуддя, а також безпеку суддів і учасників судового процесу.

Водночас адміністративно-правовий статус Служби судової охорони характеризується фрагментарністю нормативного регулювання, наявністю прогалин та колізій, що негативно впливає на ефективність її діяльності. У науці адміністративного права питання адміністративно-правового статусу Служби судової охорони досліджені недостатньо, оскільки відсутні

спеціальні комплексні дослідження проблем адміністративно-правового статусу Служби судової охорони.

Відповідно до визначених мети і завдань робота складається з трьох розділів, що об'єднують 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі, який має назву «Засади наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони», визначено, що загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони характеризується поступовим розвитком і формуванням окремого напрямку в межах адміністративного права.

Проаналізовано поняття адміністративно-правового статусу, його структура (права, обов'язки, гарантії, відповідальність), а також особливості правосуб'єктності ССО. Наголошено на необхідності чіткого визначення місця Служби у системі органів державної влади взагалі та в структурі адміністративно-правового механізму із забезпечення діяльності правосуддя зокрема.

Досліджено генезу адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони. Виділено такі етапи розвитку ССО:

I етап (1992–2003 рр.), який визначається започаткуванням судової міліції, функції якої виконувала міліція громадської безпеки як структурний підрозділ МВС України;

II етап (2003–2015 рр.), яким характеризується функціонуванням спеціального підрозділу судової міліції «Грифон»;

III етап (2015–2019 рр.), який визначається розробленням та прийняттям положень про Службу судової охорони, що втратили чинність, а також організаційно-фінансовими проблемами, пов'язаними з охороною судів, а функції ССО тимчасово виконували підрозділи Національної гвардії та Національної поліції;

IV етап (з 2019 р. – до цього часу), який ознаменований реальним створенням та функціонуванням ССО як підрозділу, підконтрольного Державній судовій адміністрації України та підзвітного Вищій раді правосуддя України.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду регламентації діяльності служб судової охорони продемонстрував різноманітність організаційних моделей, але спільною їх ознакою є чітке законодавче визначення статусу, професійність персоналу та використання сучасних безпекових технологій.

Для України актуальним є поєднання позитивних елементів різних моделей із збереженням інституційної належності Служби судової охорони до системи правосуддя. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами дозволить зміцнити незалежність судової влади та підвищити рівень безпеки судочинства.

Другий розділ присвячено вивченню сутності та змісту механізму адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони.

Доведено, що система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО є складною та багаторівневою. Вона включає органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також внутрішні органи управління ССО. Центральне місце в цій системі належить Вищій раді правосуддя та Державній судовій адміністрації України, які забезпечують безпосереднє регулювання та організацію діяльності ССО.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади визначає основи правового статусу ССО шляхом прийняття законів. Саме на законодавчому рівні закріплено правові засади створення Служби судової охорони, її завдання, структуру та підпорядкованість. Президент України як гарант Конституції забезпечує стабільність функціонування державних інституцій, у тому числі судової влади. Його вплив на статус ССО здійснюється опосередковано через підписання законів; видання указів у сфері національної безпеки; формування загальної політики у сфері державної безпеки. Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію

державної політики та видає нормативно-правові акти щодо організаційного і фінансового забезпечення діяльності ССО.

Суб'єктами спеціальної компетенції є Вища рада правосуддя та Державна судова адміністрація України.

Суб'єктом відомчого (внутрішнього) регулювання є керівництво ССО.

Ефективність функціонування ССО значною мірою залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів регулювання, чіткого розмежування їх повноважень і дотримання принципу незалежності судової влади. Подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання статусу ССО має бути спрямоване на підвищення інституційної спроможності служби та зміцнення гарантій безпеки правосуддя в Україні.

Адміністративно-правове регулювання статусу ССО – це впорядкований вплив норм і принципів адміністративного права на організацію, структуру, повноваження, порядок діяльності та взаємодію ССО з іншими органами державної влади. Правовий статус ССО визначається Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», підзаконними нормативно-правовими актами, а також внутрішніми актами органів суддівського врядування.

Правове регулювання охоплює:

визначення правового становища ССО у системі органів державної влади;

установлення структури та порядку формування;

визначення повноважень і функцій;

регламентацію служби в ССО;

контроль і координацію діяльності.

Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО є багаторівневою. Її доцільно класифікувати за обсягом повноважень і характером впливу на: суб'єктів загальної компетенції, суб'єктів спеціальної компетенції (органи суддівського врядування), суб'єктів відомчого (внутрішнього) регулювання.

Механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони є комплексною системою правових засобів, спрямованих на забезпечення її належного функціонування в системі правосуддя. Його структура включає норми права та принципи.

Принципи діяльності ССО формують цілісну систему керівних засад, що визначають її адміністративно-правовий статус та практику функціонування. Поєднання загальноправових і спеціальних принципів зумовлює особливе місце Служби серед інших суб'єктів публічної адміністрації. Водночас відсутність чіткого та системного нормативного закріплення окремих принципів зумовлює необхідність їх подальшого наукового осмислення та вдосконалення законодавчого регулювання.

Ефективність цього механізму визначається узгодженістю його елементів, належним нормативним забезпеченням і дотриманням принципу незалежності судової влади. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання статусу Служби має бути спрямований на зміцнення інституційної спроможності Служби та підвищення рівня безпеки правосуддя в Україні.

Третій розділ роботи присвячено вивченню шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання Служби судової охорони.

Нормативно-правове регулювання статусу ССО здійснюється на підставі Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», інших законів України, підзаконних нормативно-правових актів та відомчих документів. Однак чинна нормативна база характеризується фрагментарністю та наявністю колізій. Визначається, що доцільним є:

- систематизація актів, що регулюють статус ССО;

- усунення суперечностей між законами та підзаконними актами;

- прийняття окремого спеціального закону, який би комплексно визначав правовий статус ССО, її завдання, функції, повноваження та гарантії діяльності.

Кодифікація сприятиме підвищенню правової визначеності та стабільності функціонування Служби.

Однією з актуальних проблем регулювання статусу ССО є необхідність чіткого розмежування повноважень ССО з іншими правоохоронними органами. Доводиться, що в законодавстві варто:

- конкретизувати перелік заходів адміністративного примусу, які можуть застосовувати співробітники ССО;

- деталізувати підстави та порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї;

- закріпити механізми взаємодії з Національною поліцією, Національною гвардією та іншими органами.

Таке врегулювання дозволить уникнути дублювання функцій та забезпечити ефективну координацію дій.

Важливим напрямом є посилення правових і соціальних гарантій співробітників Служби. На нашу думку, законодавство має передбачати:

- чітке визначення умов проходження служби;

- удосконалення порядку дисциплінарної відповідальності;

- забезпечення належного рівня соціального та правового захисту;

- врегулювання питань професійної підготовки та атестації.

Належний правовий статус співробітників Служби сприятиме підвищенню мотивації та професіоналізму особового складу.

Гармонізація із законодавством Європейського Союзу включає:

- адаптація національного законодавства до європейських принципів діяльності служб безпеки судів;

- впровадження стандартів прав людини у сфері застосування заходів примусу;

- забезпечення прозорості та підзвітності діяльності ССО.

Гармонізація із міжнародними нормами сприятиме зміцненню довіри до судової системи.

Ефективне законодавство має передбачати дієві механізми контролю за діяльністю ССО. Із цією метою необхідно:

- удосконалити процедури внутрішнього службового контролю;
- забезпечити чіткий порядок розгляду скарг громадян;
- закріпити форми парламентського та громадського контролю;
- забезпечити неухильне виконання норм щодо прозорості процедури звітування про діяльність.

Контрольні механізми мають поєднувати забезпечення законності з гарантіями незалежності судової влади.

Сучасне законодавство повинно враховувати тенденції цифрової трансформації державного управління. У цьому напрямі доцільно:

- нормативно врегулювати використання електронних систем безпеки;
- закріпити правові підстави для обробки та захисту інформації;
- удосконалити порядок функціонування електронного документообігу в ССО.

Доведено, що Служба судової охорони є невід'ємним елементом механізму забезпечення незалежності судової влади та безпеки правосуддя в Україні. Її діяльність спрямована на охорону приміщень судів, органів та установ системи правосуддя, підтримання громадського порядку в судах, а також гарантування безпеки суддів і учасників судового процесу. Водночас ефективність виконання цих завдань безпосередньо залежить від якості правового регулювання статусу служби.

Сучасні виклики, пов'язані з реформуванням судової системи, євроінтеграційними процесами та безпековою ситуацією в державі, зумовлюють необхідність удосконалення законодавства, що регулює діяльність ССО. Сформульовано відповідні пропозиції.

Ключові слова: адміністративно-правова охорона, забезпечення безпеки, правосуддя, судова влада, судочинство, адміністративна відповідальність, органи державної влади, компетенція, судові органи, громадський порядок та безпека, верховенство права, законність, судовий процес, Служба судової охорони.

SUMMARY

Talpa P.V. Administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service. – Qualification scientific work. Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the specialty 081 – Law. – Odessa State University of Internal Affairs. – Odesa, 2026.

The dissertation is devoted to the study of the administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service. The most important circumstance that determines the relevance of the topic of this study is the growing need on the part of our society to improve the quality of judicial activity. The security of the administration of justice is one of the key prerequisites for the functioning of a legal state, and the organization of the protection of the judiciary is a priority direction of state policy in the field of security. However, statistics indicate facts of interference in the judicial process in the form of violations of public order and security in courts, failure to comply with the presiding judge's orders, contemptuous behavior in court sessions and their disruptions, blocking the work of courts, insults and threats against judges, obstruction of their performance of professional duties, physical pressure on judges and their family members, damage to their property, etc. These phenomena are prevented by employees of the Court Security Service - a special subject of public administration created in the process of implementing judicial reform in Ukraine, which is designed to ensure the protection of courts, bodies and institutions of the justice system, as well as the safety of judges and participants in the judicial process. At the same time, the administrative and legal status of the Court Security Service is characterized by fragmented regulatory regulation, the presence of gaps and conflicts, which negatively affects the effectiveness of its activities. In the science of administrative law, the issues of the administrative and legal status of the Court Security Service have not been sufficiently studied, since there are no special comprehensive studies of the problems of the administrative and legal status of the Court Security Service.

In accordance with the defined goals and objectives, the work consists of three sections, combining 8 subsections, conclusions, a list of sources used and appendices.

In the first section, entitled "Principles of scientific research on the administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service", it is determined that the general state of scientific research on the administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service is characterized by gradual development and the formation of a separate direction within the framework of administrative law.

The concept of administrative and legal status, its structure (rights, obligations, guarantees, responsibility), as well as the features of the legal personality of the Court Security Service are analyzed. The need to clearly define the place of the Service in the system of state authorities in general and in the structure of the administrative and legal mechanism for ensuring the activities of justice in particular is emphasized.

The genesis of the administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service is investigated. The following stages of the development of the SSO are distinguished:

Stage I (1992–2003), which is determined by the establishment of the judicial police, the functions of which were performed by the public security police as a structural unit of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine;

Stage II (2003–2015), which is characterized by the functioning of the special unit of the judicial police “Griffon”;

Stage III (2015–2019), which is determined by the development and adoption of the provisions on the Court Security Service, which have lost force, as well as organizational and financial problems related to the protection of courts, and the functions of the CSS were temporarily performed by units of the National Guard and the National Police;

Stage IV (from 2019 to the present), which is marked by the actual creation and functioning of the CSS as a unit controlled by the State Judicial

Administration of Ukraine and accountable to the High Council of Justice of Ukraine.

The analysis of foreign experience in regulating the activities of court security services demonstrated the diversity of organizational models, but their common feature is a clear legislative definition of the status, professionalism of personnel and the use of modern security technologies.

For Ukraine, it is relevant to combine the positive elements of different models while maintaining the institutional affiliation of the Court Security Service to the justice system. Harmonization of national legislation with international standards will strengthen the independence of the judiciary and increase the level of security of judicial proceedings.

The second section is devoted to the study of the essence and content of the mechanism of administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service.

It is proven that the system of subjects of administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service is complex and multi-level. It includes legislative, executive and judicial authorities, as well as internal management bodies of the Court Security Service. The central place in this system belongs to the High Council of Justice and the State Judicial Administration of Ukraine, which ensure direct regulation and organization of the activities of the Court Security Service.

The Verkhovna Rada of Ukraine, as the sole legislative body, determines the foundations of the legal status of the CSS by adopting laws. It is at the legislative level that the legal foundations for the creation of the Court Protection Service, its tasks, structure and subordination are enshrined. The President of Ukraine, as the guarantor of the Constitution, ensures the stability of the functioning of state institutions, including the judiciary. His influence on the status of the CSS is carried out indirectly through the signing of laws; the issuance of decrees in the field of national security; the formation of a general policy in the field of state security. The Cabinet of Ministers of Ukraine ensures the implementation of state

policy and issues regulatory and legal acts on the organizational and financial support of the CSS activities.

The subjects of special competence are the High Council of Justice and the State Judicial Administration of Ukraine.

The subject of departmental (internal) regulation is the management of the CSS.

The effectiveness of the functioning of the SSO largely depends on the coordination of the actions of all regulatory subjects, a clear delimitation of their powers and compliance with the principle of independence of the judiciary. Further improvement of the administrative and legal mechanism for regulating the status of the SSO should be aimed at increasing the institutional capacity of the service and strengthening the guarantees of the security of justice in Ukraine.

Administrative and legal regulation of the status of the CSS is an orderly influence of the norms and principles of administrative law on the organization, structure, powers, procedure for activity and interaction of the CSS with other state authorities. The legal status of the CSS is determined by the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine “On the Judicial System and the Status of Judges”, subordinate regulatory legal acts, as well as internal acts of judicial governance bodies.

Legal regulation covers:

determination of the legal position of the SSO in the system of state authorities;

establishment of the structure and procedure for formation;

determination of powers and functions;

regulation of the service in the CSS;

control and coordination of activities.

The system of subjects of administrative and legal regulation of the status of the CSS is multi-level. It is advisable to classify it by the scope of powers and the nature of its influence on: subjects of general competence, subjects of special competence (judicial governance bodies), subjects of departmental (internal) regulation.

The mechanism of administrative and legal regulation of the status of the Court Security Service is a complex system of legal means aimed at ensuring its proper functioning in the justice system. Its structure includes legal norms and principles.

The principles of the Court Security Service's activities form a holistic system of guiding principles that determine its administrative and legal status and practice of functioning. The combination of general and special principles determines the special place of the Service among other subjects of public administration. At the same time, the lack of a clear and systematic normative consolidation of individual principles determines the need for their further scientific understanding and improvement of legislative regulation.

The effectiveness of this mechanism is determined by the consistency of its elements, proper regulatory support and compliance with the principle of judicial independence. Further development of administrative and legal regulation of the status of the Service should be aimed at strengthening the institutional capacity of the Service and increasing the level of security of justice in Ukraine.

The third section of the work is devoted to studying ways to improve the administrative and legal regulation of the Court Security Service.

Regulatory and legal regulation of the status of the Court Security Service is carried out on the basis of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On the Judicial System and the Status of Judges", other laws of Ukraine, subordinate regulatory and legal acts and departmental documents. However, the current regulatory framework is characterized by fragmentation and the presence of conflicts. It is determined that it is advisable to:

- systematize the acts regulating the status of the Court Security Service;

- eliminate contradictions between laws and subordinate regulatory acts;

- adopt a separate special law that would comprehensively determine the legal status of the Court Security Service, its tasks, functions, powers and guarantees of activity.

Codification will contribute to increasing legal certainty and stability of the functioning of the Service.

One of the current problems of regulating the status of the CSS is the need for a clear demarcation of the powers of the CSS with other law enforcement agencies. It is argued that the legislation should:

- specify the list of administrative coercion measures that can be applied by CSS employees;

- detail the grounds and procedure for the use of physical force, special means and firearms;

- consolidate mechanisms for interaction with the National Police, the National Guard and other bodies.

Such a regulation will avoid duplication of functions and ensure effective coordination of actions.

An important direction is to strengthen the legal and social guarantees of the Service's employees. In our opinion, the legislation should provide for:

- a clear definition of the conditions of service;

- improving the procedure for disciplinary liability;

- ensuring an adequate level of social and legal protection;

- regulating issues of professional training and certification.

The appropriate legal status of the Service's employees will contribute to increasing the motivation and professionalism of the personnel.

Harmonization with the legislation of the European Union includes:

- adaptation of national legislation to the European principles of the activities of court security services;

- implementation of human rights standards in the field of application of coercive measures;

- ensuring transparency and accountability of the activities of the CSS.

Harmonization with international norms will contribute to strengthening trust in the judicial system.

Effective legislation should provide for effective mechanisms for monitoring the activities of the CSS. To this end, it is necessary to:

- improve the procedures of internal official control;
- ensure a clear procedure for considering citizens' complaints;
- consolidate the forms of parliamentary and public control;
- establish transparent procedures for reporting on activities.

Control mechanisms should combine ensuring legality with guarantees of judicial independence.

Modern legislation should take into account the trends of digital transformation of public administration. In this direction, it is advisable to:

- normatively regulate the use of electronic security systems;
- establish legal grounds for information processing and protection;
- determine the procedure for the functioning of electronic document flow in the CSS.

It has been proven that the Court Security Service is an integral element of the mechanism for ensuring the independence of the judiciary and the security of justice in Ukraine. Its activities are aimed at protecting the premises of courts, bodies and institutions of the justice system, maintaining public order in courts, as well as ensuring the security of judges and participants in the trial. At the same time, the effectiveness of the implementation of these tasks directly depends on the quality of legal regulation of the status of the service.

Modern challenges associated with the reform of the judicial system, European integration processes and the security situation in the state necessitate the improvement of the legislation regulating the activities of the SSO. Relevant proposals have been formulated.

Keywords: administrative and legal protection, security, justice, judicial power, judicial proceedings, administrative responsibility, state authorities, competence, judicial bodies, public order and safety, rule of law, legality, judicial process, Judicial Protection Service.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Талпа П.В. Наукові підходи до дослідження правового статусу Служби судової охорони: загальна характеристика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №2. С. 221–226.
2. Талпа П.В. Правове регулювання статусу Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 166–171.
3. Талпа П.В. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід регламентації Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 34. С. 243–249.
4. Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 35. С. 95–101.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Талпа П.В. Деякі питання адміністративно-правового статусу Служби судової охорони. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 117–120.
6. Талпа П.В. Загальна характеристика наукового пізнання правового статусу Служби судової охорони. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Одеса, 24 жовт. 2024 р.). Одеса : ОДУВС, 2024. С. 216 – 219.
7. Талпа П.В. Зарубіжний досвід діяльності Служби судової охорони. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (29 лист. 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 260–262.
8. Талпа П.В. Нормативно-правове регулювання діяльності Служби судової охорони. *Державно-правові засади формування безпекового*

середовища в Україні: сучасні виклики: Матеріали III Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 18 груд. 2024 р.). Одеса, ОДУВС, 2024. С. 98–101.

9. Талпа П.В. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання Служби судової охорони. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (23 трав. 2025 р.). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 223–226.

ЗМІСТ

Вступ	19
Розділ 1. Засади наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони	27
1.1. Загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони.....	27
1.2. Генеза адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони.....	41
1.3. Зарубіжний досвід регламентації статусу служб, що виконують функції охорони суду	57
Висновки до розділу 1	74
Розділ 2. Сутність та зміст механізму адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони	77
2.1. Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони	77
2.2. Механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони	90
2.3. Особливості адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони	105
Висновки до розділу 2	121
Розділ 3. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання Служби судової охорони	125
3.1. Напрями підвищення ефективності діяльності Служби судової охорони	125
3.2. Тенденції нормативного регулювання статусу Служби судової охорони	154
Висновки до розділу 3	177
Висновки	181
Список використаних джерел	185
Додатки	205

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Найважливішою обставиною, що визначає актуальність теми цього дослідження, є зростання потреби з боку нашого суспільства та держави у підвищенні якості судової діяльності. Ця потреба знаходить своє вираження у значному збільшенні кількості звернень фізичних та юридичних осіб до судів України останніми роками. Забезпечення незалежності судової влади та безпеки здійснення правосуддя є однією з ключових передумов функціонування правової держави, а організація захисту судової влади є пріоритетним напрямом державної політики у сфері безпеки.

Проте статистика свідчить про факти втручання в судовий процес у вигляді спроб порушень громадського порядку та безпеки в судах, невиконання розпоряджень головуючого, допущення зневажливої поведінки в судовому засіданні та їх зривів, блокування роботи судів, висловлювання образ та погроз на адресу суддів, перешкоджання виконанню ними професійних обов'язків, здійснення фізичного тиску на суддів та членів їхніх сімей, пошкодження їхнього майна тощо. Так, у 2025 році було не допущено пронесення до будівель правосуддя 209 тис. одиниць заборонених речей і предметів, обмежено пропуск до об'єктів системи правосуддя для 5,7 тис. осіб, які намагалися пройти із забороненими предметами, було припинено 74 протиправні діяння, а 70 правопорушників було передано до підрозділів Національної поліції України, спеціальні заходи безпеки було застосовано щодо 61 особи (судді та працівники суду).

Для запобігання подібним явищам у процесі реалізації судової реформи в Україні було створено Службу судової охорони як спеціальний суб'єкт публічної адміністрації, покликаний забезпечувати охорону судів, органів і установ системи правосуддя, а також безпеку суддів і учасників судового процесу.

Разом із тим, адміністративно-правовий статус Служби судової охорони характеризується фрагментарністю нормативного регулювання, наявністю прогалин та колізій, що негативно впливає на ефективність її діяльності. У науці адміністративного права питання адміністративно-правового статусу Служби судової охорони досліджені недостатньо, що зумовлює актуальність обраної теми.

Фундаментальною основою для дослідження стали праці провідних учених у галузі адміністративного права: В.Б. Авер'янова, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, Ю.П. Битяка, І.П. Голосніченка, А.В. Денисової, Є.В. Додіна, В.В. Коваленка, Т.О. Коломoeць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, М.В. Корнієнка, Р.С. Мельника, О.І. Остапенка, С.В. Петкова, Д.В. Приймаченка, О.Ф. Скакун, В.П. Тимощука, Х.П. Ярмачі та ін.

Окремим аспектам гарантування безпеки правосуддя приділили увагу Л.Є. Даценко, Б.В. Деревянко, О.М. Кіпчарський, В.О. Кібець, Є.Є. Лашко, В.В. Миргород-Карпова, О.В. Плескун, Т.Г. Попович, Є.В. Пустовіт, В.І. Теремецький, М.С. Уткіна, С.В. Хомініч, О.М. Шевчук, В.Д. Шаповал та ін.

Водночас серед наукових публікацій вітчизняних авторів слід констатувати відсутність спеціальних комплексних монографічних досліджень з проблем адміністративно-правового статусу Служби судової охорони. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена недосконалістю вітчизняного законодавства, яке регулює адміністративно-правовий статус Служби судової охорони, а також недостатнім теоретичним розробленням указаної проблеми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії розвитку Служби судової охорони на 2024-2026 роки, затвердженої наказом Служби судової охорони від 05.04.2024 р. № 112, проекту Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2025-2029 роки, теми

науково-дослідної роботи кафедри адміністративно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ «Забезпечення адміністративно-правовими засобами прав і свобод людини і громадянина в Україні» (реєстраційний номер 0125U001209).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є комплексне теоретико-правове обґрунтування адміністративно-правового статусу Служби судової охорони та розроблення пропозицій щодо його вдосконалення.

Для досягнення зазначеної мети у роботі поставлено та виконано низку завдань, зокрема:

- проаналізувати загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби;
- дослідити генезу адміністративно-правового регулювання статусу Служби;
- вивчити зарубіжний досвід регламентації Служби;
- охарактеризувати систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу Служби;
- розкрити механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби;
- визначити особливості адміністративно-правового регулювання статусу Служби;
- окреслити напрями підвищення ефективності діяльності Служби;
- окреслити тенденції нормативного регулювання статусу Служби.

Об'єкт і предмет дослідження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі гарантування безпеки при здійсненні правосуддя в Україні.

Предметом дослідження є адміністративно-правовий статус Служби судової охорони, його зміст, структура та механізми реалізації.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання,

зокрема діалектичний, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний методи, а також метод узагальнення. Їх застосування зумовлено системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Аксиологічний підхід дозволив обґрунтувати цінність забезпечення правосуддя як соціальної та наукової категорії (підрозділ 1.1). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, зокрема, з'ясовано сутність термінів «адміністративно-правовий статус», «правосуддя», «громадський порядок», «громадська безпека», «адміністративно-правові засоби» (підрозділи 1.1-1.3). Метод документального аналізу та формально-юридичний метод було використано під час: характеристики правових засад забезпечення правосуддя (підрозділ 1.1); визначення завдань та функцій Служби судової охорони (підрозділ 2.1). Порівняльно-правовий метод використано для аналізу зарубіжного досвіду організаційно-правового забезпечення правосуддя (підрозділ 1.3). За допомогою методу групування та структурно-логічного методу охарактеризовано принципи адміністративно-правового регулювання статусу ССО та здійснено їх систематизацію (підрозділ 1.3). За допомогою методу прогнозування було окреслено перспективні напрями вдосконалення адміністративного законодавства у сфері забезпечення правосуддя (підрозділ 3.2) та сформульовано напрями вдосконалення Служби судової охорони (підрозділ 3.1). Герменевтичний метод застосовували для дослідження положень нормативно-правових актів та текстів наукових статей (підрозділ 1.1). У роботі також було використано низку інших загальних та спеціальних методів наукового пізнання, які в сукупності дозволили комплексно підійти до досягнення мети дисертаційного дослідження.

Теоретичну основу дослідження становлять наукові праці в галузі загальної теорії держави та права, адміністративного права і процесу, конституційного права, судоустрою і судочинства, теорії управління, судового права, міжнародного права.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, постанови Верховної Ради України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Вищої ради правосуддя, висновки Конституційного Суду України, накази Державної судової адміністрації, а також рішення судів загальної юрисдикції, нормативні акти центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, спрямовані на забезпечення безпеки правосуддя.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження складають періодичні видання (зокрема Інтернет-ресурси), в яких міститься інформація з питань забезпечення безпеки правосуддя, довідкові та словникові видання, узагальнення практики діяльності Служби судової охорони, власний досвід автора з організації роботи Служби судової охорони.

Наукова новизна отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням здобутків вітчизняної та зарубіжної адміністративно-правової науки розкрито особливості адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони.

У результаті проведеного дослідження визначено загальні тенденції розвитку вказаного інституту публічного управління та сформульовано концептуально нові напрями вдосконалення законодавства в цій сфері, що запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

сформульовано авторське визначення адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони: це впорядкований вплив норм і принципів адміністративного права на організацію, структуру, повноваження, порядок діяльності та взаємодію ССО з іншими органами державної влади;

запропоновано структурну модель адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони;

удосконалено:

наукові підходи до принципів права, які регулюють статус Служби судової охорони;

розуміння того, що ні компетенція, ні повноваження Служби судової охорони не є сталими категоріями, адже вони можуть змінюватися залежно від розвитку суспільних відносин, які виникають у ході здійснення правосуддя, а також характеру та обсягу завдань, які покладаються на Службу;

обґрунтування доцільності включення Служби судової охорони у механізм адміністративної відповідальності на прояв неповаги до суду (судді) як нового суб'єкта та наділення співробітників вказаної структури відповідними юрисдикційними повноваженнями;

розуміння спеціального адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, наділеного специфічними структурними елементами, які утворюють зміст її правового положення в системі органів державної влади;

набули подальшого розвитку:

положення щодо механізму реалізації адміністративно-правового статусу та напрямів його вдосконалення.

пропозиції до ст. 185³ КУпАП щодо включення співробітників Служби судової охорони до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, та здійснювати адміністративне затримання у разі незаконного проникнення до приміщень суду;

ідея щодо необхідності посилення адміністративної відповідальності за будь-які прояви неповаги до суду, до чого зобов'язує також і зарубіжна законодавча практика у сфері забезпечення безпеки правосуддя;

висновки про актуальність питання щодо наділення суддів та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі, особливими гарантіями забезпечення їх особистої охорони та безпеки.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у дисертаційній роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у:

- науково-дослідній сфері – як основа для подальшого підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення правосуддя в Україні (акт впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 28.05.2026 р.);

- сфері правотворчості – для вдосконалення чинного адміністративного законодавства, зокрема положень Конституції України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Законів України «Про судоустрій і статус суддів» та підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують організаційно-правове забезпечення правосуддя взагалі та діяльність Служби судової охорони зокрема;

- правозастосовній сфері – для покращання форм і методів публічного управління у сфері охорони судової влади (довідка Державної судової адміністрації України про використання в практичній діяльності від 04.06.2026 № 16-12088/2026);

- освітньому процесі – при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Судові та правоохоронні органи», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із цих дисциплін (акт впровадження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 26.05.2026 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею, що містить дослідження актуальної для сучасної адміністративно-правової теорії та практики проблеми.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації доповідалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях:

XVI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференція «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 29 березня 2024 р.), XI Міжнародній науково-практичній онлайн-конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 24 жовтня 2024 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану» (м. Одеса, 29 листопада 2024 р.), III Всеукраїнській науковій конференції «Державно-правові засади формування безпекового середовища в Україні: сучасні виклики» (м. Одеса, 18 грудня 2024 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів» (м. Одеса, 23 травня 2025 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 9 наукових працях, з яких 4 – у фахових виданнях з юридичних наук.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг дисертації складає 211 сторінок, з них основний текст – 166 сторінок, список використаних джерел – 20 сторінок (199 найменувань), 2 додатки – 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЗАСАДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

1.1. Загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони

Розбудова ефективної та незалежної судової влади в Україні зумовила створення нових інституцій, покликаних гарантувати безпеку правосуддя. Однією з таких інституцій стала Служба судової охорони (далі – ССО), яка виконує функції забезпечення охорони приміщень судів, підтримання громадського порядку в судах та гарантування безпеки суддів і учасників процесу. У зв'язку із цим актуалізується потреба в комплексному науковому осмисленні адміністративно-правового регулювання статусу ССО.

В умовах транзитивних перетворень, які мають місце в сучасному українському суспільстві, відбуваються докорінні зміни в усіх сферах суспільного буття, що відповідним чином проєктується на діяльність органів державної влади у функціональному прояві їх діяльності. Глобалізація як явище уніфікації подібних процесів у міжнародному аспекті забезпечує взаємний обмін досягненнями та досвідом людства в таких сферах. Безумовно, досить актуальним та динамічним у цьому контексті є право як сфера людської діяльності і, безпосередньо правосуддя, яке з одного боку є його складовою, а з іншого – одним із проявів державної влади.

Сьогодні правосуддя в будь-якій країні та в межах міжнародних судових інституцій створює умови для формування справедливого й цивілізованого правопорядку. Тому визначні міжнародні нормативно-правові акти, серед яких Конвенція про права та основоположні свободи людини, визначають в числі основних прав людини право на справедливий судовий розгляд (ст. 6), право на звернення до Європейського суду з прав людини (ст. 35). Те ж саме необхідно вказати й щодо національного законодавства, де перш за все

Конституція України в розділі VII визначає загальні засади існування правосуддя.

Належне функціонування правосуддя в межах положень ст. 126 Конституції України [73] однією з гарантій здійснення правосуддя є забезпечення незалежності та недоторканності суддів. Разом із тим, прийнятий на розвиток положень нормативних приписів Конституції України Закон України «Про судоустрій і статус суддів» містить додаткові механізми із забезпечення вказаних ознак правосуддя через низку адміністративно-правових конструкцій, серед яких важливе місце займає Служба судової охорони із системою відповідних повноважень, завдань, функцій та інших характерних рис, що формують її правовий статус як державного органу.

Одним із важливих аспектів незалежності судової гілки влади є гарантування безпеки суддів, судів, пропускнуго режиму в адміністративних будівлях суду та громадського порядку в них, що здійснюється спеціальним суб'єктом публічної адміністрації – Службою судової охорони – на основі реалізації адміністративно-правових норм. Саме ССО має вживати вичерпних заходів для забезпечення безпеки суддів, членів їхніх сімей, збереження їхнього майна за умови звернення відповідного судді.

Наведене актуалізує дослідження правового статусу ССО як основного суб'єкта, на якого покладено функції із забезпечення безпеки суддів, членів їхніх сімей, збереження їхнього майна за умови звернення відповідного судді, у площині проведених наукових розвідок, тому метою цього підрозділу є аналіз сучасного стану наукових досліджень у сфері адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони, його змісту та меж, визначення основних наукових підходів до вирішення проблем.

Науковий інтерес до питань адміністративно-правового регулювання статусу ССО є відносно новим явищем, що зумовлено створенням цієї інституції в процесі реформування судової системи. У перші роки

функціонування ССО наукові дослідження мали переважно фрагментарний характер і були зосереджені на загальних питаннях адміністративно-правового статусу цього правоохоронного органу.

Поступово увага дослідників змістилася до специфіки правового статусу ССО як суб'єкта публічного управління, який одночасно належить до системи правосуддя та виконує правоохоронні функції, входячи до складу сектору безпеки і оборони (ст. 12 ЗУ «Про національну безпеку України»).

Питання правового статусу ССО в площині адміністративно-правового регулювання її повноважень як суб'єкта зі спеціальними функціями, місця даного органу в структурі суб'єктів державної влади, змісту правового статусу її працівників тощо були предметом дослідження низки вчених та практиків у правничій сфері, що створило відповідне теоретичне підґрунтя для даної роботи.

Серед учених, які здійснювали свою наукову діяльність у даній царині, варто відзначити Б.В. Дерев'янка, Т.Г. Попович, В.І. Теремецького (визначення повноважень працівників Служби) [161], В.О. Кібець (місце ССО в системі заходів із судової охорони як однієї з гарантій діяльності судів) [58], М.С. Уткіну, В.В. Миргород-Карпову (детермінація адміністративно-правового статусу ССО) [165], О.М. Кіпчарського (характеристика меж та змісту державного контролю за діяльністю ССО) [62], О.М. Шевчука (визначення кола прав державних службовців ССО [178], В.Д. Шаповал, О.В. Плескун, Є.Є. Лашко, Л.Є. Даценко, Є.В. Пустовіт (повноваження ССО щодо забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах в умовах воєнного стану) [174].

Перелік учених, які займалися розробленням правового статусу ССО, не вичерпується наведеним списком, що створює передумови до детальнішого з'ясування наукових підходів до висвітлення цього питання й актуалізує роботу в цьому напрямі.

Створення ССО є результатом тривалого формування судової влади в незалежній Україні, яка є єдиним суб'єктом у реалізації функції правосуддя.

Останнє може здійснюватись на засадах незалежності та недоторканності суддів, що в повній мірі має бути забезпеченим відповідними організаційно-правовими засобами. Оскільки відповідно до ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [137], ССО є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, то саме вона виконує одну з визначальних ролей у реалізації зазначених засад судочинства. Більше того, вона здійснює підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу. Окрім того, цей державний орган виконує й інші повноваження, що є для нього скоріше похідними або екстраординарними, зокрема у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану.

Не менш вартим уваги в площині розглянутого є питання створення дієвого контролю за діяльністю даного органу, що вбирає механізми державного і громадського характеру. Створення цього органу поставило на порядок денний питання окреслення відповідного правового статусу його працівників у контексті місця серед інших правоохоронних органів та особливостей проходження служби, надання відповідних пільг, пенсійного забезпечення тощо.

Вищевикладене отримало релевантне відображення в сучасних дослідженнях учених-правників.

У сучасній адміністративно-правовій науці виділено декілька напрямів дослідження статусу ССО.

При вивченні теоретико-правових засад адміністративно-правового статусу ССО аналізується поняття адміністративно-правового статусу, його структура (права, обов'язки, гарантії, відповідальність), а також особливості правосуб'єктності ССО. Дослідники наголошують на необхідності чіткого визначення місця ССО в системі органів державної влади.

Так, Н.В. Сібільова звертає увагу на незалежність і самостійність як визначальні якості судової влади, що необхідні для здійснення правосуддя. При тому, що чинне законодавство надає поряд із процесуальними також і заходи з організації судової влади, де згідно зі ст. 7 Основних принципів незалежності судових органів [100] окремо виділено різнопланові засоби, які мають надавати судовим органам виконувати свої обов'язки, серед яких значимими є заходи з охорони судів та суддів [153, с. 85-87].

Важливого висновку дійшла Н.В. Савицька у дисертації «Внутрішня незалежність судді адміністративного суду як засада здійснення адміністративного судочинства в Україні». Зокрема, на її думку, ССО відіграє вирішальну роль у сприянні реалізації принципу внутрішньої незалежності суддів за допомогою забезпечення їхньої безпеки та безпеки судового середовища. «Незважаючи на те, що Служба судової охорони є передусім правоохоронним органом, який зосереджений на захисті безпеки в суді, його функції безпосередньо пов'язані з підтриманням внутрішньої незалежності судової влади» [152, с. 211].

Продовжуючи подібні міркування, В.О. Кібець зосереджує увагу на потребі закріплення надійними гарантіями демократичного устрою в державі, вагомим фундаментом якої має бути справедливе судове рішення. Останнє безпосередньо залежить від безпеки та недоторканності суддів і працівників судової системи. Саме тому на порядку денному в контексті наведеного є вирішення організаційних питань, пов'язаних із завершенням формування ССО і виконання нею передбачених чинним законодавством повноважень. Зазначене сприяло детальному вивченню вченим кола повноважень даного державного органу в розрізі чинного законодавства та перспектив подальшого його реформування [58, с. 217].

Подібні міркування підтримані й О. Овчаренком, який більш докладно висвітлює організаційно-правові та людиноцентристські ідеї у формуванні правосуддя на забезпечення права будь-якої особи на справедливий суд, де ССО фактично розглядається як складовий елемент такого механізму [97].

В унісон із викладеним висловлюється В.В. Чумак щодо конституційних засад в адміністративній діяльності ССО, серед яких: утвердження та забезпечення прав і свобод громадянина, рівності перед законом, поваги до гідності особи, верховенства права, законності, соціальної справедливості, толерантності [173, с. 430]. Окремо наголошується на потребі особливої уваги до формування в працівників ССО професійної етики, виховання відповідних моральних якостей, зокрема з метою підвищення до них рівня поваги та довіри з боку населення.

Частина дослідників вивчає природу та місце ССО в структурі заходів, що здійснюється публічною владою з метою забезпечення захисту прав учасників судового процесу, де окреслюються проблемні питання та способи їх вирішення у даній сфері, зокрема з використанням можливостей даного державного органу [99, с. 92].

О.І. Шурко здійснив дослідження правового статусу ССО з позиції адміністративно-правового забезпечення охорони та підтримання громадського порядку, де запропонував щодо неї:

- 1) унормувати на рівні підзаконного нормативного акта організаційно-штатні питання діяльності;
- 2) урегулювати законом правовий статус та безпосередньо сутність службової дисципліни в даному органі, повноваження працівників та їхніх керівників з її додержання, види заохочень і дисциплінарних стягнень, а також порядок їх застосування та оскарження;
- 3) підготувати та схвалити Концепцію з питань забезпечення громадського порядку в судах.

Також у роботі підтримано розроблення інших питань, пов'язаних із реалізацією правосуб'єктності ССО в межах відповідних її повноважень:

- 1) сутність дисциплінарного проступку працівника;
- 2) сукупність функцій та завдань органу;
- 3) створення та діяльність рекрутингових центрів із формування кадрового потенціалу;

4) перелік завдань із забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;

5) компаративне зіставлення в аспекті системи органів, що виконують аналогічні функції в інших країнах [183, с. 4-5].

Організаційно-правові проблеми створення та діяльності ССО досліджено І.І. Зуєвою та В.М. Приступом з позиції виділення колізій та прогалин у чинному законодавстві, що надало можливість виокремити такі аспекти. Було вказано на суперечності в колі повноважень працівників ССО та судових розпорядників, де останні теж мають забезпечувати додержання відвідувачами суду встановлених правил, виконання такими особами розпоряджень головуєчого судді в судовому засіданні, взаємодію ССО, Національної поліції України, Національної гвардії України в частині підтримання громадського порядку в залі судового засідання й приміщенні суду. Висловлено думку щодо необхідності визначення організаційно-правових засад взаємодії ССО з Національною поліцією України, де розділити коло повноважень із виключенням фактів дублюючого характеру зазначених органів державної влади. Автори пропонують узгодити правові підстави й коло повноважень щодо застосування й використання вогнепальної зброї, заходів фізичного впливу та спеціальних засобів у частині застосування Закону України «Про Національну поліцію» та Закону України «Про охоронну діяльність», де перевагу надати першому з виключенням недоречного дублювання окремих положень [46, с. 241-242]. Висловлене справедливе зауваження авторів про те, що «не передбачено взаємодії ССО з Національною поліцією України, Національною гвардією України у нормативно-правових актах» було усунуто в наступному році, коли спільним наказом Державної судової адміністрації України, Служби судової охорони, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України від 27 лютого 2020 р. № 96/112/194/60 було затверджено Порядок взаємодії Служби судової охорони з Національною поліцією України, Національною гвардією України, Державною службою України з

надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України під час виконання завдань і функцій Службою судової охорони [111]. Водночас слід зауважити, що відповідно до ст. 3 Закону України «Про охоронну діяльність», дія цього закону поширюється на правовідносини правоохоронних органів у процесі надання ними послуг з охорони власності та громадян у частині, що не регулюється законодавчими актами, які регламентують їхню діяльність. Тобто норми Закону України «Про охоронну діяльність» не регулюють діяльність ССО.

Дисертацію С.В. Хомініч [170] присвячено дослідженню адміністративно-правового забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні. У роботі авторка надала пропозиції до КУпАП щодо включення співробітників ССО до числа посадових осіб, уповноважених складати протоколи про адміністративні правопорушення за прояв неповаги до суду, позбавивши цієї функції судових розпорядників, та здійснювати адміністративне затримання у разі незаконного проникнення до приміщень суду. На той час було слушним формулювання поняття дисциплінарної комісії в ССО як тимчасового комісійного органу, утвореного на підставі письмового наказу Голови цієї Служби та наділеного повноваженнями із застосування до співробітників ССО дисциплінарних стягнень і прийняття рішень про призначення службових розслідувань.

У дисертації О.В. Мацюк розроблено рекомендації щодо утворення єдиного організаційно-правового механізму забезпечення безпеки судової влади. За результатами проведених теоретичних та емпіричних досліджень обґрунтовано єдиний організаційно-правовий механізм для повноцінного розвитку системи забезпечення безпеки судової влади та деталізовано структурні елементи механізму. Для забезпечення контролю за функціонуванням і вдосконаленням організаційно-правового механізму запропоновано створити Постійну комісію Вищої ради правосуддя з питань безпеки судової влади [86].

Для своєчасного реагування на надзвичайні події, забезпечення єдиного підходу до вирішення безпекових питань Ю. Галаєвський висловлюється про доцільність утворення Центру безпеки судів, органів та установ системи правосуддя [22]. Такий центр, який складатиметься з представників ВРП, ДСА, ССО, на думку цього науковця і практика, буде розглядати повідомлення суддів про втручання в їхню діяльність під час здійснення правосуддя, надання рекомендацій щодо вирішення безпекових питань, а також реагування на решту безпекових викликів, які виникатимуть у роботі судів, органів та установ системи правосуддя. На нашу думку, реалізація цієї пропозиції потребуватиме внесення змін до закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Характеризуючи особливі риси адміністративно-правового статусу ССО М.С. Уткіна та В.В. Миргород-Карпова виокремлюють такі його елементи, як мета створення, завдання діяльності, структура, повноваження та компетенція, права й обов'язки, юридична відповідальність та гарантії діяльності [165].

О.М. Кіпчарський спроектував наукове пізнання питання, що є предметом даного дослідження, на систему контролю, перш за все державного, за сукупністю заходів, які проводяться ССО в межах власних повноважень [62, с. 81]. Зокрема, висловлено слушну думку з приводу того, що фактично такий контроль:

- 1) представляє систему організаційно-правових форм відповідних заходів;
- 2) формує заходи, спрямовані на додержання принципу верховенства права;
- 3) забезпечує створення умов для належного виконання ССО поставлених перед нею завдань;
- 4) сприяє реалізації управлінських рішень в діяльності ССО;
- 5) здійснюється на підставі та в межах чинного законодавства;

6) реалізується безпосередньо Державною судовою адміністрацією та Вищою радою правосуддя;

7) має на меті опосередковане забезпечення безпеки і незалежності суду.

Правосуб'єктність будь-якої юридичної особи, у тому числі і публічного права, як-то має місце на прикладі ССО, що є суб'єктом публічної влади де-юре і де-факто, реалізується також і через повноваження її працівників. У цій площині здійснили вивчення правового статусу державного органу В.І. Теремецький, Т.Г. Попович, Б.В. Деревянко, які спробували систематизувати правову базу його діяльності, окреслити коло повноважень працівників та спроектувати рекомендації з метою вдосконалення правового забезпечення цих повноважень з урахуванням потреб сьогодення [161]. Зокрема, пропонується диференціювати такі групи повноважень працівників служби:

- 1) забезпечення пропуску відвідувачів до суду;
- 2) контроль за дотриманням громадського порядку в приміщенні суду;
- 3) охорона будівлі суду;
- 4) забезпечення захисту життя і здоров'я суддів і членів їхніх сімей у разі застосування спеціальних заходів забезпечення безпеки.

При цьому окремо охарактеризовано особливості застосування спеціальних заходів із забезпечення виконання наведених повноважень, серед яких: перевірка документів, поверхневий огляд відвідувачів суду, затримання правопорушників, огляд території, будівлі і приміщень суду. Водночас висловлені пропозиції щодо вдосконалення правового забезпечення здійснення повноважень працівниками ССО, а саме щодо:

- 1) проведення поверхневої перевірки працівником з огляду на статеву приналежність особи, до якої застосовується цей захід;
- 2) застосування такого забезпечувального заходу адміністративного провадження, як адміністративне затримання за дрібне хуліганство або прояв неповаги до суду;

3) наділення працівників даного органу повноваженнями щодо одержання документів від підприємств, установ і організацій, проведення опитування громадян у добровільному порядку з питань, пов'язаних із виконанням покладених на ССО завдань.

З позиції спеціального правового положення працівників ССО як державних службовців було охарактеризовано О.М. Шевчуком, який звернув увагу на такі визначальні риси їхніх прав: межі можливої або дозволеної поведінки; гарантовані адміністративно-правовою нормою; встановлюються для забезпечення публічного інтересу; передбачають виконання визначених чинним законодавством функцій і завдань ССО; пов'язані з функціонуванням державної служби, її проходженням та припиненням [178, с. 514]. Такі права об'єднуються в групи, що:

- 1) забезпечують основоположні права як громадянина України;
- 2) пов'язані з реалізацією загального правового статусу державного службовця;
- 3) детермінуються спеціальним правовим статусом державного службовця;
- 4) мають вміст спеціальних повноважень, опосередкованих завданнями та сферою діяльності ССО в рамках публічної влади.

Додатково виділено особливості прав такого роду державних службовців, які мають місце в умовах воєнного стану, як-то на евакуацію тощо.

В.І. Бондар, розвиваючи наведений підхід у характеристиці правового статусу ССО, зосереджує свою увагу на питаннях формування кадрового резерву, що надає можливість виокремити такі перспективи вдосконалення роботи в цьому напрямі:

- 1) створення сприятливих умов для конкурсного відбору кандидатів на зайняття посад;
- 2) підготовка якісного професійного ядра;
- 3) системний підхід у формуванні кадрового резерву [12, с. 63-64].

З огляду на екстраординарні обставини, в яких перебуває українське суспільство, здійснено дослідження ролі ССО в забезпеченні охорони та підтриманні громадського порядку в судах в умовах воєнного стану. Висловлено думку, що поряд з іншими державними органами діяльність ССО спрямована на стале функціонування механізму державної влади, де судова гілка є однією з фундаментальних основ в утвердженні незалежності і самобутності країни та формуванні перспектив її післявоєнної відбудови й розвитку серед інших цивілізованих держав [174, с. 596].

Розглядаючи поняття суддівської публічної адміністрації, В. Бойко зауважив, що «Служба судової охорони діє з метою запобігання протиправним посяганням на суддів та здійснює всі інші заходи, щодо безпеки суддів, членів їхніх сімей і працівників суду» [11].

Концептуальні аспекти стратегічного управління підрозділами Служби судової охорони були предметом дослідження Є.П. Прудиус, який акцентував, що на виконання завдань за призначенням (підтримання громадського порядку в суді, припинення виявів неповаги до суду, охорона приміщень суду та установ системи правосуддя, виконання функцій стосовно державного забезпечення особистої охорони суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу) спрямовані дії співробітників ССО та її керівників [140].

Досліджуючи особливості здійснення судової охорони як однієї з ключових гарантій діяльності судів в Україні, науковці дійшли висновку, що: «а) Служба судової охорони виступає державним органом, який функціонує у системі правосуддя та основним завданням якого виступає забезпечення охорони й підтримання належного порядку в судах; б) безпека суддів, а також охорона приміщень судів виступає однією з головних гарантій незалежності суддів і системи правосуддя загалом» [169].

І.В. Петрішак у дисертації, присвяченій вивченню адміністративно-правового механізму державного захисту суддів та працівників правоохоронних органів, установив, що компетенцією щодо здійснення

контролю за забезпеченням захисту працівників суду та правоохоронних органів і їхніх близьких родичів наділений зокрема голова Служби судової охорони. Таким чином, ССО належить одночасно до групи суб'єктів, які приймають рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки, і до суб'єктів, які здійснюють спеціальні заходи забезпечення безпеки [103].

О. Плахотнік, обравши предметом дослідження процесуальні повноваження ССО, для систематизації процесуальних повноважень ССО з відповідною класифікацією в окрему процесуальну функцію розкрив такі повноваження служби, як затримання, огляд затриманих та огляд їхніх речей, які є при них, обмеження фактичного володіння річчю тощо [106].

Вартим додаткової уваги є вивчення перспектив трансформації правового статусу ССО у розрізі залучення її до процедури виконання рішень судів України в співпраці з виконавчою службою, наділення повноваженнями зі здійснення оперативно-розшукових заходів на забезпечення виконання визначених законодавством завдань, чітке відмежування суміжних функцій з повноваженнями охоронних підрозділів Національної поліції України [33, с. 37].

Таким чином, у сучасній адміністративно-правовій науці можна виокремити кілька напрямів дослідження статусу ССО:

1) теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу ССО. У межах цього напрямку аналізується поняття адміністративно-правового статусу, його структура (права, обов'язки, гарантії, відповідальність), а також особливості правосуб'єктності ССО. Дослідники наголошують на необхідності чіткого визначення місця ССО в системі органів державної влади;

2) окремі праці присвячені дослідженню механізму адміністративно-правового регулювання діяльності ССО, зокрема аналізу нормативної бази, адміністративно-правових відносин, принципів діяльності та гарантій реалізації повноважень;

3) науковці також розглядають питання організаційної структури ССО, порядку проходження служби, дисциплінарної відповідальності, взаємодії з іншими правоохоронними органами. Особливу увагу приділяють проблемі розмежування компетенції між ССО та Національною поліцією;

4) окремі роботи присвячені аналізу зарубіжного досвіду регламентації служб судової охорони, що дозволяє визначити можливі напрями вдосконалення національного законодавства.

Зважаючи на викладене вище, можна дійти таких висновків щодо здійснених наукових розвідок у вивченні правового статусу ССО. Умовно їх можна згуртувати за такими напрямками:

1) визначення місця ССО у структурі адміністративно-правового механізму із забезпечення діяльності правосуддя;

2) створення умов для реалізації основоположного права людини в умовах сьогодення – права на справедливий суд, що вбирає право на справедливий судовий розгляд та справедливе судове рішення;

3) здійснення правоохоронної діяльності разом та у співпраці з іншими подібним державними органами;

4) визначення загальних рис правового забезпечення діяльності;

5) детермінація ознак та змісту адміністративно-правового статусу;

6) з'ясування загальних рис правового положення працівників та їх спеціального правового положення як співробітників ССО;

7) особливості адміністративно-правового статусу в умовах воєнного стану;

8) визначення перспектив трансформації правового положення даного державного органу з усуненням певних прогалин та колізій у нормативних приписах.

Викладені міркування не вичерпують проблемність дослідження правового статусу ССО, а лише сприяють глибшим науковим розвідкам у даній сфері: недостатня систематизація теоретичних підходів; фрагментарність аналізу нормативно-правової бази; обмежена кількість

емпіричних досліджень щодо практичної реалізації статусу ССО. Це зумовлює необхідність поглиблення наукового аналізу та розроблення цілісної концепції адміністративно-правового регулювання статусу ССО.

1.2. Генеза адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони

Після набуття незалежності в 1991 р. та з прийняттям Конституції України у 1996 р., де зі змісту положень ст. 126 та ст. 130 випливає, що Конституція і закони України гарантують незалежність і недоторканність судді, а також держава забезпечує особисту безпеку судді та членів його сім'ї, та належні умови для функціонування судів і діяльності суддів. Цілком зрозуміло, щоб ці норми не залишалися суто декларативними, держава має вжити конкретних практичних заходів щодо створення відповідного органу, основним завданням якого буде охорона судових установ, забезпечення безпеки працівників суду, зокрема суддів, та учасників судових процесів. Саме тому 28 червня 1997 р. Кабінет Міністрів України видав розпорядження «Про створення у структурі міліції громадської безпеки МВС України спеціальних підрозділів для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». На виконання цього розпорядження МВС України видало наказ від 23 липня 1997 р., згідно з яким було створено зазначені спеціальні підрозділи, затверджено тимчасове положення про них та типовий штат.

19 листопада 2003 р. наказом Міністерства внутрішніх справ України було затверджено Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» [110]. Відповідно до цього положення завданнями спеціального підрозділу судової міліції МВС України «Грифон» були, зокрема, такі: гарантувати безпеку працівників суду, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх родин, охороняти судові установи,

приміщення й території установ судових експертиз, підтримувати порядок у суді тощо.

Слід визнати, що на той час це був цілком зрозумілий та логічний крок, оскільки саме міліція була тим єдиним державним правоохоронним органом виконавчої влади, на який відповідно до Закону України «Про міліцію» [127] покладался цей обов'язок.

Спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» відповідно до Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [122] та Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [120] здійснював такі заходи гарантування безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві:

особиста охорона, охорона житла і майна;

видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;

заміна документів та зміна зовнішності;

зміна місця роботи або навчання;

переселення в інше місце проживання;

поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;

забезпечення конфіденційності відомостей про особу;

закритий судовий розгляд.

Перший напрям діяльності спецпідрозділу судової міліції «Грифон» – особиста охорона, охорона житла і майна, які здійснювалися у випадку, коли неможливо забезпечити конфіденційність відомостей про особу, взяту під захист. Зазначені заходи безпеки включали: захист тілесної недоторканності особи від протиправних посягань; захист особи від збитків та ситуацій, що можуть бути небезпечними для її життя або волі; забезпечення свободи її очевидних не протиправних дій і безпеки в місцях перебування, на

маршрутах руху; захист життя, здоров'я, житла та майна.

Особиста охорона осіб, узятих під захист, як правило поєднувалася зі здійсненням заходів з охорони їхнього житла і майна, громадського порядку та безпеки в приміщеннях судів під час розгляду на судових засіданнях кримінальних справ про найбільш резонансні злочини, забезпеченні, у разі необхідності, правопорядку та безпеки під час закритих судових засідань або виїзних засідань судів.

Забезпечення судовою міліцією особистої охорони осіб передбачало широкий спектр заходів: прогнозування можливих методів і способів здійснення спроб нападів на особу, що охороняється, а також на наряди судової міліції; організацію взаємодії з територіальними підрозділами органів внутрішніх справ; підтримання зв'язку з особою, взятою під державний захист, зокрема за допомогою технічних засобів, для своєчасного обміну інформацією стосовно графіка роботи, незапланованих переміщень, наявних погроз і конфліктів тощо; інформування особи, відносно якої застосовуються заходи особистої охорони, про повідомлення, що надійшли і пов'язані з можливою загрозою, вживання заходів до їх недопущення; установа спеціальних постів з метою охорони житла і майна осіб, узятих під захист; обладнання в разі необхідності житла та майна осіб, узятих під державний захист, засобами протипожежної та охоронної сигналізації; за поданням органів, які здійснюють заходи безпеки, заміну номерів їхніх квартирних телефонів і державних номерних знаків транспортних засобів, що їм належать, у порядку, передбаченому чинним законодавством, тощо.

Працівники, на яких покладалася особиста охорона, мали основні відомості про особу, що охороняється, знати в обличчя членів її сім'ї та близьких родичів, представників адміністрації установи, де особа працювала, та працівників служби охорони (якщо така була) цієї установи для забезпечення взаємодії, а також осіб, які часто контактували з особою. Дії охоронців не містили елементів провокації та фальсифікації з метою імітації надійності охорони.

Виходячи з переліку заходів забезпечення безпеки, можна зробити таку класифікацію:

1) правові, що включають дві підгрупи: кримінально-правові (установлення відповідальності за посягання на життя, здоров'я та майно осіб, яких захищають); процесуальні (удосконалення процедури отримання інформації від поінформованих осіб);

2) соціально-економічні (надання можливості змінити біографічні дані, місце проживання та роботи);

3) фізичні (надання охорони, технічний захист жилих і службових приміщень тощо) [175].

У найбільшому ступені проведення заходів безпеки на професійних засадах здійснювали саме СПСМ «Грифон». Відповідно до статистики МВС України, за період з 1999 по 2010 рік до спецпідрозділів судової міліції надійшло до виконання понад ста тисяч постанов про забезпечення безпеки учасників судочинства та охорони громадського порядку в приміщеннях судів [157]. Підрозділи «Грифон» щороку демонстрували високий ступінь захищеності своїх «підопічних». Виконання ними професійних обов'язків вимагало налагодження тісної взаємодії з іншими оперативними підрозділами, правоохоронними органами, державними та недержавними установами. Згідно з нормативними актами спецпідрозділ «Грифон» виконував покладені на нього завдання в тісній взаємодії з іншими структурними підрозділами територіальних органів внутрішніх справ, спецпідрозділами Служби безпеки України, іншими правоохоронними органами [110].

На керівника спецпідрозділу було покладено зобов'язання здійснювати тісну взаємодію з керівниками оперативних служб органів внутрішніх справ, працівниками правоохоронних органів у виконанні завдань, покладених на спецпідрозділ [110]. Найбільш важливим був зв'язок із підрозділами кримінальної міліції, тому керівництво оперативно-розшуковою діяльністю групи оперативного супроводження «Грифон» здійснював заступник

начальника ГУМВС, УМВС – начальник кримінальної міліції. У разі виникнення необхідності для проведення оперативно-розшукових заходів щодо гарантування безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів, виділялися працівники оперативних підрозділів по кримінальних провадженнях, які перебували в оперативному супроводженні цих підрозділів.

Відповідно до порядку спецпідрозділ «Грифон», якому було доручено здійснювати заходи безпеки, установлював перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами та необхідністю усунення наявної загрози стосовно відповідної особи. Керівник спецпідрозділу після отримання мотивованої постанови слідчого або іншого компетентного органу (особи) та детального вивчення відповідних матеріалів установлював перелік і межі застосування необхідних заходів безпеки, способи їх реалізації, зважаючи при цьому на конкретні обставини [52]. У подальшому спецпідрозділ письмово інформував оперативний підрозділ, слідчого, прокурора, суд або суддю, у провадженні якого перебуває кримінальне провадження, про вжиті заходи та їх результати.

Ефективність заходів безпеки прямо залежала від узгоджених дій працівників спецпідрозділу з оперативними працівниками, які здійснювали провадження по раніше заведеній оперативно-розшуковій справі чи здійснювали оперативне супроводження кримінального провадження, пов'язаного з торгівлею людьми, слідчими по розпочатому провадженню, а також від спільного вивчення й аналізу оперативно-тактичної обстановки, оцінки характеру та ступеня існуючої загрози учасникові кримінального судочинства, його близьким та рідним, надання консультативної допомоги щодо проведення слідчих та судових дій, організації викриття протиправних намірів осіб, які намагалися справляти вплив на учасників кримінального судочинства, організації оперативно-профілактичного впливу на таких осіб із метою змусити відмовитися від замислених намірів, використання інших

форм взаємодії.

Порядок взаємодії спецпідрозділів МВС та СБУ при забезпеченні заходів особистої охорони осіб, взятих під захист, було регламентовано Інструкцією про порядок взаємодії спецпідрозділів СБУ і МВС України при здійсненні спеціальних заходів по забезпеченню безпеки учасників кримінального судочинства та державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, членів їх сімей і близьких родичів, затвердженою спільним наказом СБУ та МВС № 23дск/141дск від 9 березня 1998 р. [51].

Важливим у плані подолання протидії здійсненню кримінального провадження з боку злочинних угруповань була взаємодія спецпідрозділів «Грифон» з представниками Державної судової адміністрації України. В Інструкції про порядок організації підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорони приміщень суду, затвердженій спільним наказом МВС та Державної судової адміністрації України № 1003дск/149/04дск від 6 вересня 2004 р. [54], було визначено завдання територіальних управлінь Державної судової адміністрації України та голів судів щодо належного забезпечення охорони приміщень судів та підтримання громадського порядку в них, спільні дії представників судової адміністрації та працівників судової міліції під час несення служби з охорони громадського порядку та забезпечення безпеки в приміщеннях судових установ у разі виникнення надзвичайних обставин.

У Правилах пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів, затверджених спільним наказом Державної судової адміністрації України та МВС України № 102/765 від 12 вересня 2005 р. [115], було визначено порядок пропуску осіб до приміщень судів, порядок в'їзду транспортних засобів на територію судів, обмеження щодо пропуску осіб до приміщень судів.

Інструкцією про порядок організації охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу,

затвердженою спільним наказом МВС України та Міністерства охорони здоров'я України № 751/338 від 4 листопада 1996 р. [53], було визначено:

- діяльність органів внутрішніх справ та органів охорони здоров'я України, пов'язану з охороною приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режимом тримання осіб, які проходять по кримінальних справах, перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу;

- завдання органів внутрішніх справ та органів охорони здоров'я України щодо організації та порядку охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу;

- права і обов'язки посадових осіб органів внутрішніх справ і органів охорони здоров'я щодо забезпечення належної охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу;

- порядок організації управління діяльністю відділень судово-психіатричної експертизи, взаємодії органів внутрішніх справ і органів охорони здоров'я, їх підрозділів і нарядів під час виконання покладених на них завдань.

Інструкція поширювалася на всіх працівників органів внутрішніх справ і органів охорони здоров'я під час виконання завдань, пов'язаних з охороною приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу, а також на інших посадових осіб, причетних до організації, контролю чи несення цієї служби.

Практичний процес створення спеціальних підрозділів МВС України «Грифон» та поступового прийняття під охорону судових установ тривав упродовж усього часу існування цих підрозділів, проте не був до кінця завершений аж до їх ліквідації у 2015 р.

Ідея утворення спеціалізованої служби не виникла раптово, оскільки ще у 2010 р. вчений Р.В. Ігонін вказував на те, що суддя не може бути незалежним, коли здійснення його повноважень залежить від ефективної діяльності судової міліції, вплив на яку міг мати начальник міліції громадської безпеки. Тому науковець запропонував виокремити судову міліцію не в окремий Департамент МВС України, а перетворити її на відокремлений, незалежний, постійно діючий спеціальний орган виконавчої влади в складі системи судоустрою України, який буде підпорядкований і підконтрольний органам суддівського самоврядування [49].

Міністерству внутрішніх справ знадобилося декілька років для підготовки необхідної нормативної та матеріально-технічної бази, а практичний процес тривав аж до моменту ліквідації міліції у 2015 р.

Після прийняття у 2015 р. Закону України «Про Національну поліцію», ліквідації у листопаді цього року міліції та створення Національної поліції України спецпідрозділ судової міліції «Грифон» ліквідували, оскільки, виходячи з положень цього закону, до обов'язків співробітників Національної поліції більше не входило забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, тобто поліцейські не мали відповідних повноважень. Згідно з новим законом поліцейські були лише зобов'язані реагувати на виклики та припиняти в межах своєї компетенції будь-які противоправні дії, якщо такі мають місце в суді, а повноваження судової міліції мали перейти до відомчої воєнізованої охорони, яку мала створити Державна судова адміністрація України (ДСА).

Слід зауважити, що ДСА України була створена Указом Президента України від 29 серпня 2002 р. № 780/2002 як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Однак після прийняття змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [137], ДСА України змінила свій статус та відповідно до ст. 151 зазначеного Закону стала державним органом у системі правосуддя, який здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених

законом. Державна судова адміністрація України підзвітна Вищій раді правосуддя у межах, визначених цим законом.

Напевно ці організаційні та законодавчі зміни статусу та підпорядкованості самій ДСА значною мірою вплинули і на процес створення ССО.

Слід констатувати, що ДСА України не забезпечила виконання вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в частині створення ССО не пізніше 1 січня 2019 р. Започаткування діяльності Служби судової охорони розпочалося лише у березні 2019 р. (22.03.2019), тобто через рік та 3 місяці після затвердження Положення.

Так, у жовтні 2015 р. ДСА України своїм наказом № 181 утворила Державну установу «Служба судової охорони», затвердила статут зазначеної установи [138]. У листопаді того ж року Державну установу «Служба судової охорони» було зареєстровано в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб-підприємців. Згодом, відповідно до наказу ДСА України № 191 від 06.11.2015 р. було затверджено Положення про Державну установу «Служба судової охорони», яке було погоджено з МВС України (оскільки в той час ДСА була центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом).

Проте, враховуючи те, що ДСА була цивільним органом, який не мав ані відповідної нормативно-правової, ані матеріально-технічної бази для формування відомчої воєнізованої охорони, у серпні 2015 р. була змушена звернутися до Прем'єр-міністра України з проханням надати доручення МВС України передати матеріально-технічні бази ліквідованого спеціального підрозділу судової міліції «Грифон» до ДСА України та надати доручення Мінфіну України опрацювати можливість передачі бюджетних призначень на 2015 р. від МВС України до ДСА України та передбачити в Державному бюджеті України на 2016 р. окрему бюджетну програму для створення та належного функціонування відомчої воєнізованої охорони ДСА України. Цього не сталося через відсутність на той час самої концепції створення та

розбудови служби, її чітко визначеного статусу, повноважень органу та співробітників, які мали в ньому працювати.

Складно було знайти кваліфіковані, навчені та підготовлені кадри, які погодилися працювати в органі з непевним статусом та невизначеними повноваженнями, а враховуючи, що за своїм функціоналом вони здійснюють специфічні правоохоронні функції в судах, які до цього виконував відповідний правоохоронний державний орган, дії та повноваження якого були визначені законом, то це в принципі було нереально.

Саме тому правильним рішенням було прийняття Верховною Радою України 2 червня 2016 р. нової редакції Закону України «Про судоустрій і статус суддів», який 16 липня 2016 р. був опублікований у газеті «Голос України». Зокрема у п. 39 розділу XII цього закону прописано, що «тимчасово, на період до початку виконання в повному обсязі повноважень Служби судової охорони, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення безпеки учасників судового процесу здійснюється підрозділами Національної поліції України та Національної гвардії України».

З метою практичної реалізації цих положень 26 грудня 2016 р. Вища рада юстиції затвердила Тимчасовий порядок забезпечення охорони судів, органів та установ системи правосуддя, а також підтримання громадського порядку в них, зі змісту якого випливало, що Національна поліція України та Національна гвардія України тимчасово забезпечували охорону судів і мали підтримувати громадський порядок у них, до початку функціонування Служби судової охорони.

Слід зауважити, що це до певної міри стабілізувало ситуацію з безпекою в судах, але не вирішило цю проблему з таких причин:

поліція вже не мала відповідних повноважень проводити безпековий контроль щодо відвідувачів судових установ та вимагати документи, які

посвідчують особу, якщо вони своїми діями не порушують громадську безпеку, а також проводити поверхневий огляд та вміст речей;

лише незначний відсоток від усієї кількості судових установ могли фізично забезпечуватися охороною підрозділами Національної поліції та Національної гвардії України;

ці тимчасові кроки суперечили законодавчо визначеному принципу незалежності суддів та судової гілки влади в цілому, і саме цей принцип незалежності став вирішальним у майбутньому, під час схвалення остаточного рішення щодо існування ССО в тому вигляді, який вона має сьогодні.

Згідно з даними ДСА України станом на грудень 2016 р. суди, інші органи й установи у системі правосуддя були розташовані у 801 будівлі, з яких 453 (тобто більше половини) не мали охорони взагалі.

Представники судової спільноти неодноразово зверталися до Президента України як гаранта Конституції України щодо складної ситуації з охороною органів судової влади з клопотанням якнайшвидше сприяти її вирішенню, для забезпечення виконання в повному обсязі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [137].

20 січня 2017 року відбулася робоча зустріч між Головою ДСА України З. Холоднюком та експертами Консультативної місії Європейського Союзу. Під час цієї зустрічі було обговорено проблеми, пов'язані з охороною судів та інших установ системи правосуддя. Під час зустрічі Голова ДСА України повідомив представників Місії про поточний стан охорони судів та інших установ системи правосуддя. Він також зазначив, що на 2017 р. було передбачено 350,2 млн грн із Державного бюджету України для фінансування Державної установи «Служба судової охорони», і ці кошти дозволять поступово запровадити роботу Служби впродовж року. Стратегічний радник із питань судової реформи Консультативної місії ЄС Дж. Каббон під час цієї зустрічі зауважив, що Місія може надати короткострокових експертів із питань безпеки для спільного розроблення з

українськими колегами концепції створення Служби судової охорони []. 21 грудня 2017 р. Вища рада правосуддя прийняла рішення «Про затвердження Положення про Службу судової охорони» на основі подання ДСА України після консультацій із МВС України (це положення втратило чинність після 4 квітня 2019 р.).

Подальший розвиток подій демонструє, що Служба судової охорони так і не розпочала свою діяльність ani у 2017 р., ani у 2018 р., i, як правильно зазначив тодішній голова Вищої ради правосуддя І. Бенедисюк під час свого виступу на VI Міжнародному судово-правовому форумі: «Що стосується питання судової охорони – це болюче і досить складне питання. Болюче тому, що воно на сьогоднішній день не вирішене, а складне тому, що для того, щоб запрацювала судова охорона таким чином, щоб вона дійсно була судовою охороною, дуже багато потрібно чинників. Ми побачили, що того регулювання, яке є в законодавстві, не достатньо для того, щоб створити відповідний орган з відповідними повноваженнями», – також він зазначив, що для того, щоб Служба судової охорони була відповідним чином укомплектована та професійна підготовлена для співпраці з судом: «потрібно зробити дуже багато, а не лише виділити ті кошти, які в бюджеті було виділено» [].

Отже, зазначимо, що в ті роки не вдалося швидко створити ССО, її утворили тільки на папері, а насправді вона не функціонувала, оскільки не був здійснений відбір працівників у цю службу та не була проведена їх підготовка для роботи. Функції цієї служби тимчасово покладалися на Національну поліцію України та Національну гвардію України, що було складним завданням для них, оскільки згідно із законодавством ці органи мають зовсім інші повноваження. Зволікання зі створенням ССО і його забезпеченням призвело до того, що почастишали випадки порушення громадського порядку в судах, а також протиправних дій щодо приміщень судів, особливо це проявилось в тих судах, які не мали охорони. Яскравим прикладом цього є трагічні події 2017 р. у Нікопольському районному суді

Дніпропетровської обл. коли відвідувач суду підірвав гранату під час судового засідання, а також події березня 2019 р., коли невідомі обстріляли Голосіївський районний суд м. Київ, судді цього суду пов'язували цей напад зі своєю професійною діяльністю.

Отже, виходячи з подій, які відбувалися впродовж цих років, невдалих кроків щодо створення ССО та заяв представників органів та установ системи правосуддя, можна зробити висновок, що для створення та розбудови відповідного озброєного органу з правоохоронними функціями щодо забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, потрібно було врахувати два чинники: чітке визначення статусу такого органу; чітке визначення статусу та повноважень співробітників такого органу.

Указані чинники мали бути закріплені не відомчими підзаконними актами, а на законодавчому рівні у відповідних статтях закону.

Саме тому після того, як у липні 2018 р. Верховною Радою України були прийняті зміни до Закону України «Про судоустрій та статус суддів», унаслідок чого замість ст. 160 з'явилася Глава 4 «Служба судової охорони», яка складалася з шести статей, де було визначено функції служби, її статус, повноваження, порядок проходження служби, спеціальні звання та соціальний захист співробітників, з'явилося реальне підґрунтя для створення в найближчому майбутньому Службу судової охорони.

У подальшому з метою практичної реалізації закріплених в Главі 4 положень зазначеного закону, Вища рада правосуддя своїми рішеннями від 30 жовтня 2018 р. затвердила Порядок проведення конкурсу для призначення на посади співробітників Служби судової охорони, від 04 квітня 2019 р. затверджує Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони [108] та Положення про Службу судової охорони [109]. Саме ця дата – 04 квітня 2019 року – вважається датою створення Служби судової охорони як самостійного державного органу в системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах,

який підзвітний Вищій раді правосуддя та підконтрольний Державній судовій адміністрації України (ст. 161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів») [137].

Після прийняття вказаних нормативно-правових актів і розпочався практичний етап створення та розбудови служби. Першим кроком було призначення 21 березня 2019 р. Вищою радою правосуддя Голови Служби судової охорони – ним став за результатами відкритого конкурсу Валерій Іванович Бондар, який доклав чимало зусиль для створення та розбудови структури служби, а саме центрального органу управління та територіальних управлінь служби в областях. Слід зазначити, що спочатку планувалося до кінця 2019 р. утворити центральний орган управління та 6 територіальних управлінь в областях.

Другим кроком став прийом на службу співробітників за результатами відкритих конкурсів та початок безпосереднього виконання своїх службових обов'язків – поступово приймати під охорону та забезпечувати безпеку в судах. Темпи, якими розвивалася служба, дали можливість не тільки створити центральний орган управління та 6 управлінь в областях, а й створити управління в усіх областях України до кінця 2019 р. Тобто процес розбудови служби та поетапне прийняття під охорону судових установ запровадили по всій території України. Без перебільшення це було величезним проривом, зважаючи, що за пів року було зроблено більше ніж за попередні чотири. Запорукою цього успіху було саме закріплення та визначення на законодавчому рівні статусу та повноваження як самої Служби судової охорони, так і її співробітників.

Враховуючи те, що ССО почала стрімко розвиватися, гостро постало питання розроблення концептуальної стратегії розвитку. У листопаді 2019 р. у Вищій раді правосуддя під час робочої наради Голова Служби судової охорони Бондар В. представив стратегію розвитку Служби судової охорони на найближчі три роки. При розробленні цієї стратегії багато чого було взято

за основу з досвіду діяльності Служби шерифів провінції Британська Колумбія Канади.

Відповідно до цієї стратегії становлення ССО мало відбуватися в три етапи.

Першим етапом (2019–2020 роки) мало стати комплектування органів управління та підрозділів, які виконуватимуть завдання з охорони Вищого антикорупційного суду й інших об'єктів, навчання та підвищення кваліфікації співробітників, охорона 100% об'єктів у місті Київ, Київській і Вінницькій областях, апеляційних і місцевих судів у 16 областях України (у 2020 р. ССО мало бути прийнято під охорону 405 об'єктів).

На другому етапі (у 2021 р.) планувалося забезпечити охорону решти об'єктів (733), доукомплектувати штат органів управління та підрозділи оперативно-раптові дії й особистої безпеки суддів і членів їхніх сімей.

На третьому етапі (2022 р.) планувалося завершити навчальні програми, доукомплектувати підрозділи оперативно-раптові дії, завершити матеріально-технічне оснащення ССО.

Слід зазначити, що ця стратегія стрімко втілювалася в життя, проте в процесі реалізації вносилися певні корективи, виходячи з об'єктивних обставин. Так завершити процес прийняття під охорону всіх судових установ до кінця 2021 р. не вдалося у зв'язку з обмеженим фінансуванням, тому завершення цього процесу було перенесено до кінця 2022 р. і це точно сталося б, оскільки станом на 01 січня 2022 р. під охороною перебувало вже 533 об'єкти системи правосуддя, лишалося прийняти ще 200 об'єктів. Однак, на жаль, 24 лютого 2022 р. сталося повномасштабне військове вторгнення в нашу державу.

Тому постало питання, як Службі судовій охорони, яка ще навіть не була до кінця сформована, існувати за таких складних умов та продовжувати виконувати покладені на неї обов'язки, оскільки відповідно до ст. 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» суди не припиняють відправлення правосуддя навіть в умовах дії правового режиму воєнного

стану, а відповідно ССО як складова сектору безпеки та оборони (Закону України «Про національну безпеку України») має продовжувати виконувати свої службові обов'язки щодо забезпечення охорони судів та підтримувати громадський порядок у них, що прямо передбачено ст.21-1 Закону України «Про національну безпеку України» [128].

ССО продовжила виконувати свій обов'язок, не зупиняючись у подальшому розвитку та поетапному прийнятті під охорону судових установ, у тій частині держави, де це можливо. Так станом на 01 січня 2023 р. було прийнято вже 585 об'єктів системи правосуддя, що склало +52, по відношенню до аналогічного періоду минулого року, а вже станом на 01 січня 2024 р. цей показник уже складав 639 об'єктів, тобто +54 відповідно. На жаль, станом на 01 березня 2026 р. 70 об'єктів системи правосуддя перебувають на тимчасово окупованих територіях (ТОТ) та в зоні активних бойових дій.

Зазначене свідчить про те, що ССО, незважаючи на складну ситуацію, яка виникла в нашій державі з часу початку повномасштабної війни, продовжує виконувати покладені на неї завдання.

Підсумовуючи викладене в цьому підрозділі, можна виділити такі етапи розвитку ССО є: I етап (1992–2003 рр.), який визначається започаткуванням судової міліції, функції якої виконувала міліція громадської безпеки як структурний підрозділ МВС України; II етап (2003–2015 рр.), яким характеризується функціонуванням спеціального підрозділу судової міліції «Грифон»; III етап (2015–2019 рр.), який визначається розробленням та прийняттям положень про Службу судової охорони, що втратили чинність, а також організаційно-фінансовими проблемами, пов'язаними з охороною судів, а функції ССО тимчасово виконували підрозділи Національної гвардії та Національної поліції; IV етап (з 2019 р. – до цього часу), який ознаменований реальним створенням та функціонуванням ССО як підрозділу, підконтрольного ДСА України та підзвітного ВРП України.

1.3. Зарубіжний досвід регламентації статусу служб, що виконують функції охорони суду

Забезпечення безпеки судів і учасників судового процесу є невід'ємною складовою функціонування правової держави. У більшості країн світу охорона судових установ здійснюється спеціалізованими підрозділами або службами, діяльність яких має чітке нормативно-правове регулювання. Для України, яка продовжує реформування системи правосуддя та сектору безпеки, особливо актуальним є вивчення зарубіжного досвіду регламентації діяльності служб судової охорони.

Метою цього підрозділу є спроба комплексного аналізу моделей правового регулювання діяльності служб, що гарантують безпеку судів у різних державах, та міжнародних стандартів у регулюванні відносин у сфері діяльності, а також визначення можливостей використання цього досвіду у вітчизняній практиці та перспектив їх імплементації у вітчизняне законодавство в сучасних умовах існування українського суспільства.

Успішна діяльність ССО залежить не тільки від прийняття та застосування національного законодавства, а й запозичення та впровадження в діяльність вищезазначеної служби кращих європейських стандартів роботи цього органу. Міжнародний досвід є допоміжним у вирішенні практичних проблем та забезпеченні реалізації якісного здійснення повноважень у цій сфері.

Щодо зарубіжного досвіду слід звернути увагу на канадську модель забезпечення правосуддя. Відповідні функції щодо безпеки залу суду та охорона судових процесів у більшості провінцій на території Канади здійснюють канадські шерифи. Законодавство Канади визначає шерифів як офіцерів миру [189, с. 46]. Уважаємо за потрібне визначити основні напрями діяльності шерифів у забезпеченні судоустрою.

Шерифи гарантують безпеку всіх користувачів судового закладу, членів судової системи, персоналу суду, юридичних радників, учасників судового

процесу (обвинувачених, сторін судового процесу, свідків, присяжних та представників громадськості); здійснюють охорону судових приміщень та майна в судових приміщеннях; захист об'єктів, де відбуваються зовнішні провадження, та захист власності на цих об'єктах, супровід учасників судового процесу до суду та назад або до та з об'єктів, які використовуються для зовнішнього провадження; забезпечення безпеки учасників суддівських заходів [189]. Отже, канадські шерифи мають повноваження, які частково доповнюють діяльність поліції, підвищують спроможність правоохоронних органів, а не дублюють їхні функції, цей досвід може бути корисним та запроваджений у правоохоронну діяльність нашої країни.

Слід зауважити, що представлена в листопаді 2019 р. Стратегія розвитку Служби судової охорони на найближчі три роки була розроблена на основі досвіду діяльності Служби шерифів провінції Британська Колумбія Канади.

Розглянемо ситуацію з охороною судів і суддів у США, де безпеку проведення судових засідань і захист федеральних суддів, присяжних, інших членів федеральної судової системи, а також суддів Верховного суду, коли вони перебувають за межами Вашингтона, забезпечують старші інспектори, заступники маршалів, аналітики розвідки та співробітники відділу судової безпеки Служби маршалів США (United States Marshals Service, USMS) шляхом прогнозування можливих загроз для судової системи та запобігання їм. Служба маршалів є першим і найбільш універсальним федеральним правоохоронним органом країни, який бере участь практично в усіх федеральних правоохоронних ініціативах [193]. US Marshals Service направляє всі зусилля на гарантування безпеки всіх учасників судового процесу, забезпечуючи надійне проведення судового розгляду справи, а також захищаючи федеральних суддів та присяжних, тобто здійснюють усе можливе для стримування загроз судової системи.

Служба маршалів США налічує понад 5600 офіцерів судової безпеки, обслуговує понад 1600 систем безпеки в особистих помешканнях суддів, а як постачальник фізичної безпеки понад 800 федеральних об'єктів. Служба

маршалів США розробляє, керує та впроваджує системи безпеки та перевірочне обладнання, яке захищає кожную будівлю суду [193].

Ураховуючи сучасні виклики та загрози на території США, які проявляються у вигляді терористичних актів, організованої злочинності Служба маршалів США повинна забезпечувати постійну безпеку, застосовуючи інноваційні методи та тактику захисту особам, які перебувають під захистом, оскільки саме новітні методи захисту забезпечують швидке та безпечне реагування в надзвичайних ситуаціях.

У свою чергу, служба шерифа Нової Шотландії особливу увагу приділяє безпеці судових органів, безпеці персоналу суду, громадян, які є учасниками судового процесу та які перебувають під вартою. У кожному окрузі обов'язково є місцеві шерифи, які відповідають за охорону суду, конвоювання ув'язаних до установ суду та з установ суду, здійснюють вручення цивільних та кримінальних документів та забезпечують виконання судових рішень [114].

Отже, у США функції охорони судів здійснює Служба маршалів США (U.S. Marshals Service) – федеральний правоохоронний орган, підпорядкований Міністерству юстиції. Серед основних особливостей регламентації слід виділити такі:

- діяльність визначається федеральним законодавством;
- маршали забезпечують безпеку федеральних суддів, охорону судових приміщень і конвоювання підсудних;
- мають широкі повноваження щодо застосування заходів примусу;
- активно використовують сучасні технології безпеки та систему оцінки ризиків.

Особливістю американської моделі є централізований характер управління та чітке законодавче закріплення компетенції.

У Франції охорона судів покладена переважно на підрозділи Національної поліції та жандармерії. Регламентація здійснюється на рівні законів про внутрішню безпеку та судову систему. Характерні риси:

інтеграція функцій судової охорони в загальну систему національної безпеки;

чітке розмежування компетенції між поліцією та судовими адміністраціями;

посилена увага до антитерористичних заходів.

У Німеччині охорону судів здійснюють спеціальні служби судової охорони (Justizwachtmeister), які входять до структури органів юстиції земель. Особливостями таких служб є:

підпорядкованість органам юстиції, а не поліції;

детальна регламентація статусу службовців на рівні земельного законодавства;

акцент на дисципліні та професійній підготовці.

Німецька модель демонструє децентралізований підхід із високим рівнем нормативної визначеності.

У Великій Британії функції охорони судів виконують співробітники Судової служби (HM Courts & Tribunals Service) спільно з поліцією. Окремі функції передані приватним охоронним компаніям за контрактами. Особливостями подібної регламентації є:

поєднання державного та контрактного механізму забезпечення безпеки;

жорсткий контроль за діяльністю приватних структур;

орієнтація на стандарти прав людини.

Ця модель демонструє можливість залучення приватного сектору за умови належного нормативного контролю.

Близькою до української за організаційною структурою є польська модель, яку варто розглянути більш докладно.

У Республіці Польща до загальних судів належать районні суди, крайові суди та апеляційні суди. Загальні положення щодо діяльності та організації судів містяться в Законі про систему загальних судів від 27 липня 2001 р. [196]. Безпека судових установ, зокрема суддів, працівників та осіб, які перебувають у судових будівлях, що є громадськими будівлями, має

вирішальне значення для системи правосуддя та захисту осіб і майна, зважаючи на ту роль, яку вони відіграють у суспільній свідомості. Забезпечення безпеки та запобігання кризовим ситуаціям у судових установах розглядаються у спеціальних правових нормах.

За забезпечення безпеки осіб та майна відповідають такі підрозділи та служби: Судова поліція, Служба внутрішньої безпеки, відома як «Судова варта», охоронний персонал, що працює за окремими контрактами, інспектор пожежної охорони та Служба охорони праці.

Окрім таких загроз, як пожежа, повінь та знеструмлення, кризову ситуацію в будівлі суду слід розуміти, перш за все, як будь-яку ситуацію, що загрожує безпеці суддів, персоналу та учасників судового розгляду, а також громадському порядку в будівлі суду. Забезпечення безпеки під час слухань з високим рівнем ризику, тобто справ, що викликають суспільні емоції, висвітлення у ЗМІ, судових процесів за участю кількох осіб, захист осіб, яких супроводжують до суду, та забезпечення маршруту супроводу коронного свідка або особи, що перебуває під захистом, у значенні Закону про захист потерпілих та свідків – це лише деякі із завдань, що виконуються майже щодня в будівлі суду та також є джерелом кризових ситуацій. Забезпечення належної превентивної безпеки є, серед іншого, одним із ключових завдань судової поліції.

Поліція – це озброєний орган, що служить громадськості та призначений для захисту безпеки людей, підтримання громадської безпеки та порядку. Вона була створена відповідно до Закону від 6 квітня 1990 р. про поліцію [197]. Відповідно до ст. 4 розділу 2 Закону про поліцію, поліція включає судову поліцію.

Детальний обсяг завдань та принципи організації судової поліції визначені в Положенні Міністра внутрішніх справ та адміністрації від 16 серпня 2007 р. щодо детального обсягу завдань та принципів організації судової поліції [195].

Детальні завдання судової поліції визначені в §2 Положення Міністерства внутрішніх справ та адміністрації від 16 серпня 2007 р. 16/08/2007 [195]. До них належать:

- 1) охорона громадської безпеки та порядку в будівлях судів та прокуратур,
- 2) охорона життя та здоров'я суддів, прокурорів та інших осіб у зв'язку з виконанням ними обов'язків, що виникають у зв'язку з реалізацією завдань правосуддя,
- 3) виконання процесуальних дій, призначених судом або прокурором,
- 4) виконання судових постанов, виданих для запобігання поведінці, яка порушує порядок розгляду справи або підриває авторитет суду,
- 5) супровід та доставлення осіб до суду за клопотанням суду, прокурора та відповідного начальника поліції,
- 6) охорона приміщень для осіб, яких супроводжують або доставляють до суду, розташованих у судах та прокуратурі, з метою запобігання несанкціонованому виходу осіб, які там перебувають, незаконному проникненню сторонніх осіб, а також запобігання іншим подіям, які можуть становити загрозу громадській безпеці та порядку або можуть призвести до пошкодження чи втрати охоронюваного майна.

Судова поліція виконує свої обов'язки у:

- 1) загальних судах, провінційних адміністративних судах, Верховному адміністративному суді та Верховному суді,
- 2) загальних організаційних одиницях прокуратури.

Сфера діяльності судової поліції не включає військові суди, Військову палату Верховного суду та військові прокуратури.

Судова поліція розташована в організаційній структурі провінційного штабу поліції та Варшавського штабу поліції. За необхідності забезпечення ефективності судової поліції окремі організаційні одиниці цього формування можуть бути створені для кількох судів або прокуратур, якщо їхнє місце розташування це виправдовує.

Під час виконання своїх обов'язків судова поліція співпрацює з працівниками судів та прокуратур, Пенітенціарною службою та спеціалізованими силами безпеки, які виконують свої обов'язки в судах та прокуратурах. У випадку Окружного суду у Варшаві це включає Службу внутрішньої безпеки – Судову варту, та працівників компаній, що надають послуги з охорони особистої та майнової безпеки на основі окремих угод.

Територіальні рамки, штаб-квартири організаційних підрозділів судової поліції та взаємні принципи співпраці з працівниками визначаються та встановлюються відповідними воєводськими командирами поліції або командиром поліції Варшави за погодженням з відповідними головами та прокурорами.

Відділи судової поліції розташовані в будівлях загальних судів та загальних прокуратур. Витрати, пов'язані з їх обладнанням та утриманням, покриваються відповідним судом або прокуратурою, з якими укладено угоду [195].

Розглянемо структуру судової поліції на прикладі структурі Головного управління поліції Варшави. Організаційним наказом № 23/WA/2007 начальника поліції Варшави від 4 вересня 2007 р. судова поліція була включена до структури Конвойного відділу Головного управління поліції Варшави з 12 вересня 2007 р. Конвойний відділ діє по всій країні.

Відділ конвоювання виконує завдання Варшавського головного управління поліції щодо забезпечення безпеки конвойованих та затриманих осіб, зокрема шляхом таких дій:

- організація, координація та проведення супроводу та евакуації осіб, позбавлених волі, що здійснюється на вимогу суду, прокурора, відповідного начальника поліції та інших уповноважених органів,

- супровід неповнолітніх та правопорушників до притулків та виправних установ, що здійснюється на вимогу суду та прокурора,

- супровід іноземців, затриманих поліцією та щодо яких за рішенням суду діє постанова про розміщення в охоронюваному центрі для іноземців,

- супровід осіб, позбавлених волі, переданих до Польщі відповідно до міжнародних угод.

Відділи судової поліції, що входять до складу Конвойного відділу (т. зв. судова поліція «Столичного міста»), відповідають, серед іншого, за:

- захист громадської безпеки та порядку в будівлях судів та прокуратур;
- захист життя та здоров'я суддів, прокурорів та інших осіб у зв'язку з виконанням ними обов'язків, пов'язаних із здійсненням правосуддя;
- виконання процесуальних дій, призначених судом або прокурором;
- захист приміщень для осіб, яких супроводжують або доставляють до суду, що знаходяться в судах та прокуратурах;
- виявлення та усунення загроз у будівлях судів та прокуратур, що охороняються;
- співпраця зі збройними силами безпеки, що забезпечують фізичний та технічний захист будівель, де розташовані суди та прокуратури;
- участь, відповідно до предметної юрисдикції, у підготовці до спеціального захисту об'єктів Головного управління поліції II категорії, що вважаються особливо важливими для державної безпеки;
- захист судових засідань у районних судах, розташованих у межах юрисдикції Головного управління поліції, що діє в межах відповідальності командира поліції Варшави.

До сфери відповідальності Варшавської поліції входять Верховний суд, Верховний адміністративний суд, Воєводський адміністративний суд у Варшаві, Апеляційний суд у Варшаві, Районний суд у Варшаві та Варшавсько-Празький районний суд у Варшаві, а також деякі районні суди, розташовані в межах юрисдикції обох вищезгаданих районних судів.

Штаб-квартира судової поліції знаходиться в приміщенні окружного суду у Варшаві, а в окружних судах керівництво цих підрозділів забезпечує житло для службовців. Крім того, Угода, серед іншого, визначає: зобов'язання подавати клопотання та висновки з питань безпеки та порядку в судових приміщеннях, що охоплюються Угодою (звіти про стан безпеки в

судах та статистичні дані з цього приводу подаються періодично), визначає питання, пов'язані з особистим супроводом, дії, що вживаються у разі отримання інформації про встановлення вибухового пристрою, зобов'язання інформувати судову поліцію про заплановані слухання та можливі загрози, пов'язані з ними, а також завдання, пов'язані з оголошеною евакуацією.

Угода укладається на невизначений термін і може бути розірвана будь-якою зі сторін.

На підставі §2 пункту 1 Положення МВС та адміністрації від 18 грудня 1998 р. про детальні принципи співпраці між спеціалізованими збройними силами безпеки та поліцією, пожежними підрозділами, підрозділами цивільної оборони та муніципальною (міською) гвардією [194] та Угоди, укладеної 6 лютого 2009 року між командиром Варшавської столичної поліції та головою районного суду у Варшаві, запроваджено Інструкції щодо співпраці між Службою внутрішньої безпеки, відомою як «Судова варта» при районному суді у Варшаві, та поліцією (далі – Інструкції).

Цей документ є публічним додатком до Плану безпеки Окружного суду у Варшаві. З огляду на важливість, завдання, роль та місцезнаходження судової поліції в приміщенні Окружного суду у Варшаві, Інструкція узгоджується не лише з відповідним командиром районної поліції, але й з начальником відділу конвоювання Головного управління поліції Варшави, до якого входить судова поліція. Принципи співпраці між Судовою вартою та судовою поліцією включають:

- 1) обмін інформацією про загрози безпеці осіб та майна та порушення громадського спокою та порядку;
- 2) співпраця з метою підтримки громадського спокою та порядку в межах, визначених окремими положеннями;
- 3) співпраця в охороні місць злочинів та проступків у межах охоронюваних територій або приміщень;
- 4) взаємні консультації для вдосконалення методів співпраці.

Інструкція визначає принципи співпраці, що полягають, головним чином, в обміні інформацією, пов'язаною з безпекою в судових приміщеннях, і, перш за все, в обміні інформацією, спрямованою на запобігання загрозам.

Превентивна діяльність судової поліції включає:

обмін інформацією про будь-які інциденти, що впливають на безпеку охоронюваних приміщень, безпеку осіб та майна, а також порушення спокою та громадського порядку в Окружному суді Варшави;

розгортання спільних патрулів у межах охоронюваних приміщень;

співпраця під час евакуації охоронюваних приміщень;

співпраця в охороні судових процесів. Ця діяльність спрямована на забезпечення найвищого можливого рівня безпеки та запобігання кризовим ситуаціям.

Роль та завдання Судової поліції в кризовому менеджменті. Хоча чинні правові акти щодо завдань Судової поліції прямо не розглядають питання кризового менеджменту в значенні Закону від 26 квітня 2007 р. про кризовий менеджмент [194], роль Судової поліції в цій сфері не можна ігнорувати – як під час кризи, так і в превентивних заходах.

Окрім очевидних кризових ситуацій, таких як пожежа, повінь або знеструмлення, Районний суд у Варшаві також може зіткнутися з кризами, пов'язаними зі специфікою цієї діяльності. До них належать інциденти, пов'язані з терористичними актами (наприклад, повідомлення про вибуховий пристрій), спроба втечі особи з-під варти, посягання на здоров'я або життя судді, погрози, пов'язані з розглядом т. зв. «медійних» справ, потенційні інциденти, пов'язані з присутністю коронного свідка в приміщенні суду, та спонтанні публічні зібрання противників системи правосуддя.

Відповідно до §4 пункту 4 Угоди, «у випадках надзвичайних подій, нападу або спроби нападу, а також з метою підтримки гідності Суду або відновлення порядку в залі суду, суддя, працівник суду або будь-який громадянин може звернутися за допомогою безпосередньо до співробітника судової поліції [...]». Це загальне положення, яке стосується, серед іншого,

«надзвичайних подій» та «нападу або спроби нападу» - потенціалу кризової ситуації для Суду – чітко визначає роль Судової поліції. Наступні розділи Угоди та конкретні правові акти стосуються конкретних ситуацій та подій, які можуть спричинити кризу або загрожувати безпеці осіб чи майна.

Відповідно до §4 пункту 6 Угоди, якщо отримано інформацію про встановлення вибухового пристрою в організаційному підрозділі Окружного суду у Варшаві, начальник відділу конвоювання Головного управління поліції Варшави через своїх підлеглих повідомляє відповідні служби та керівника підрозділу і проводить розслідування, включаючи мінну та піротехнічну розвідку.

Інформація про встановлення вибухового пристрою (так звані погрози бомбами) не є рідкістю у загальних судах. Щоразу, коли така інформація надходить (зазвичай передається телефоном до Відділу обслуговування клієнтів суду, офісу випадкового відділу чи відділу, а рідше електронною поштою), вживаються дії, зазначені в детальних процедурах та правових нормах.

Наказ № 12 Головного начальника поліції від 8 квітня 2014 р. [198] визначає правила поведінки поліцейських у разі отримання інформації про встановлення вибухового пристрою. Після отримання інформації про встановлення вибухового пристрою в будівлі суду, відповідно до вищезазначеного наказу, судова поліція надсилає черговому офіцеру в Головному управлінні поліції Варшави інформацію про: обставини інциденту, факт повідомлення адміністратора об'єкта або території, що перебуває під загрозою, дії, ужиті іншими службами, кількість людей, евакуйованих з об'єкта або території, що перебуває під загрозою, та результати операцій зі знешкодження бомби та піротехнічних операцій. Потім інформація передається до Центрального бюро розслідувань поліції, де аналізується отримана інформація про встановлення вибухового пристрою, зокрема: з метою аналізу повідомлення, установлення зв'язків з іншою інформацією та оцінки ризику з метою визначення рекомендацій для

адміністратора об'єкта, що перебуває під загрозою, щодо евакуації або неевакуації. Рекомендації щодо евакуації також надсилаються до Контртерористичного центру Агентства внутрішньої безпеки та Центру урядової безпеки.

У Районному суді Варшави рішення про евакуацію або неевакуацію приймає Голова суду після розгляду обставин інциденту та рекомендації Центрального бюро розслідувань поліції.

Незалежно від обставин та рекомендацій Центрального бюро розслідувань поліції, судові поліцейські проводять мінну та піротехнічну розвідку. Розвідка включає перевірку всіх проходів та приміщень суду на наявність підозрілих пакетів або предметів, які можуть являти собою вибуховий пристрій. У перевірках також бере участь поліцейський собака, що спеціалізується на виявленні вибухових речовин.

З огляду на характер судових операцій та необхідність забезпечення щоденної безпеки суддів та персоналу, судова поліція щодня проводить мінну та піротехнічну розвідку у всіх судових приміщеннях, на які поширюється дія Угоди, перед початком їхніх засідань. Ці розвідки також проводяться повторно в особливих ситуаціях, наприклад, коли до суду приводять коронного свідка.

Слід зазначити, що до завдань групи мінно-піротехнічної розвідки також призначаються співробітники судової поліції з мінно-піротехнічною підготовкою. У разі призначення групи мінно-піротехнічної розвідки, співробітники беруть участь у забезпеченні безпеки зустрічей, заходів та святкувань за участю осіб, які перебувають під законним захистом, та офіційних іноземних делегацій, забезпечуючи мінування та піротехнічну розвідку. Участь у піротехнічних операціях у приміщеннях суду означає запобігання кризовій ситуації не лише на місцевому рівні, у приміщенні суду, але й на значно більшій території та в значно більшому масштабі.

Багато справ, які щодня розглядаються в загальних судах, можна класифікувати як справи з високим рівнем ризику. До них належать судові

процеси, що викликають гострі громадські настрої, привертають увагу ЗМІ, справи за участю публічних осіб, а також ті, під час яких може бути порушений громадський порядок або може бути поставлений під сумнів авторитет суду. До них належать «багатоособові» судові процеси за участю особливо небезпечних осіб або осіб, які перебувають під особливим захистом. Розгляд цієї категорії справ несе ризик кризи для безпеки суду – від спроби погрози життю коронного свідка до порушення авторитету суду через неможливість контролювати кількість людей у залі суду. Завжди передбачається, що під час таких слухань або засідань безпека судді, персоналу, сторін, а іноді й представників громадськості може бути під загрозою.

Превентивні заходи, що вживаються судовою поліцією у випадку спеціального ведення слухань з високим рівнем ризику, полягають, головним чином, в аналізі та оцінюванні рівня загрози для слухання справи, пропонуванні заходів безпеки. Цього можна досягти шляхом: визначення відповідного залу судових засідань, використання системи персоналізованих карток для входу до залу судових засідань для ідентифікації учасників, проведення додаткової розвідки на наявність бомб та піротехнічних засобів, а також, в особливих ситуаціях, запровадження додаткової перевірки осіб, які входять до залу судових засідань.

Надзвичайно важливим елементом превентивного процесу безпеки для цієї категорії слухань є завчасне повідомлення судової поліції про заплановану дату слухання у справі, яка може спричинити загрозу безпеці. На підставі §4.5 Угоди та додаткових внутрішніх судових правил визначаються спосіб та термін повідомлення суду про заплановане слухання або засідання з вищим рівнем ризику.

Для судових процесів, що стосуються, наприклад, організованої злочинності, допиту коронного свідка або тих, що стосуються більше шести затриманих (конвойованих) осіб, рекомендується проводити їх слухання в приміщенні, де розташовані зали судових засідань, призначені для слухань із

високим рівнем ризику. Будівля, включаючи зали судових засідань, та прилегла територія належним чином захищені фізично, технічно та електронно, щоб забезпечити найвищий рівень безпеки як для учасників, так і для інформації, що розкривається в ній. Доступ до приміщення повністю контролюється, а співробітники судової поліції відповідають за безпеку в цій зоні під час слухань.

Участь судової поліції в евакуації суду. Положення §4, пункту 7 Угоди та Інструкції з пожежної безпеки (Інструкції з пожежної безпеки) визначають обов'язки судової поліції у разі евакуації осіб, які перебувають у будівлі суду. З огляду на розташування будівлі суду та визначені місця збору, співробітники судової поліції охороняють перехід для забезпечення безпечної евакуації. Співробітники також охороняють входи та виходи до будівлі суду, щоб запобігти проникненню сторонніх осіб до будівлі.

Згідно з внутрішніми процедурами, у разі пожежної тривоги черговий офіцер судової поліції повинен першим отримати інформацію про наказану евакуацію.

У разі кризової ситуації у значенні ст. 3, пункту 1 Закону від 26 квітня 2007 р. про управління кризовими ситуаціями або у разі загрози такої ситуації, відповідно до наказу прем'єр-міністра № 18 від 2 березня 2016 р. про перелік зобов'язань та процедур системи управління кризовими ситуаціями [199], можливо запровадити один із чотирьох рівнів тривоги. Модулі завдань, розроблені в Окружному суді Варшави для кожного рівня, також включають судову поліцію до своїх завдань. Наприклад, якщо після введення першого рівня тривоги (рівень ALFA) отримано інформацію про можливість терористичної або диверсійної події, масштаби та характер якої важко передбачити, роль судової поліції в приміщенні суду включатиме, серед іншого, участь разом із співробітниками служби безпеки в посилені перевірки судових приміщень для посилення безпеки, отримання інформації про невідомі транспортні засоби, виявлені на парковках суду, та збільшення

кількості місій мінної та піротехнічної розвідки. Якщо буде створено кризову команду, представник керівництва судової поліції буде членом цієї команди.

Судова поліція активно бере участь у заходах з підвищення обізнаності, навчання та консультацій з питань безпеки в Окружному суді Варшави, включаючи заходи, що мають реальний вплив на запобігання кризовим ситуаціям. Ці заходи включають навчання, зустрічі з особами, відповідальними за безпеку в різних сферах, а також спільне створення та оновлення правил внутрішньої безпеки суду.

У результаті виконання угоди, укладеної з головою суду, та у співпраці з Департаментом безпеки Окружного суду у Варшаві, судова поліція активно брала участь у консультаціях або була співавтором багатьох внутрішніх судових нормативних актів, пов'язаних з безпекою, включаючи управління кризовими ситуаціями. Найважливіші процедури та нормативні акти включають: «Правила безпеки та порядку», «Інструкції для судових працівників щодо правил поведінки для забезпечення безпеки під час виконання службових обов'язків співробітниками поліції, Центрального бюро розслідувань поліції, Агентства внутрішньої безпеки, Центрального бюро боротьби з корупцією та інших збройних сил у приміщенні Окружного суду у Варшаві та його підпорядкованих підрозділах», наказ про заборону фотографування в певних зонах будівлі суду та правила, що регулюють вхід до внутрішнього двору будівлі суду. Кожен із впроваджених нормативних актів має на меті забезпечити найвищий можливий рівень безпеки та запобігти ситуаціям, які можуть загрожувати безпеці та призвести до кризи в будівлі суду.

Судові поліцейські проводять навчальні заняття для працівників Окружного суду Варшави, які охоплювали основні принципи безпеки, практичні процедури реагування на виклик про вибуховий пристрій чи іншу загрозу, положення «Правил безпеки та порядку», чинних у Окружному суді Варшави, та практичне застосування конкретних процедур, що додаються до Політики фізичної безпеки Окружного суду Варшави. Навчальні заняття,

проведені поліцейськими, були позитивно сприйняті завдяки їхньому досвіду, ґрунтовним знанням та авторитету «уніформи». Окрім надання практичних знань, профілактичною метою навчальних занять, безсумнівно, було підвищення обізнаності про потенційні загрози та способи реагування на них, а також навчання працівників важливості безпеки в суді.

Окружний суд Варшави проводить регулярні щомісячні зустрічі з особами, відповідальними за забезпечення та організацію безпеки в Окружному суді Варшави в усіх його приміщеннях. У кожній зустрічі бере участь представник судової поліції. Метою зустрічей є аналіз та оцінка рівня безпеки, існуючих кризових ситуацій та інцидентів безпеки, а також планування превентивних заходів у разі подібних інцидентів у майбутньому.

З 2015 р. проводяться зустрічі з представниками районних судів у складі Окружного суду Варшави для оцінки встановлених правил співпраці між судовою поліцією та співробітниками служби безпеки в цих приміщеннях. Судова поліція також бере участь у консультаціях та спеціальних зустрічах, пов'язаних з невідкладними ситуаціями, що потребують розгляду питань безпеки.

Підтримуємо точку зору О. Шурко, який досліджував зарубіжний досвід охорони публічного порядку та безпеки в судових органах та зробив висновок, що наразі у світі не існує якогось універсального й ефективного механізму гарантування безпеки системи правосуддя та підтримання публічного порядку в судах. Діяльність з охорони суддів та судів у більшості країн здійснюється зазвичай декількома правоохоронними органами. Причому такими органами є як спеціально створені охоронні служби у системі судової влади, так і поліцейські підрозділи [183, с. 145].

Зарубіжні країни, порівняно з пострадянськими країнами, більш прогресивні в усіх сферах життєдіяльності, особливо у прийнятті та виконанні законів. Тому вважаємо, що з метою покращення діяльності ССО вітчизняний законодавець повинен ураховувати досвід європейських країн, оскільки юридично закріплених принципових відмінностей немає між

суб'єктами, які здійснюють підтримання публічної безпеки та порядку в судах нашої країни та зарубіжних країн, а фактична якість під час реалізації повноважень достатньо відрізняється.

Враховуючи міжнародні стандарти, необхідно проводити реформування правоохоронної системи України безпосередньо в організаційному та правовому полі. Запозичувати не тільки теоретичний досвід зарубіжних країн, а й на систематичній основі проводити навчання за кордоном задля впровадження практичних і тактичних навичок під час виконання повноважень, які покладені на суб'єктів захисту публічної безпеки у судовому процесі, реалізації функцій щодо гарантованого державою забезпечення особистої фізичної безпеки судді чи членів його сім'ї, працівників апарату суду, забезпечення стану безпеки учасників судових процесів.

Аналіз зарубіжної практики дозволяє виокремити спільні риси регламентації служб судової охорони:

- чітке законодавче визначення статусу та повноважень;
- наявність спеціальної професійної підготовки;
- використання сучасних технологій безпеки;
- поєднання функцій охорони та забезпечення порядку в суді;
- системи контролю та підзвітності.

Водночас існують відмінності щодо підпорядкованості: у деяких країнах служби входять до структури органів юстиції, в інших — до системи правоохоронних органів.

Служба судової охорони є правоохоронним органом у сфері правосуддя зі специфічними функціями та повноваженнями, успішна діяльність якої залежить від запозичення та впровадження кращих європейських стандартів. На основі міжнародних стандартів необхідно в Україні провести реформування правоохоронної системи, з урахуванням організаційно-правових засад, враховуючи європейські стандарти. З огляду на міжнародну

практику, для вдосконалення регламентації діяльності ССО в Україні доцільно:

- посилити нормативну визначеність повноважень співробітників;
- розвивати систему спеціалізованої підготовки та підвищення кваліфікації;
- впроваджувати сучасні технології оцінки ризиків;
- удосконалювати механізми парламентського та громадського контролю;
- гармонізувати законодавство із європейськими стандартами захисту прав людини.

Вивчення зарубіжного досвіду сприяє формуванню ефективної моделі, адаптованої до національних умов.

Висновки до розділу 1

Загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони характеризується поступовим розвитком і формуванням окремого напрямку в межах адміністративного права. Водночас відсутність комплексних досліджень свідчить про необхідність подальшого наукового осмислення цієї проблематики.

У сучасній адміністративно-правовій науці виділено кілька напрямів дослідження статусу ССО.

1. Теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу ССО. У межах цього напрямку аналізується поняття адміністративно-правового статусу, його структура (права, обов'язки, гарантії, відповідальність), а також особливості правосуб'єктності ССО. Дослідники наголошують на необхідності чіткого визначення місця Служби у системі органів державної влади.

2. Механізм адміністративно-правового регулювання. Окремі праці присвячені дослідженню механізму адміністративно-правового регулювання

діяльності ССО, зокрема аналізу нормативної бази, адміністративно-правових відносин, принципів діяльності та гарантій реалізації повноважень.

3. Організаційно-управлінські аспекти діяльності. Науковці також розглядають питання організаційної структури ССО, порядку проходження служби, дисциплінарної відповідальності, взаємодії з іншими правоохоронними органами. Особливу увагу приділяють проблемі розмежування компетенції між ССО та Національною поліцією.

4. Порівняльно-правові дослідження. Окремі роботи присвячені аналізу зарубіжного досвіду регламентації служб судової охорони, що дозволяє визначити можливі напрями вдосконалення національного законодавства.

Розвиток наукових досліджень у зазначеній сфері сприятиме вдосконаленню нормативно-правової бази, підвищенню ефективності діяльності Служби судової охорони та зміцненню гарантій незалежності судової влади в Україні.

Виділено такі етапи розвитку ССО:

I етап (1992–2003 рр.), який визначається започаткуванням судової міліції, функції якої виконувала міліція громадської безпеки як структурний підрозділ МВС України;

II етап (2003–2015 рр.), яким характеризується функціонуванням спеціального підрозділу судової міліції «Грифон»;

III етап (2015–2019 рр.), який визначається розробленням та прийняттям положень про Службу судової охорони, що втратили чинність, а також організаційно-фінансовими проблемами, пов'язаними з охороною судів, а функції ССО тимчасово виконували підрозділи Національної гвардії та Національної поліції;

IV етап (з 2019 р. – до цього часу), який ознаменований реальним створенням та функціонуванням ССО як підрозділу, підконтрольного Державній судовій адміністрації України та підзвітного Вищій раді правосуддя України.

Зарубіжний досвід регламентації діяльності служб судової охорони демонструє різноманітність організаційних моделей, але спільною їх ознакою є чітке законодавче визначення статусу, професійність персоналу та використання сучасних безпекових технологій.

Для України актуальним є поєднання позитивних елементів різних моделей із збереженням інституційної належності Служби судової охорони до системи правосуддя. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами дозволить зміцнити незалежність судової влади та підвищити рівень безпеки судочинства.

РОЗДІЛ 2. СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ МЕХАНІЗМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

2.1. Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони

Служба судової охорони є складовою системи правосуддя України та відіграє важливу роль у забезпеченні незалежності судової влади, охорони приміщень судів, органів та установ системи правосуддя, а також гарантуванні безпеки суддів і учасників судового процесу. Ефективне функціонування ССО зумовлюється чітким адміністративно-правовим регулюванням її статусу, повноважень і організації діяльності. Водночас таке регулювання здійснюється через систему відповідних суб'єктів, кожен із яких наділений визначеними законом повноваженнями.

Метою цього підрозділу є аналіз теоретичних, організаційно-правових засад, юридичної природи, сутності, змісту інституційної складової механізму адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони в Україні.

Здійснення державою правоохоронної функції полягає, серед іншого, у задоволенні потреб у безпеці різних суб'єктів, які здійснюють владні повноваження. Водночас ми погоджуємося з думкою М.В. Корнієнка, який зазначає, що правоохоронна діяльність має розглядатися саме крізь призму адміністративного права, адже норми саме цієї галузі права регулюють управлінські відносини [75, с. 70]. Існує наукова позиція, що правоохоронні функції держави – це неупереджено обумовлені її потребами в правовій охороні й природою урядової волі напрями діяльності, що характеризуються однорідністю та стійкістю, із задоволення цих потреб [98, с. 70-71]. У свою чергу правоохоронні функції держави поділяються на внутрішні і зовнішні. Внутрішні правоохоронні функції держави відображено в охороні людських

прав і свобод, внутрішній стабільності сил права. Зовнішні правоохоронні функції передбачають участь держави в захисті та реалізації прав людини на міжнародній арені, захисті прав своїх громадян в інших країнах, ролі України як учасника правопорядку європейського чи міжнародного рівня [98, с. 79]. З огляду на вказане, ССО є правоохоронним органом у системі судової гілки влади, яка уповноважена виконувати внутрішню правоохоронну функцію держави.

Виклики сьогодення підтверджують зростаючі потреби в безпеці і незалежності органів судової влади. Разом із тим, режим воєнного стану також впливає на безпекову складову в системі правосуддя, що можна пояснити такими обставинами:

- велика кількість зброї, яка перебуває у вільному обігу;
- перенапруження та емоційний стан населення;
- стресові ситуації, пов'язані з воєнними діями в Україні;
- непередбачувані реакції з боку учасників процесу, зокрема під час судового засідання.

Водночас ст. 12⁻² Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [130] визначає, що в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені.

У зв'язку із цим існує нагальна потреба в постійному вдосконаленні правових норм, які регулюють статус ССО та передбачені нормативно-правовими актами, прийнятими або виданими суб'єктами правотворчої діяльності.

Відповідно завдання законодавця в напрямі правотворчої діяльності зі створення правових норм, які регулюють статус ССО, полягає в тому, щоб своєчасно, точно й дієвими правовими засобами відреагувати на виникнення

певної правової колізії, обираючи такий варіант регулювання, який би найбільшою мірою відповідав інтересам суспільства та держави, адже за результатами правотворчої роботи оцінюється держава загалом, ступінь її демократичності.

З огляду на вказані обставини, існує необхідність у дослідженні інституційної складової механізму адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони в Україні.

Загалом здійснення адміністративно-правового регулювання передбачає функціонування цілісної системи правових норм та засобів. Основною метою механізму правового регулювання виступає впорядкування, закріплення, а також охорона суспільних відносин [181, с. 61]. Водночас право закріплює механізм захисту суспільних відносин за допомогою чіткої регламентації здійснення правосуддя. Вирішальну роль у цьому відіграють суб'єкти, які є учасниками правотворчої діяльності та уповноважені приймати або видавати нормативно-правові акти, які регулюють діяльність ССО. Вищезазначене зумовлює актуальність проблематики, відображеної в даній роботі, та пов'язана з особливостями адміністративно-правового регулювання діяльності цього органу, його внутрішньою структурою, віднесенням до певної гілки влади, виконанням специфічних завдань і функцій.

Загальні питання правового регулювання адміністративно-правового статусу Служби судової охорони висвітлено в наукових працях таких учених: В. Галуцько [24], П. Діхтієвський, В. Сурник [35, с. 37-42], А. Іванищук [48, с. 34-37], Р. Ігонін [49, с. 43-48], О. Кіпчарський [61, с. 60-66], О. Музичук [95, с. 316-321], С. Пашков [102], О. Угровецький [164], С. Шатрава [176, с. 348-350], О. Шурко [183], С. Шоптенко [182, с. 255-253] та ін.

Водночас ґрунтовного й комплексного аналізу потребує система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні, ураховуючи ті обставини, що триває розвиток цього органу на нормативному та організаційному рівнях.

У контексті нашого дослідження, перш за все, варто звернути увагу на науковий доробок учених щодо учасників правотворчої діяльності та положення Закону України від 24.08.2023. № 3354-IX «Про правотворчу діяльність» [131].

У сучасній юридичній науці сформувалася думка, згідно з якою правотворчість – це процес пізнання й оцінювання правових потреб суспільства і держави, формування й прийняття нормативних актів уповноваженими суб'єктами в межах відповідних процедур [29, с. 55]. Ми погоджуємося із цією позицією і вважаємо, що правове забезпечення механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні також зумовлено нагальними потребами суспільства та органів судової влади в прийнятті нормативних актів уповноваженими суб'єктами правотворчої діяльності. Зазначені потреби відображають організаційно оформлену процедурну діяльність державних органів зі створення правових норм, які регулюють статус ССО.

Домінуючим кроком до створення законів або інших нормативно-правових актів, які спрямовані на врегулювання правового статусу та діяльності ССО, виступає суспільно значуща проблема, невирішене питання, яке має значення для великої кількості людей і для держави загалом.

Служба судової охорони є правоохоронним органом у сфері правосуддя зі специфічними функціями та повноваженнями, яка покликана вирішувати проблемні питання, які виникають у разі будь-яких випадків нападу на суддів та безладу в приміщеннях суду під час розгляду резонансних справ, а також впливу на правосуддя. На нашу думку, ССО одночасно виконує функції щодо забезпечення правопорядку в судах, а також здійснює захист прав та свобод учасників судового процесу.

На окрему увагу заслуговує наукова позиція О.Ф. Скаун, яка вважає, що правотворчість – це правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана з

установленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм [154, с. 293].

Наукові погляди Н.М. Пархоменко полягають у тому, що правотворчість є правовою формою діяльності держави та уповноважених органів з прийняття, зміни, призупинення дії і скасування юридичних норм [160, с. 355].

П.М. Рабінович розглядає категорію правотворчості, розкриваючи зміст досліджуваного поняття та розуміючи під правотворчістю діяльність компетентних державних органів, уповноважених державою громадських об'єднань, трудових колективів або (у передбачених законом випадках) усього народу чи його територіальних спільнот з установлення, зміни чи скасування юридичних норм [142, с. 103].

Отже, в юридичній науці існує проблематика, пов'язана з визначенням явища правотворчості, що зумовлено розмаїттям існуючих підходів до розуміння самого феномена права, відмінностями в типах праворозуміння, на які спираються науковці під час розроблення правових доктрин з метою вирішення питань правової науки. Його здійснення передбачає функціонування цілісної системи правових норм і засобів. Основною метою правового регулювання виступає впорядкування, закріплення, а також охорона суспільних відносин. Варто додати, що за допомогою права закріплюється механізм захисту суспільних відносин за допомогою чіткої регламентації здійснення правосуддя.

Результатом правотворчої діяльності загалом є новий якісний стан законодавства (щодо змісту або форми), а результатом правотворчої діяльності окремих її суб'єктів можна вважати законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти [148, с. 140].

Продовжуючи висловлену думку, вважаємо за доцільне врахувати положення вищезазначеного Закону України «Про правотворчу діяльність», який було прийнято з метою впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у

процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та якості законодавства України. Цей закон визначає правові та організаційні засади правотворчої діяльності, принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроєктування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила дії нормативно-правових актів, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за реалізацією нормативно-правових актів [131].

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правотворчу діяльність» учасниками правотворчої діяльності є: суб'єкт правотворчої діяльності; суб'єкт правотворчої ініціативи; суб'єкт забезпечення правотворчої діяльності; заінтересовані особи [131].

У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне зупинитися саме на суб'єктах правотворчої діяльності.

Отже, суб'єктами правотворчої діяльності є органи публічної влади, наділені державно-владними правотворчими повноваженнями. Система органів публічної влади та їхні повноваження ухвалювати в межах своєї компетенції владні рішення в юридичній формі законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів визначено чинним законодавством України. Відповідно суб'єктами правотворчої діяльності є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти, наділені Конституцією України та (або) законом повноваженнями щодо прийняття (видання) нормативно-правових актів, а саме: Український народ на всеукраїнському референдумі; Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; міністерства; інші органи державної влади та інші суб'єкти публічного права, які згідно із законом здійснюють від імені держави правотворчу діяльність та юрисдикція яких поширюється на територію України. Цей перелік учасників правотворчої діяльності не є

вичерпним, розглянемо детально тих суб'єктів, які беруть пряму участь у створенні правових норм, які регулюють статус ССО.

Нормативно-правові акти та відомчі документи, які регулюють статус ССО, можна поділити за такими критеріями: юридичною силою, суб'єктом прийняття, порядком прийняття. У даній роботі ми зупинимось саме на критерії щодо суб'єктів прийняття нормативно-правових актів, які є учасниками правотворчої діяльності, оскільки саме цей критерій дозволить нам розкрити інституційну складову механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО.

Згідно з Положенням про Службу судової охорони створений орган у своїй діяльності керується конституційними нормами, національними законами, указами глави держави, постановами парламенту України, ухваленими відповідно та на виконання вимог Конституції та законодавчих актів України, актами українського уряду, рішеннями та документами Вищої ради правосуддя та Державної судової адміністрації України, іншими нормативними актами [109].

За вищезазначеним критерієм, а саме залежно від суб'єкта правотворчої діяльності, інституційну складову механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні можна представити такими державними органами: парламент, Президент, уряд, Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, керівництво ССО.

Охарактеризуємо більш детально визначених суб'єктів.

Одразу треба визначити, що всі перераховані суб'єкти адміністративно-правового регулювання статусу ССО, є учасниками правотворчої діяльності.

Єдиним органом законодавчої влади в Україні є Парламент – Верховна Рада України, яка ухвалює нормативно-правові акти вищої юридичної сили в юридичній формі законів України. У напрямі правового регулювання статусу ССО Верховна Рада України прийняла такі закони: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» [137], Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя»,

Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян», Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII «Про очищення влади», Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [120], Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» [122], Кодекс України про адміністративні правопорушення [65], Кримінальний процесуальний кодекс України.

До вказаного слід додати, що наразі немає окремого спеціального закону, який би прямо регламентував діяльність Служби судової охорони. Однак серед вищевказаних основоположним нормативним актом вищої юридичної сили, який встановлює засади та напрями діяльності ССО можна вказати Закон України «Про судоустрій і статус суддів». Також Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» регулюють ключові питання щодо виконання тих завдань та реалізації функцій, які ставляться перед ССО.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади визначає основи правового статусу ССО шляхом прийняття законів. Саме на законодавчому рівні закріплено правові засади створення Служби судової охорони, її завдання, структуру та підпорядкованість. Парламент також:

визначає бюджетні призначення на утримання ССО;

здійснює парламентський контроль;

вносить зміни до законодавства у сфері функціонування судової влади.

Нормативно-правовими актами Президента України як глави держави є укази Президента України. Президент України як учасник правотворчої діяльності також складає систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні, видаючи відповідні укази і розпорядження. Серед таких нормативно-правових актів можна виділити

Указ Президента України від 6 жовтня 2021 р. № 508/2021 «Про символіку Служби судової охорони» [134]. Отже, Президент України як гарант Конституції забезпечує стабільність функціонування державних інституцій, у тому числі судової влади. Його вплив на статус ССО здійснюється опосередковано через: підписання законів; видання указів у сфері національної безпеки; формування загальної політики у сфері державної безпеки. Також Президент України встановлює граничне спеціальне звання вищого складу ССО за штатними посадами (абз. 2 ч. 4 ст. 164) та присвоює спеціальне звання вищого складу ССО.

Наступним учасником правотворчої діяльності, який бере участь у механізмі адміністративно-правового регулювання статусу ССО, є Кабінет Міністрів України. Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, у межах своєї компетенції видає постанови Кабінету Міністрів України, що мають нормативний характер.

Кабінет Міністрів України забезпечує реалізацію державної політики та видає нормативно-правові акти щодо організаційного і фінансового забезпечення діяльності ССО. Зокрема, Уряд визначає: порядок фінансування; умови грошового забезпечення співробітників; соціальні гарантії. Як вищий орган виконавчої влади Кабінет Міністрів України видає, наприклад, постанову від 3 квітня 2019 р. № 289 «Про грошове забезпечення співробітників Служби судової охорони» [119], постанову від 25 вересня 2025 р. № 1202 «Деякі питання грошового забезпечення співробітників Служби судової охорони під час воєнного стану».

Ураховуючи той факт, що згідно з п. 2 ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ССО підконтрольна Державній судовій адміністрації України, відповідно даний орган також регулює її статус шляхом видання нормативних актів, що приймають у системі правосуддя.

Відповідно до Положення про Державну судову адміністрацію України, затвердженого Рішенням Вищої ради правосуддя від 17.01.2019 № 141/0/15-19, ДСА України є державним органом у системі правосуддя, який здійснює

організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади в межах повноважень, установлених законом. Таким чином ДСА України здійснює організаційне та фінансове забезпечення діяльності ССО. До її повноважень належать: матеріально-технічне забезпечення; кадрові питання; затвердження штатного розпису; організація служби.

ДСА є безпосереднім органом управління ССО у системі судової влади. Як визначають науковці, «до концептуальних складників змісту адміністративно-правового регулювання ДСА належить організаційне та фінансове забезпечення діяльності органів судової влади, до основних складників змісту – забезпечення належних умов діяльності судової влади» [151]. Ілюстрацією цього є наказ Державної судової адміністрації України від 20 квітня 2021 р. № 131 «Про затвердження правил пропуску осіб до будинків (приміщень) Державної судової адміністрації України та транспортних засобів на її територію» [123]. Стаття 148 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» конкретизує, що Державна судова адміністрація України є головним розпорядником щодо фінансового забезпечення діяльності ССО.

Водночас науковці зауважують, що керівники апаратів судів мають право лише вирішувати питання щодо обладнання об'єктів охорони інженерно-технічними засобами охорони. На їхню думку [184, с. 103], недоліком Положення про Службу судової охорони можна вважати позбавлення керівника апарату суду права здійснювати перевірку службових нарядів у суді, за наслідками якої, у разі виявлення недоліків у несенні служби, вони можуть вживати заходів щодо їх усунення. У Положенні про службу судової охорони не конкретизовано, яким саме чином керівник апарату суду має реагувати на виявлені порушення.

Слід також зауважити, що ССО підзвітна Вищій раді правосуддя, яка згідно зі ст. 1 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» є «колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення

незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів» [117]. Відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень законів України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII, «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» від 16 жовтня 2019 року № 193-IX, «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII, «за Вищою радою правосуддя на розвиток її конституційних функцій на законодавчому рівні закріплено повноваження надавати обов'язкові до розгляду консультативні висновки щодо законопроектів з питань утворення, реорганізації чи ліквідації судів, судоустрою і статусу суддів, узагальнювати пропозиції судів, органів та установ системи правосуддя стосовно законодавства щодо їх статусу та функціонування, судоустрою і статусу суддів».

Вища рада правосуддя відіграє центральну роль у регулюванні статусу ССО. Вона затверджує положення про Службу судової охорони, визначає її організаційну структуру та здійснює контроль за діяльністю. ВРП є органом, який забезпечує незалежність судової влади, тому адміністративно-правове регулювання статусу ССО здійснюється з урахуванням гарантій автономності судової системи. Відповідно ВРП ухвалює рішення як колегіальний, незалежний орган державної влади конституційного рівня та суддівського врядування та контролює судову охорону (Рішення від 4 квітня 2019 р. № 1052/0/15-19 «Про затвердження Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони»). Першочергове місце серед відомих нормативно-правових актів, яким визначено статус ССО, займає Положення про Службу судової охорони, затверджене Вищою радою

правосуддя в рішенні від 4 квітня 2019 р. № 1051/0/15-19 [109]. У ньому, зокрема, визначено статус, підзвітність та підвідомчість, структуру, завдання, функції, права ССО та її співробітників, засади взаємодії, право нормотворчої діяльності, порядок призначення (звільнення) і повноваження Голови ССО, повноваження заступників Голови ССО та ін.

На думку науковців, до щорічної доповіді Вищої ради правосуддя «Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні» доцільно включати звіти про діяльність Служби судової охорони як підзвітного органу. Тому така доповідь повинна мати назву «Щорічна доповідь Вищої ради правосуддя з питань незалежності суддів та діяльності органів і установ системи правосуддя», що матиме «фундаментальний, програмний характер та сприятиме посиленню конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя» [168].

До системи суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО також можна віднести керівництво цього органу, яке уповноважено видавати накази, інструкції та інші нормативні акти внутрішнього характеру.

Зокрема, наказом Служби судової охорони від 02 травня 2024 р. № 154 затверджено Інструкцію з організації охорони приміщень суду, органів та установ системи правосуддя підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу. Наказом Служби судової охорони від 07 серпня 2025 р. № 227 затверджено Інструкцію з організації та несення служби з виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів, працівників суду, співробітників Служби судової охорони, їх близьких родичів та членів їхніх сімей, а також охорони їх житла і майна.

Керівник ССО: організовує діяльність служби; забезпечує виконання законодавства; здійснює управління територіальними підрозділами; контролює службову дисципліну. Відомче регулювання деталізує положення законодавства та сприяє належному функціонуванню ССО. Серед інших актів можна назвати наказ Служби судової охорони від 23 вересня 2020 р. №

510 «Про затвердження переліку відомостей, які становлять службову інформацію в Службі судової охорони» та ін.

Отже, інституційну складову механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні складають компетентні органи державної влади різних рівнів, які є учасниками правотворчої діяльності та наділені Конституцією України та законом повноваженнями щодо прийняття або видання нормативно-правових актів, а саме: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Державна судова адміністрація України; Вища Рада правосуддя; керівництво ССО.

Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО є складною та багаторівневою. Вона включає органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також внутрішні органи управління ССО. Центральне місце в цій системі належить Вищій раді правосуддя та Державній судовій адміністрації України, які забезпечують безпосереднє регулювання та організацію діяльності ССО.

Ефективність функціонування ССО значною мірою залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів регулювання, чіткого розмежування їх повноважень і дотримання принципу незалежності судової влади. Подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання статусу ССО має бути спрямоване на підвищення інституційної спроможності служби та зміцнення гарантій безпеки правосуддя в Україні.

Поняття адміністративно-правового регулювання статусу ССО є самостійним видом регулювання відповідних суспільних відносин, який передбачає правотворчу діяльність уповноважених органів щодо організації діяльності ССО як правоохоронного органу, а також передбачає забезпечення її взаємодії із суддівським корпусом, працівниками апарату суду, учасниками судового процесу, іншими державними та правоохоронними органами, представниками громадянського суспільства з метою виконання завдань, покладених на службу.

2.2. Механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони

Реформування судової системи України зумовило створення нових інституцій, покликаних забезпечити незалежність та безпеку правосуддя. Однією з таких інституцій є Служба судової охорони (ССО), яка здійснює охорону приміщень судів, органів та установ системи правосуддя, забезпечує безпеку суддів, працівників суду та учасників судового процесу. Ефективне функціонування ССО неможливе без чітко сформованого механізму адміністративно-правового регулювання її статусу.

Метою цього підрозділу є дослідження сутності, структури та елементів механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО, а також визначення особливостей його реалізації в сучасних умовах, вивчення сутності, розроблення теоретичного визначення поняття та елементів правового статусу Служби судової охорони.

Адміністративно-правове регулювання розглядається як один із видів правового регулювання [179, с. 153]. У загальнотеоретичному розумінні механізм адміністративно-правового регулювання – це система правових засобів, за допомогою яких здійснюється впорядкування суспільних відносин у сфері публічного управління. Він охоплює норми права, адміністративно-правові відносини, акти реалізації норм права, юридичні факти, принципи та гарантії. Науковці зауважують, що своєрідність адміністративно-правового регулювання визначається не лише особливостями адміністративних норм, але й тим, що «адміністративне право дає можливість розкрити форми та методи діяльності органів державної влади» [96, с. 18-19].

Вітчизняна адміністративно-правова наука досить ґрунтовно досліджує різні прояви адміністративно-правового регулювання. Проте слід зауважити на відсутність єдиного для всіх методологічного арсеналу щодо визначення цього поняття та значну кількість різнорідних дефініцій та характерних для цього поняття ознак [83, с. 110].

У цій роботі будемо дотримуватися точки зору професора Ярмачі Х.П. про те, що саме «адміністративно-правові норми посідають особливе місце в механізмі адміністративно-правового регулювання. Вони є його визначальною ланкою, складають нормативну основу адміністративного права. Так само як і інші правові норми, вони здійснюють нормування суспільних відносин, вносять впорядкованість у регульовані відносини. Разом з тим, вони є елементом галузевого механізму правового регулювання, що зумовлює їх специфіку як юридичного засобу регулювання» [188, с. 82].

Стосовно ССО механізм адміністративно-правового регулювання – це сукупність правових засобів, процедур і організаційних форм, спрямованих на визначення та забезпечення її правового статусу, структури, повноважень, порядку діяльності та проходження служби.

Особливістю цього механізму є його спрямованість на забезпечення незалежності судової влади та реалізацію конституційного принципу верховенства права.

Відповідно до ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ССО є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах. Виконання функцій Служби судової охорони потребує належного організаційного, технічного та інформаційного забезпечення їх діяльності. У свою чергу, належне правове регулювання діяльності працівників ССО є запорукою забезпечення ефективної роботи правосуддя в цілому та впливає на подальший розвиток ССО, а також виконання на високому професійному рівні завдань зокрема щодо здійснення безпекових заходів у судовому процесі та в органах і установах системи правосуддя.

Спочатку потрібно визначитися з категорією «правовий статус». Категорія «правовий статус» визначається як система визнаних і гарантованих державою в законодавчому порядку прав, свобод і обов'язків, а також законних інтересів людини як суб'єкта права [38, с. 50].

На думку Т.О. Коломєєць, адміністративно-правовий статус – це сукупність суб'єктивних прав і обов'язків, закріплених нормами адміністративного права за певним органом.

Водночас обов'язковою ознакою набуття суб'єктом адміністративно-правового статусу є наявність у нього конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, що реалізуються в рамках як адміністративних правовідносин, так і поза ними [68, с. 64].

С.Л. Курило під адміністративно-правовим статусом органів внутрішніх справ пропонує розуміти їхнє положення (становище) в системі суспільних відносин і механізмі державного управління, що визначається державою шляхом закріплення в нормах адміністративного законодавства їхніх завдань, функцій, повноважень і відповідальності, які реалізуються зазначеними суб'єктами через відповідні адміністративно-правові (управлінські) відносини, зокрема, ті, що складаються безпосередньо під час їх взаємодії з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку [78, с. 526].

З наведених дефініцій адміністративно-правового статусу стає зрозумілим, для того щоб ССО наділялась нормами адміністративного законодавства таким статусом, вона повинна бути учасником адміністративно-правових (управлінських) відносин. Зміст норм ст.ст. 160, 161, 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначає мету, статус та повноваження Служби судової охорони, які реалізуються через особливий вид адміністративно-правових відносин, а саме правоохоронних. Ми підтримуємо думку З. Журавльової відносно того, що ССО є суб'єктом адміністративно-правових відносин та наділяється адміністративно-правовим статусом [38, с.51].

З приводу складових елементів правового статусу В.Б. Авер'янов зазначає, що поняття «адміністративно-правовий статус» охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права. Тобто необхідною

ознакою набуття особою адміністративно-правового статусу є наявність у неї конкретних суб'єктивних прав і обов'язків, які реалізуються даною особою як в адміністративних правовідносинах, так і поза ними [3, с.194].

Досліджуючи особливості реалізації правоохоронної функції держави органами місцевого самоврядування, О. І. Беспалова визначає, що «складовими елементами адміністративно-правового статусу є такі: правова основа діяльності; мета, завдання та принципи діяльності (цільовий блок); структура органів місцевого самоврядування, побудована за функціонально організаційним принципом (структурний блок); компетенція та повноваження органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб (компетенційний блок); гарантії діяльності органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб; юридична відповідальність за неправомірні дії або бездіяльність, допущені посадовими особами органів місцевого самоврядування в ході виконання покладених на них обов'язків у межах власної або делегованої компетенції» [9, с. 376, 377].

Професор О.І. Миколенко доходить висновку, що поняття «адміністративно-правовий статус» стає категорією адміністративного права лише у випадку, коли воно: 1) перебуває у взаємозв'язку й взаємозалежності з іншими галузевими категоріями; 2) перебуває у відносинах координації і субординації з іншими категоріями адміністративного права; 3) за змістом є цілісним і логіко-системним поняттям та використовується для пояснення будь-яких інших адміністративно-правових явищ та процесів [90, с. 67].

Тому, на нашу думку, адміністративно-правовий статус не можна вважати простим перерахуванням елементів, які належать до його структури, як зауважують у деяких працях [141], оскільки кожний суб'єкт адміністративного права має певний набір елементів в адміністративно-правовому статусі.

Також адміністративно-правовий статус не є правосуб'єктністю, як це намагаються доказати окремі дослідники [82, с. 42], оскільки «правосуб'єктність – це гіпотетична можливість особи мати і реалізовувати

певний адміністративно-правовий статус, тоді як адміністративно-правовий статус – це вже реально існуючий набір законодавчо закріплених прав, обов'язків, повноважень тощо» [90, с. 68].

Проблема правового статусу ССО частково висвітлена у працях українських правознавців.

Так З. Журавльова вивчала правові підстави створення Служби судової охорони, зміст та елементи правового статусу [38, с. 48-53]. Крім того вчена сформувала власні пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу Служби судової охорони.

В.Д. Шаповал, О.В. Плескун досліджували роль Служби судової охорони у забезпеченні охорони та підтримання громадського порядку в судах в умовах воєнного стану. За результатами дослідження було встановлено, що основою для відновлення розвитку нашої держави є збереження стійкості державних інституцій [174, с. 592-597].

В.О. Кібець стверджує, що належне виконання своїх повноважень ССО є запорукою надійного захисту судової незалежності [58, с. 215-217].

В.В. Чумак деталізував основоположні принципи, на яких базується діяльність ССО. Підкреслив, що принцип верховенства права є одним з основних принципів, оскільки права людини є пріоритетними з-поміж інших цінностей [173].

Доктринальні визначення адміністративно-правового регулювання статусу ССО відображені в працях багатьох науковців. З. Журавльова зазначає, що під адміністративно-правовим статусом ССО слід розуміти встановлену нормами адміністративного права правову категорію, елементи якої визначають завдання, функції, мету створення та діяльність, повноваження в системі правовідносин забезпечення охорони та порядку в судах різної юрисдикції, саме це вирізняє її серед інших правоохоронних органів [38, с. 50].

О.М. Кіпчарський звертає увагу на те, що діяльність ССО забезпечується низкою нормативно-правових актів, які відрізняються між собою за

відповідними ознаками: за порядком прийняття, за суб'єктами прийняття, за юридичною силою [60, с. 227].

О.М. Шевчук наголошує, що адміністративно-правовий статус державного службовця ССО характеризує його місце, яке він займає в системі органів публічного адміністрування. Науковець стверджує, що правовий статус державного службовця – це сукупність прав, обов'язків, обмежень, їхніх юридичних гарантій професійної діяльності залежно від виду служби, яку проходять службовці, їх соціально-правовий захист і особливості юридичної відповідальності [178, с. 512]. На нашу думку, доцільно уточнити, що 95 % особового складу ССО – це атестовані співробітники, які мають спеціальні звання. Зокрема станом на 1 квітня 2026 р. за штатним розписом у ССО передбачено 7485 посад, за фактом укомплектовано 3742 посади, з яких атестованих співробітників – 3563 особи, державних службовців – 70, а також 109 працівників.

Науковці з'ясували, що правове регулювання діяльності ССО, зокрема соціального захисту, повинно бути вдосконалене, що особливо стосується власного профільного законодавчого акта. В.О. Журавель акцентує увагу на тому, що законодавство, яке регулює соціальне забезпечення ССО, повинно бути вдосконалене, але, на жаль, не відображає власних пропозицій щодо змін в правовому регулюванні даної сфери [37, с. 128].

На підставі наведених тверджень можна визначити адміністративно-правовий статус ССО як установлений правовими нормами та принципами перелік прав, обов'язків і повноважень ССО, який обумовлений покладеними завданнями з організаційного забезпечення роботи співробітників ССО.

Як підкреслювалося вище, адміністративно-правовий статус ССО визначається законодавчими і підзаконними актами України. Відповідно до ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах покладається на Службу судової охорони. Структура і штатна чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів ССО затверджує ДСА [137].

Отже, загальні засади правового статусу ССО встановлені у названому законі України.

Основні повноваження ССО, структура, правовий статус закріплені у Рішенні Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1051/0/15-19 «Про затвердження Положення про Службу судової охорони» (далі – Положення про ССО). Серед функцій працівників ССО, закріплених у Положенні про ССО, варто назвати забезпечення громадського порядку в суді, термінове припинення будь-яких проявів зневаги до суду, охорона судових приміщень та інших об'єктів системи правосуддя, забезпечення особистої безпеки суддів, членів їх сімей та учасників судового процесу, надає домедичну допомогу особам, які постраждали на об'єктах охорони та інші [109]. Окрім перелічених функцій, ССО виконує й інші завдання з організаційної, інформаційно-аналітичної діяльності, електронного документообігу та забезпечення криптографічного захисту інформації. Отже, першим елементом правового статусу ССО є специфічні повноваження, покладені на його працівників.

Так, наприклад згідно зі звітом за 2023 р. було виявлено 12,6 тис. од. вогнепальної, газової, пневматичної зброї, 89,9 тис. од. набої різних калібрів, ножі, зокрема складні та кухонні 57 тис. од., газові балончики 24,1 тис. од., електрошокери та фаєри 638 од., ножиці, викрутки, інші аналогічні загострені предмети, палиці, кастети 11,8 тис. од., гранати 3 од. Припинено 35 протиправних діянь, з них у залах 13, у приміщеннях судів 21, на території суду – 1. Забезпечено охорону громадського порядку й безпеку під час проведення судових засідань, що мали суспільний резонанс 489; забезпечено посилення служби під час проведення судових засідань 3,8 тис.; передано 28 правопорушників до підрозділів Національної поліції. Уживалися спеціальні заходи забезпечення безпеки щодо 42 осіб (заходи особистої охорони застосовувались стосовно 26 суддів, 2-х членів їхніх сімей та 10 працівників апарату суду) [155].

Діяльність ССО як державного органу у системі правосуддя ґрунтується на сукупності принципів, які визначають її правову природу, спрямованість функціонування та межі реалізації повноважень. Принципи діяльності виступають системоутворювальним елементом адміністративно-правового статусу ССО, оскільки саме через них розкривається зміст її завдань, функцій і методів діяльності.

Як справедливо зауважують науковці, «принципи права спрямовують і надають синхронності всьому механізмові правового регулювання суспільних відносин» [5]. «Принципи системи і структури права, що змінюються в принципи правоутворення, правореалізації і правоохорони, можна назвати принципами правового регулювання, визнаючи при цьому особливу роль загальноправових (основних) принципів» [67, с. 43]

У теорії адміністративного права принципи діяльності органу публічної влади розглядаються як основоположні керівні ідеї, що мають нормативне або доктринальне закріплення та спрямовують правозастосовну практику. Зокрема професор А.В. Денисова принципами вважає об'єктивні взаємопов'язані та взаємообумовлені правила, які відображають закономірності здійснення певних процедур [31, с. 83].

О.В. Мацюк [85], обґрунтовуючи єдиний організаційно-правовий механізм забезпечення безпеки судової влади до принципів такого механізму зараховує:

- верховенство права, законність і відповідність міжнародним угодам, ратифікованим Україною, міжнародним стандартам судоустрою та правосуддя і практиці Європейського суду з прав людини;
- зміцнення судової влади, її незалежності, повноцінності та авторитету;
- правової, політичної і фінансової підтримки суспільного визнання цінності безпеки судової влади;
- оптимального поширення заходів щодо безпеки судової влади у часі і просторі;

- невідкладності в реагуванні на загрози безпеці судової влади з урахуванням їх пріоритетності;
- широкого залучення всіх зацікавлених сторін для вирішення проблем безпеки судової влади і надання для цього необхідних засобів та повноважень.

Крім того, з урахуванням специфіки правового статусу ССО, принципи її діяльності можуть бути визначені також як інтегративний елемент адміністративно-правового механізму забезпечення функціонування судової влади, що поєднує охоронну, сервісну та гарантійну спрямованість діяльності ССО.

У цьому контексті принципи діяльності ССО доцільно визначити як систему основоположних, юридично значущих засад, закріплених у нормах права та наукових положеннях, які визначають спрямованість, межі та способи реалізації повноважень ССО з метою забезпечення безпеки судової влади та незалежного здійснення правосуддя. Виходячи з особливого місця ССО в механізмі забезпечення правосуддя, доцільним є поділ принципів її діяльності на загальноправові та спеціальні.

В.В. Чумак визначає основоположні принципи діяльності Служби судової охорони. Серед пріоритетних принципів науковець називає:

- принцип утвердження та забезпечення прав людини;
- принцип рівноправ'я кожного перед законом;
- принцип поваги до честі й гідності кожної людини й громадянина;
- принцип верховенства права, оскільки права людини є найвищою серед людських цінностей;
- принцип законності, принцип соціальної рівності й справедливості, принцип толерантності (терпимості) [173].

Принцип верховенства права і законності є базовим для діяльності ССО. Він означає, що всі рішення та дії її працівників мають здійснюватися виключно на підставі Конституції України та законів, у межах наданих повноважень і у спосіб, визначений законом. Дотримання цього принципу є

необхідною умовою забезпечення балансу між завданнями охорони судів і гарантіями прав людини. Так, Бордун О.В. пропонує «оцінювати загрози безпеці судової влади крізь призму їх значення для прав людини» [13]. Спираючись на такий критерій, автор виділяє «критичні загрози» (припинення роботи судів, недофінансування судової влади, зайняття посади судді особами, щодо яких є сумніви в їхній компетентності, доброчесності та незалежності, втручання у роботу інформаційних систем судової влади тощо) та «серйозні загрози», пов'язані з порушенням прав людини у окремих випадках, що не мають системного характеру (втручання у діяльність судді зі здійснення правосуддя, блокування роботи суду, спроби неправомірного впливу на суддю, працівників суду чи органів системи правосуддя, а також загрози, що можуть спричинити процесуальні порушення. Реалізація «малозначимих» загроз може спричинити зниження авторитету судової влади та довіри до суду, але не матиме прямого впливу на забезпечення і захист прав людини [13, с. 74–75].

Л.М. Москвич наголошує на тому, що справедливість є основоположним принципом усієї судової системи, тому він екстраполюється на всі принципи судоустрою України, починаючи від принципів доступності суду, рівності перед законом і судом та закінчуючи принципами кадрового забезпечення всіх ланок судової системи [93, с. 46].

Важливе значення має принцип поваги до прав і свобод людини і громадянина. Реалізація охоронних та примусових заходів у судах не повинна призводити до необґрунтованого обмеження прав учасників судового процесу або інших осіб. Застосування сили, спеціальних засобів чи інших заходів адміністративного примусу має відповідати вимогам законності, необхідності та пропорційності.

Але в той же час А.А. Іванищук виокремлює додаткову групу спеціальних заходів адміністративно-правового регулювання, пов'язану із застосуванням заходів адміністративного примусу [47, с. 115-116], які

тлумачаться дослідником як психічний, моральний, фізичний та організаційний вплив спеціальних суб'єктів публічної адміністрації (передусім підрозділів судової охорони) на різноманітні суб'єкти управління, які здійснюються проти їхньої волі з метою забезпечення незалежності й недоторканності суддів, забезпечення функціонування судової гілки влади в цілому [47, с. 290]. При цьому автор наголошує, що «співробітник Служби судової охорони не тільки має право, але й зобов'язаний застосувати засоби адміністративного примусу щодо осіб, які заважають здійснювати судочинство, порушують громадський порядок в адміністративному приміщенні суду чи зазіхають на життя і здоров'я судді та інших відвідувачів суду» [47, с. 232]

Принцип професіоналізму та компетентності зумовлений специфікою завдань, які виконує ССО. Забезпечення безпеки судової діяльності потребує належної фахової підготовки персоналу, постійного підвищення кваліфікації та дотримання етичних стандартів поведінки. Недотримання цього принципу негативно впливає на рівень довіри до судової влади загалом.

Принцип забезпечення незалежності судової влади є ключовим спеціальним принципом діяльності ССО, яка покликана створювати безпечні умови для здійснення правосуддя, водночас не втручаючись у процес розгляду справ і не впливаючи на внутрішнє переконання суддів. Таким чином, діяльність ССО має допоміжний характер щодо здійснення правосуддя, але є необхідною для його ефективності.

Принцип політичної нейтральності означає заборону використання службового становища співробітниками ССО в інтересах політичних партій чи рухів. Дотримання цього принципу забезпечує неупередженість діяльності ССО та запобігає підризу авторитету судової влади.

Принцип безперервності охорони судової влади означає, що процес забезпечення безпечного здійснення правосуддя повинен бути предметним, плановим, постійним, розвиватися й удосконалюватися у формах, методах та правовому регулюванні [170, с. 79].

Принцип взаємодії з іншими органами державної влади зумовлений комплексним характером забезпечення безпеки судів. ССО у межах своєї компетенції взаємодіє з правоохоронними органами, органами суддівського врядування та іншими суб'єктами публічної адміністрації, що сприяє ефективному виконанню покладених на неї завдань.

Окремої уваги заслуговує принцип підзвітності та контрольованості діяльності ССО. Підзвітність Вищій раді правосуддя та здійснення внутрішнього і зовнішнього контролю спрямовані на забезпечення законності, дисципліни та прозорості у діяльності ССО.

Відповідно до ч. 1 ст. 162-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» до працівників ССО належать особи, яким присвоєно спеціальні звання співробітників Служби судової охорони, державні службовці та особи, які уклали трудовий договір із Службою судової охорони.

Порядок проходження служби співробітниками ССО регулюється указаним законом та Положенням про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затверджене Вищою радою правосуддя в рішенні від 4 квітня 2019 р. № 1052/0/15-19 за поданням Голови Служби судової охорони, погоджене з Державною судовою адміністрацією України.

Доцільно також зазначити, що відповідно до ч. 3 ст. 162-1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на державних службовців Служби судової охорони поширюється дія Закону України «Про державну службу». Посади державних службовців зазначеної служби належать до відповідних категорій посад державної служби в порядку, установленому законодавством [138]. Згідно зі ст. 4 Закону України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу» принципами державної служби є верховенство права, законність, професіоналізм, патріотизм, доброчесність, ефективність, політична неупередженість, прозорість, стабільність та забезпечення рівного доступу до державної служби [121].

Таким чином, враховуючи правову доктрину та положення нормативно-правових актів, можна назвати такі принципи діяльності Служби судової

охорони: верховенство права, законність, толерантність, професіоналізм, політична нейтральність, ефективність, рівність кожного перед законом. Перелічені принципи роботи є другим елементом правового статусу ССО.

Служба судової охорони є державним органом у системі правосуддя. Порядок проходження служби співробітниками ССО визначається в Положенні про Службу судової охорони, яке затверджується Вищою радою правосуддя за поданням Голови Служби, погодженим з Державною судовою адміністрацією України. 22 березня 2019 р. до Вищої ради правосуддя від Голови Служби судової охорони надійшов проєкт Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, погоджений Державною судовою адміністрацією України (лист Голови Служби судової охорони від 21 березня 2019 року № 11-3121/19). Це Положення було затверджено рішенням Вищої ради правосуддя від 4 квітня 2019 р. № 1052/0/15-19 [108].

Щоб стати співробітником ССО необхідно також відповідати вимогам для кандидатів на службу в поліцію, що передбачені Законом України «Про Національну поліцію».

Призначення на посади та звільнення з посад співробітників ССО у центральному органі управління та керівників і заступників керівників територіальних підрозділів ССО здійснюється Головою ССО, а інших співробітників ССО в територіальних підрозділах здійснюється керівниками відповідних територіальних підрозділів. Призначення на посади співробітників ССО (за винятком призначення на рівнозначні або нижчі посади) здійснюється виключно за результатами конкурсу, що проводиться ДСА України в порядку, який визначає ВРП.

Для ефективної організації діяльності співробітників ССО має певну структуру. Відповідно до ч. 4 ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» служба складається з центрального органу управління та територіальних підрозділів (територіальні управління) [138]. Рішення про утворення територіальних підрозділів (територіальних управлінь) Служби

приймається Головою Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України. Структуру та штатну чисельність центрального органу управління та територіальних підрозділів (територіальних управлінь) Служби затверджує Голова Служби за погодженням з Державною судовою адміністрацією України. Структура і штатна чисельність апаратів місцевих судів у різних областях України може відрізнятися, тому відповідно штати територіальних управлінь залежать від кількості об'єктів охорони (судів, органів і установ системи правосуддя в конкретній області).

Окремі дослідники, які вивчали роль та місце ССО в умовах воєнного стану, звертають увагу на особливості роботи ССО за сучасних умов. Складність полягає в тому, що з початку повномасштабної російської збройної агресії було зафіксовано значне збільшення кількості порушень безпеки в судових установах. Відвідувачі намагаються пронести до суддів більше одиниць вогнепальної зброї. У 2023 р. ССО повідомляла про те, що з початку збройної агресії було взято під охорону ще 46 судів [174, с. 595], а в у 2025 р. ССО прийнято під охорону останній суд – Зачепилівський районний суд Харківської обл. 70 об'єктів системи правосуддя не охороняється через знаходження на ТОТ. [43]

Необхідність ССО в реаліях сьогодення стає особливо важливою, оскільки вона відповідає за безпеку судів, суддів, учасників судового процесу та громадян у цілому, які відвідують судові установи. Державна підтримка дозволила ССО вирішити виклики, які стояли перед службою. Так, наприклад, мінімальний рівень грошового забезпечення співробітників збільшено з 11,0 тис грн. до 17,0 тис грн.

За сприяння ДСА реалізовано проєкт з облаштування засобами ОТС 152 будівель судів з подальшим виведенням до оперативно-чергової служби ССО. У кожному територіальному управлінні ССО створено підрозділи забезпечення безпеки.

З урахуванням вищезазначеного, стверджуємо, що ССО перебуває в стадії становлення. Стратегія розвитку Служби судової охорони на 2024-2026

роки закріпила стратегічні пріоритети, націлені на посилення спроможностей ССО (посилення безпекового середовища в судах, кібербезпека, ефективне управління, забезпечення розвитку кадрового потенціалу) з урахуванням принципів служіння українському народові, відкритості та прозорості [124]. Виконання стратегії дозволило не допустити діяння, що посягають на авторитет судової влади та створити загрозу учасникам судового процесу.

Правовий статус ССО – це встановлений нормами права перелік прав, обов’язків і повноважень її суб’єктів, які уповноважені здійснювати завдання з організаційного забезпечення роботи суду та підтримувати умови для ефективного, безпечного правосуддя.

Правовий статус ССО характеризується такими елементами:

- виконання функцій співробітниками ССО із забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах;
- діяльність ССО здійснюється відповідно до конституційних принципів;
- виконання обов’язків співробітниками ССО відповідно до положень чинного законодавства, установленної структури та штатного розпису, затверджених ДСА.

На відміну від Закону України 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію», стаття 12 якого встановлює для поліції вимогу безперервного та цілодобового виконання покладених на неї завдань, та статті 3 Закону України від 13 березня 2014 року № 876-VII «Про Національну гвардію України», яка визначає безперервність серед основних принципів діяльності військовослужбовців Національної гвардії України, вищевказане правове положення й дотепер не набуло законодавчого закріплення в нормативно-правовому забезпеченні ССО. Аналогічним чином система принципів діяльності цього державного органу має знайти відображення у Положенні про Службу судової охорони.

Отже, механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони є комплексною системою правових засобів,

спрямованих на забезпечення її належного функціонування в системі правосуддя. Його структура включає норми права та принципи.

Принципи діяльності ССО формують цілісну систему керівних засад, що визначають її адміністративно-правовий статус та практику функціонування. Поєднання загальноправових і спеціальних принципів зумовлює особливе місце ССО серед інших суб'єктів публічної адміністрації. Водночас відсутність чіткого та системного нормативного закріплення окремих принципів зумовлює необхідність їх подальшого наукового осмислення та вдосконалення законодавчого регулювання.

Ефективність цього механізму визначається узгодженістю його елементів, належним нормативним забезпеченням і дотриманням принципу незалежності судової влади. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання статусу ССО має бути спрямований на зміцнення інституційної спроможності служби та підвищення рівня безпеки правосуддя в Україні.

2.3. Особливості адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони

Становлення правової держави в Україні безпосередньо пов'язане із забезпеченням реальної незалежності судової влади. Одним із ключових інструментів гарантування такої незалежності є створення належної системи безпеки судів та учасників судового процесу. Саме цю функцію виконує ССО – державний орган у системі правосуддя, покликаний забезпечувати охорону приміщень судів, органів та установ системи правосуддя, підтримувати громадський порядок у судах і гарантувати безпеку суддів.

Ефективність діяльності ССО значною мірою залежить від належного адміністративно-правового регулювання її статусу. У цьому контексті особливої актуальності набуває визначення ролі та місця адміністративно-

правового регулювання у формуванні правового статусу Служби судової охорони.

Мета цього підрозділу полягає в проведенні аналізу теоретичних, організаційно-правових засад, юридичної природи, сутності, змісту адміністративно-правового регулювання статусу ССО.

ССО поряд з іншими органами публічної влади здійснює правоохоронну діяльність. Правоохоронна діяльність є основним напрямом діяльності органів публічної влади, у межах якого реалізується правоохоронна функція держави [75, с. 73].

За останні роки було ухвалено низку нормативно-правових актів, відповідно до яких ССО істотно зміцнила свій правовий статус. Увагу законодавця було приділено вдосконаленню правового статусу ССО; внесенню змін та доповнень до законодавчої бази, яка регламентує діяльність інституту судової охорони на рівні центрального органу та територіальних підрозділів; покращенню організаційно-штатного складу та структури та управлінської ланки найвищого рівня; визначенню переліку та можливому розширенню сфери охоронних послуг, які надає ССО тощо.

Слід зазначити, що ССО є важливою ланкою в судовій системі, оскільки саме від професійності, кваліфікації та мотивації співробітників ССО залежать безпечна робота суду, а отже – і якісне виконання покладених на суд завдань і функцій. У зв'язку із цим питання вдосконалення адміністративно-правового регулювання статусу ССО є важливим і актуальним для наукового дослідження.

Порядок організації та діяльності Служби судової охорони регулюється водночас положеннями таких нормативно-правових актів: Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя», Закон України від 07 червня 2018 року № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд», Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу», Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII

«Про публічні закупівлі», Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян», Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації», Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII «Про інформацію», Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII «Про очищення влади», Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII «Про судову експертизу», Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII «Про Національну поліцію», Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», Постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 289 «Про грошове забезпечення співробітників Служби судової охорони», Положення про Службу судової охорони, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя України від 04.04.2019 № 1051/0/15-19, Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя України від 04.04.2019 № 1052/0/15-19, Положення про Державну судову адміністрацію України, затверджене рішенням Вищої ради правосуддя України від 17.01.2019 № 141/0/15-19, Порядок проведення конкурсу для призначення на посади співробітників Служби судової охорони, затверджений рішенням Вищої ради правосуддя України від 30.10.2018 № 3308/0/15-18, та ін.

Необхідність поглибленого дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання статусу ССО зумовлено тим, що її діяльність регламентується різними за юридичною силою, суб'єктом прийняття, порядком прийняття нормативно-правових актів та відомчих документів. Особливого значення набуває аналіз проблемних питань, пов'язаних з адміністративно-правовим регулюванням статусу цього органу, що потребує системного аналізу й узагальнення.

Окремі питання, пов'язані з адміністративно-правовим регулюванням організації та діяльності Служби судової охорони, досліджували у своїх наукових роботах такі учені: В. Галунько [24], П. Діхтієвський, В. Сурник [35, с. 37-42], А. Іванищук [48, с. 34-37], Р. Ігонін [49, с. 43-48], О. Кіпчарський [61, с. 60-66], С. Пашков [102], О. Угровецький [164], С. Шатрава [176, с. 348-350], С. Шоптенко [181, с. 255-253] та ін. Однак ґрунтовного й комплексного аналізу потребує дослідження особливостей адміністративно-правового регулювання статусу Служби судової охорони, що має практичне і наукове значення.

У контексті нашого дослідження, перш за все, варто зауважити на необхідність удосконалення законодавчого забезпечення діяльності ССО. Це пов'язано, насамперед, із тим, що зазначена служба є відносно новою, відповідно перед нею постає багато завдань та викликів. Звернемо увагу на стан адміністративно-правового регулювання статусу ССО в реаліях сьогодення.

Насамперед розглянемо уважно теоретичне поняття правового регулювання, яке існує в юридичній науці. Так, на думку О.Ф. Скакун, під правовим регулюванням розуміють здійснення державними органами та установами за допомогою права, закону і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне оформлення, а також їх охорону та розвиток [154, с. 529].

Позиція інших науковців полягає в тому, що під правовим регулюванням вони розуміють здійснюваний із використанням системи правових засобів і способів вплив на відносини у суспільстві з метою їх юридичної фіксації, охорони та подальшого розвитку відповідно до потреб, що виникають [160, с. 117].

Натомість існує інша наукова позиція, прибічники якої пропонують правове регулювання розуміти як різносторонній вплив на різні суспільні відносини правових явищ, до яких відносять правові ідеї, принципи

правового буття суспільства, які не впроваджено в юридичні форми (закони, кодекси, постанови, розпорядження) [104, с. 10].

Що стосується поняття адміністративно-правового регулювання, то з цього приводу є слушною думка В. Разводовського, який визначає останнє як комбінацію способів правового регулювання, де переважають зобов'язання та заборони [143, с. 168]. Відповідно ця комбінація формується через наділення учасників правовідносин суб'єктивними юридичними правами й покладання на них обов'язків шляхом визначення та закріплення у правових актах певних правил поведінки внаслідок правотворчої діяльності уповноважених на це органів (посадових осіб) [84, с. 122].

На рівні дисертаційної роботи питання адміністративно-правового регулювання організації та діяльності ССО були розглянуті О.П. Угровецьким, який у контексті дослідження організаційно-правових засад охоронної діяльності Державної Служби охорони (ДСО) при Міністерстві внутрішніх справ України, розглянув правове регулювання організації її діяльності як специфічний вид соціального регулювання, що полягає у діяльності уповноважених органів у сфері нормотворчості з метою організації ДСО складової системи в структурі органів виконавчої влади, включаючи організацію та порядок взаємодії ДСО як служби та її посадових осіб із представниками громадськості для захисту об'єктів усіх форм власності та призначення від протизаконних посягань, що будується на договірних засадах, а також боротьби з різного роду правопорушеннями в місцях несення ними служби [164].

Цікавою також є наукова позиція М. Мазепи, який провів аналіз адміністративно-правових засад правоохоронної діяльності ДСО при Міністерстві внутрішніх справ України та визначив, що правове поле для належного функціонування й організації роботи цієї служби утворюють закони та підзаконні нормативно-правові акти, які характеризується ієрархічною побудовою [81, с. 8].

Разом з тим, О.М. Кіпчарський в одному з розділів дисертаційної роботи, ґрунтуючись на аналізі законодавства України, міжнародних нормативно-правових актів, судової практики, правової доктрини, визначає поняття правового регулювання організаційної та практичної діяльності ССО як самостійний вид регулювання суспільних відносин зовнішньої та внутрішньої адміністративної діяльності, яка розкривається через нормотворчу діяльність уповноважених органів щодо організації діяльності ССО як правоохоронного органу [61].

Як бачимо, наукові підходи теоретиків щодо сутності та властивостей правового регулювання можуть бути базовим теоретичним підґрунтям для розгляду питання про правові засади організації та діяльності Служби судової охорони.

У попередньому підрозділі нами було зазначено, що організація та діяльність Служби судової охорони регламентується різними за юридичною силою, суб'єктом прийняття, процедурою прийняття нормативно-правових актів. Нами було акцентовано увагу на інституційній складовій механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні, натомість у цьому підрозділі наукової роботи вважаємо за необхідне більш детально дослідити правову базу, яка регулює статус служби за юридичною силою.

ССО при здійсненні діяльності керується нормами Конституції України, національними законами, указами глави держави, постановами парламенту України, ухваленими відповідно та на виконання вимог Конституції та законодавчих актів України, актами українського уряду, рішеннями та документами Вищої ради правосуддя та Державної судової адміністрації України, іншими нормативними актами.

Так, нормативно-правове регулювання статусу ССО визначається сукупністю актів різної юридичної сили, а саме можна відзначити такі:

1. Конституція України. Серед законодавчих актів насамперед слід розглянути Конституцію України, яка є Основним Законом держави, комплексно регулюючи всі сфери суспільної діяльності та маючи вищу

юридичну силу в процесі правового регулювання. Прийнятий у 1996 р., цей фундаментальний нормативно-правовий акт містить розділ VIII, який має назву «Правосуддя» [73]. У цьому розділі викладаються основні засади здійснення правосуддя в Україні. Водночас аналіз норм цього розділу Основного Закону може свідчити про ототожнення в ньому понять «правосуддя» і «судова влада», що є, на погляд науковців, необґрунтованим [27]: «таке ототожнення негативно позначається на розумінні судової влади як однієї із гілок влади в Україні, на розробленні теоретичних засад функціонування судової системи України, а також на практичній діяльності правозастосовних органів». Науковці наголошують, що «першочерговим серед конституційних принципів діяльності Служби судової охорони України є саме принцип верховенства права, адже у своїй діяльності працівники Служби судової охорони України повинні діяти, у першу чергу керуючись принципом верховенства права, дотримуючись пріоритету прав людини перед будь-якими іншими цінностями» [173].

2. Закони України. Серед значної кількості нормативних актів вищої юридичної сили, які встановлюють підстави та напрями діяльності ССО можна визначити такі.

Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів», який визначає організацію судової влади та здійснення правосуддя в Україні, що функціонує на засадах верховенства права відповідно до європейських стандартів і забезпечує право кожного на справедливий суд [137]. Законом України № 2509-VIII від 12 липня 2018 р. статтю 160 замінено главою 4, яка регламентує функціонування Служби судової охорони, зокрема:

забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах (ст. 160);

статус Служби судової охорони (ст. 161);

повноваження Служби судової охорони (ст. 162);

правовий статус працівників Служби судової охорони (ст. 162¹);

проходження служби у Службі судової охорони (ст. 163);
спеціальні звання співробітників Служби судової охорони (ст. 164);
соціальний захист співробітників Служби судової охорони (ст. 165).

Закон України «Про Вищу раду правосуддя», який визначає статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності Вищої ради правосуддя, зокрема ст. 3 надає уповноважує ВРП затверджувати Положення про Службу судової охорони.

Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII «Про Вищий антикорупційний суд», який визначає засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантії їх діяльності, зокрема ст. 10 надає додаткові гарантії безпеки суддів Вищого антикорупційного суду у вигляді забезпечення ССО охорони судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї, а також охорону житла судді [117].

Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII «Про публічні закупівлі», який визначає правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави, територіальних громад та об'єднаних територіальних громад.

Закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР «Про звернення громадян», який регулює питання практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян відповідно до їх статуту пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів. Закон забезпечує громадянам України можливості для участі в управлінні державними і громадськими справами, для впливу на поліпшення роботи органів державної влади і місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, для відстоювання своїх прав і законних інтересів та відновлення їх у разі порушення

Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII «Про державну службу», який визначає принципи, правові та організаційні засади забезпечення публічної, професійної, політично неупередженої, ефективної, орієнтованої на громадян державної служби, яка функціонує в інтересах держави і суспільства, а також порядок реалізації громадянами України права рівного доступу до державної служби, що базується на їхніх особистих якостях та досягненнях [121].

Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [120]. Зазначений нормативно-правовий акт регулює ключові питання, пов'язані із виконанням завдань, які поставлені перед Службою судової охорони.

Закон України від 03 жовтня 2019 року № 160-IX «Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі», який визначає підстави та порядок притягнення військовослужбовців та деяких інших осіб до матеріальної відповідальності за шкоду, завдану державному майну, у тому числі військовому майну, майну, залученому під час мобілізації, а також грошовим коштам, під час виконання ними службових обов'язків. Статтею 2 цього закону його дію поширено й на співробітників ССО [126].

Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації», який визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII «Про інформацію», який регулює відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації.

Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII «Про очищення влади», який визначає правові та організаційні засади проведення очищення

влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні.

Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII «Про запобігання корупції», який визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень.

Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», який встановлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб. Зокрема ст. 15 до органів, які здійснюють заходи забезпечення безпеки, відносить і ССО, водночас відповідно до ст. 2 захисту підлягають співробітники ССО [120].

Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», у якому ст. 7 визначено, що заходами забезпечення безпеки є особиста охорона, охорона житла і майна [122].

Дисциплінарний статут Національної поліції України, затверджений Законом України від 15 березня 2018 року № 2337-VIII, який визначає, що дія цього Статуту поширюється на співробітників Служби судової охорони.

Принагідно слід зауважити, що норми Закону України від 22 березня 2012 року № 4616-VI «Про охоронну діяльність», на нашу думку, не є визначальними для організації та діяльності ССО, оскільки ст. 3 цього закону поширює його дію на правовідносини правоохоронних органів у процесі надання ними послуг з охорони власності та громадян у частині, що не регулюється законодавчими актами, які регламентують їх діяльність. Проте

вжиття ССО заходів з охорони, забезпечення недоторканності та цілісності приміщень судів, органів й установ системи правосуддя, недоторканності та цілісності розташованого в таких приміщеннях майна, запобігання, недопущення чи припинення протиправних дій щодо нього, є визначеними законом формами реалізації повноважень державного органу та не є формою діяльності суб'єкта господарювання. Проте, наприклад, В.І. Теремецький, Б.В. Деревянко, Т.Г. Попович [161, с. 67] вказують, що «положення норми ст. 16 Закону України «Про охоронну діяльність» цілком відповідають сутності повноважень працівників Служби. Законодавство про охоронну діяльність та про поліцію встановлює належні підстави для застосування працівниками Служби заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та навіть зброї». Але ми з таким твердженням не можемо погодитися. Тому охоронна діяльність ССО, згідно з вимогами чинного законодавства, ліцензуванню не підлягає.

Кодекс України про адміністративні правопорушення, завданням якого є охорона прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного додержання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством. Статтею 185³ КУпАП визначено неповагу до суду, що виражається у злісному ухиленні від явки в суд свідка, потерпілого, позивача, відповідача або в непідкоренні зазначених осіб та інших громадян розпорядженню головуєчого чи в порушенні порядку під час судового засідання. Слід наголосити, що з вимогами ст. 185³ КУпАП повністю збігається завдання ССО [109].

Кримінальний процесуальний кодекс України – кодифікований закон, що визначає порядок кримінального провадження на території України, ухвалений Верховною Радою України 13 квітня 2012 р., набрав чинності 20 листопада 2012 р. Розділ IV та V визначають порядок судового провадження.

3. Укази і розпорядження Президента України: Указ Президента України від 6 жовтня 2021 р. № 508/2021 «Про символіку Служби судової охорони», яким затверджено опис емблеми Служби судової охорони; малюнок емблеми Служби судової охорони; опис прапора Служби судової охорони; малюнок прапора Служби судової охорони; порядок використання емблеми та прапора Служби судової охорони; Указ Президента України від 05.05.2020 № 166/2020 «Про переліки посад, що підлягають заміщенню особами вищого офіцерського (начальницького) складу, та граничних військових і спеціальних звань за цими посадами», який доцільно доповнити переліком посад співробітників ССО, що підлягають заміщенню особами вищого складу ССО, та граничних спеціальних звань за цими посадами.

4. Нормативні акти, які приймають органи виконавчої влади (постанови Кабінету Міністрів України, наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р. № 289 «Про грошове забезпечення співробітників Служби судової охорони», постанова Кабінету Міністрів України від 25 вересня 2025 р. № 1202 «Деякі питання грошового забезпечення співробітників Служби судової охорони під час воєнного стану», якою співробітникам ССО, проходження служби яких здійснюється на територіях, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством розвитку громад та територій, виплачується додаткова винагорода у відсотках до посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальними званнями та надбавки за стаж служби).

5. Нормативні акти, що приймають у системі правосуддя (наказ Державної судової адміністрації України від 20 квітня 2021 р. № 131, яким затверджено Правила пропуску осіб до будинків (приміщень) Державної судової адміністрації України та транспортних засобів на її територію; наказ Державної судової адміністрації України від 26 серпня 2020 року № 384, яким затверджено Порядок виплати грошового забезпечення співробітникам Служби судової охорони; наказ Державної судової адміністрації України від

11 жовтня 2023 року № 472, яким затверджено норми належності однострою центрального органу управління, керівників територіальних управлінь Служби судової охорони та їх заступників).

6. Документи та акти, які приймають рішенням керівництва органу (наказ Служби судової охорони від 02 травня 2024 року № 154, яким затверджено Інструкцію з організації охорони приміщень суду, органів та установ системи правосуддя підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу, наказ Служби судової охорони від 07 серпня 2025 р. № 227, яким затверджено Інструкцію з організації та несення служби з виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів, працівників суду, співробітників Служби судової охорони, їх близьких родичів та членів їхніх сімей, а також охорони їх житла і майна, наказ Служби судової охорони від 07 серпня 2025 р. № 228, яким затверджено Порядок реалізації спеціальних заходів забезпечення безпеки суддів працівників суду, співробітників Служби судової охорони, їх близьких родичів та членів їхніх сімей, наказ Служби судової охорони від 23 вересня 2020 р. № 510 «Про затвердження переліку відомостей, які становлять службову інформацію в Службі судової охорони», накази Служби судової охорони, якими затверджуються умови проведення конкурсу на зайняття вакантних посад в підрозділах ССО);.

7. Рішення, що ухвалює Вища Рада правосуддя, яка як колегіальний, незалежний орган державної влади конституційного рівня та суддівського самоврядування контролює судову охорону (Рішення від 4 квітня 2019 р. № 1052/0/15-19 «Про затвердження Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони» [108]; Рішення від 4 квітня 2019 р. № 1051/0/15-19 «Про затвердження Положення Службу судової охорони» [109]). Положення визначає правовий статус, підзвітність та підвідомчість, структуру, завдання, функції, права Служби судової охорони та її співробітників.

Слід відзначити, що при здійсненні своєї діяльності ССО також повинна опиратися на ключові міжнародні нормативно-правові акти, якими регламентовано захист прав і свобод людини, основні засади боротьби держав світу з транснаціональною злочинністю, основні принципи правосуддя для осіб, які постраждали від злочинів і зловживання владою, правила поведінки з особами, винними у злочинах, захист свідків, а також осіб, які співпрацюють з органами правосуддя тощо.

Уважаємо, що першочерговими такими міжнародними документами є положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (4 листопада 1950 р.), а також Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН (29 листопада 1985 р.), Основних принципів незалежності судових органів, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, де визначається, що незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах країни.

Основоположним є те, що зазначені документи міждержавного рівня закріплюють право, умови та шляхи забезпечення безпеки та інтересів осіб, які є учасниками або сприяють здійсненню кримінального судочинства. Водночас необхідно відзначити положення Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми, 2005 року, які визначають порядок забезпечення безпеки для осіб та працівників правоохоронного сектору держави в окремих категоріях кримінальних справ.

Нормативно-правове регулювання статусу Служби судової охорони забезпечується низкою правових актів різної юридичної сили. Особливого значення набувають як національні, так й міжнародні правові акти, які регулюють відносини у сфері діяльності ССО.

Міжнародне співтовариство визначає окремі елементи стандартів забезпечення безпеки правосуддя в міжнародних документах, присвячених стандартам незалежності судової влади та суддів, серед яких вважаємо за

потрібне зазначити: Основні принципи незалежності судових органів, схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН (1985 р.) [100]; Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів, прийнятих резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалених резолюцією Генеральної Асамблеї ООН (1989 р.) [144]; Рекомендації CM/Rec (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи «Державам - членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки» [146]; Висновок № 8 (2006) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Роль суддів у захисті верховенства права та прав людини в контексті тероризму» [19]; Загальна (Універсальна) хартія судді, ухваленої Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів (1999 р.) [39]; Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології» [17]; Висновок № 17 (2014) Консультативної ради європейських суддів «Щодо оцінювання діяльності суддів, якості правосуддя і поваги до незалежності судової влади» [18]; Рекомендація Rec (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб [147].

До вказаного слід додати, що нормативно-правові акти, які регулюють організацію та діяльність ССО, можна також класифікувати залежно від предмета правового регулювання.

Відповідно є нормативно-правові акти, які визначають: засади утворення та діяльності органу публічної влади; порядок внутрішньої та зовнішньої організації функціонування ССО; взаємодію ССО з іншими суб'єктами публічної адміністрації, правоохоронними органами, громадськістю (наприклад наказ Служби судової охорони, Міністерства внутрішніх справ України від 28 липня 2023 року № 190/618, яким затверджено Порядок проведення медичної (лікарської) експертизи кандидатам на службу та співробітникам Служби судової охорони, у тому числі особам, звільненим зі

служби в Службі судової охорони, у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, наказ Державної судової адміністрації України та Служби судової охорони від 30 січня 2020 року №43/61, яким затверджено Примірні правила пропуску осіб до будинків (приміщень) судів, органів та установ системи правосуддя та на їх територію транспортних засобів, наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної судової адміністрації України, Генеральної прокуратури України 26.05.2015 № 613/785/5/30/29/67/68, яким затверджено Інструкцію з організації конвоювання та тримання в судах обвинувачених (підсудних), засуджених за вимогою судів); виконання завдань і функцій ССО.

Отже, у межах нашого наукового дослідження можна зробити висновок, що залежно від юридичної сили нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Служби судової охорони, ієрархічно можна відобразити таким чином: Конституція України; міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України; законодавчі акти; підзаконні нормативно-правові акти. Норми зазначених нормативно-правових актів, спрямовані на врегулювання: правового статусу ССО, організації порядку службових відносин, відносин щодо взаємодії з міжнародними організаціями, органами державної влади та представниками громадянського суспільства. Разом вони є складовою механізму адміністративно-правового регулювання організації та діяльності ССО, що є динамічною частиною правової системи суспільства загалом та являє собою систему правових засобів, способів, форм, які перебувають у взаємозв'язку і взаємодії.

Також можна зробити висновок, що правову базу регулювання статусу ССО складають нормативно-правові акти, які:

- 1) визначають приналежність ССО до державних органів;
- 2) регулюють здійснення адміністративних процедур у конкретних правовідносинах;

3) регулюють правомірність діяльності ССО.

З іншого боку, ураховуючи аналіз системи нормативно-правових актів, що регулюють організацію та діяльність ССО, можна визначити у складі правової бази ті, які безпосередньо стосуються адміністративно-правового регулювання статусу ССО, та ті, які визначають правове положення інших державних органів влади та одночасно опосередковано регламентують певні складові елементи адміністративно-правового статусу служби.

Загалом правове регулювання правового статусу Служби судової охорони України визначають всі нормативно-правові акти різної юридичної сили, включаючи відомчі документи, які прийняті або видані компетентними державними органами, що є учасниками правотворчої діяльності.

Водночас слід зауважити, що попри наявність нормативної бази, адміністративно-правове регулювання статусу ССО потребує подальшого вдосконалення.

На підставі проведеного аналізу можна визначити основні напрями розвитку:

удосконалення законодавчого визначення повноважень ССО;

усунення колізій із нормами, що регулюють діяльність інших правоохоронних органів;

модернізацію управлінських процедур та впровадження цифрових інструментів управління.

Цим питанням буде присвячено наступний розділ дослідження.

Висновки до розділу 2

Адміністративно-правове регулювання статусу ССО – це впорядкований вплив норм і принципів адміністративного права на організацію, структуру, повноваження, порядок діяльності та взаємодію ССО з іншими органами державної влади. Правовий статус ССО визначається Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», підзаконними

нормативно-правовими актами, а також внутрішніми актами органів суддівського врядування.

Регулювання охоплює: визначення правового становища ССО у системі органів державної влади; встановлення структури та порядку формування; визначення повноважень і функцій; регламентацію служби в ССО; контроль і координацію діяльності.

Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО є багаторівневою. Її доцільно класифікувати за обсягом повноважень і характером впливу на: суб'єктів загальної компетенції, суб'єктів спеціальної компетенції (органи суддівського врядування), суб'єктів відомчого (внутрішнього) регулювання.

Отже, інституційну складову механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні складають компетентні органи державної влади різних рівнів, які є учасниками правотворчої діяльності та наділені Конституцією України та законом повноваженнями щодо прийняття або видання нормативно-правових актів, а саме: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України; Державна судова адміністрація України; Вища Рада правосуддя; керівництво ССО.

Система суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу ССО є складною та багаторівневою. Вона включає органи законодавчої, виконавчої та судової влади, а також внутрішні органи управління ССО. Центральне місце в цій системі належить Вищій раді правосуддя та Державній судовій адміністрації України, які забезпечують безпосереднє регулювання та організацію діяльності ССО.

Ефективність функціонування ССО значною мірою залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів регулювання, чіткого розмежування їх повноважень і дотримання принципу незалежності судової влади. Подальше вдосконалення адміністративно-правового механізму регулювання статусу ССО має бути спрямоване на підвищення інституційної спроможності служби та зміцнення гарантій безпеки правосуддя в Україні.

Поняття адміністративно-правового регулювання статусу ССО є самостійним видом регулювання відповідних суспільних відносин, який передбачає правотворчу діяльність уповноважених органів щодо організації діяльності ССО як правоохоронного органу, а також передбачає забезпечення її взаємодії із суддівським корпусом, працівниками апарату суду, учасниками судового процесу, іншими державними та правоохоронними органами, представниками громадянського суспільства з метою виконання завдань, покладених на службу.

Адміністративно-правовий механізм регулювання статусу ССО ґрунтується на низці принципів: верховенства права; законності; незалежності судової влади; публічності та прозорості; професіоналізму та політичної нейтральності; підконтрольності та підзвітності. Дотримання цих принципів забезпечує баланс між автономією судової системи та вимогами державного управління.

Адміністративно-правове регулювання відіграє визначальну роль у формуванні та реалізації статусу Служби судової охорони. Воно забезпечує нормативну визначеність, організаційну впорядкованість та ефективність діяльності ССО, сприяє зміцненню гарантій незалежності судової влади та підвищенню рівня безпеки правосуддя.

Отже, у межах нашого наукового дослідження можна зробити висновок, що залежно від юридичної сили нормативно-правові акти, які регулюють діяльність Служби судової охорони, ієрархічно можна відобразити таким чином: Конституція України; міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України; законодавчі акти; підзаконні нормативно-правові акти. Норми зазначених нормативно-правових актів, спрямовані на врегулювання: правового статусу ССО, організації порядку службових відносин, відносин щодо взаємодії з міжнародними організаціями, органами державної влади та представниками громадянського суспільства. Разом вони є складовою механізму адміністративно-правового регулювання організації та діяльності ССО, що є динамічною частиною правової системи суспільства загалом та

являє собою систему правових засобів, способів, форм, які перебувають у взаємозв'язку і взаємодії.

Також можна зробити висновок, що правову базу регулювання статусу ССО складають нормативно-правові акти, які:

- 1) визначають приналежність ССО до державних органів;
- 2) регулюють здійснення адміністративних процедур у конкретних правовідносинах;
- 3) регулюють правомірність діяльності ССО.

З іншого боку, ураховуючи аналіз системи нормативно-правових актів, що регулюють організацію та діяльність ССО, можна визначити у складі правової бази ті, які безпосередньо стосуються адміністративно-правового регулювання статусу ССО, та ті, які визначають правове положення інших державних органів влади та одночасно опосередковано регламентують певні складові елементи адміністративно-правового статусу служби.

Загалом правове регулювання правового статусу Служби судової охорони України визначають всі нормативно-правові акти різної юридичної сили, включаючи відомчі документи, які прийняті або видані компетентними державними органами, що є учасниками правотворчої діяльності.

Місце адміністративно-правового регулювання у системі правового забезпечення ССО є центральним, оскільки саме через нього реалізується управлінський вплив держави на функціонування цієї інституції. Подальший розвиток відповідного регулювання має бути спрямований на вдосконалення правових механізмів, забезпечення стабільності статусу Служби та зміцнення її інституціональної спроможності.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СЛУЖБИ СУДОВОЇ ОХОРОНИ

3.1. Напрями підвищення ефективності діяльності Служби судової охорони

Безпечне та неупереджене правосуддя є чинником належного функціонування правової держави. В Україні кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом.

Втручання у здійснення правосуддя, вплив на суд або суддів у будь-який спосіб, неповага до суду чи суддів забороняються й караються відповідальністю, установленою законом.

ССО є важливою складовою системи правосуддя України, що забезпечує охорону та підтримання громадського порядку в судах, безпеку суддів, працівників апарату судів і учасників судового процесу. В умовах воєнного стану зростання безпекових ризиків і підвищених суспільних вимог до ефективності правосуддя питання підвищення результативності діяльності ССО набуває особливої актуальності. Сьогодні внаслідок нових загроз, пов'язаних із веденням бойових дій на території України, ключовими викликами для судової системи стала необхідність забезпечення охорони життя та здоров'я суддів і працівників апаратів судів та учасників судових засідань, збереження документів і майна суду, забезпечення захисту інформації та інформаційних систем [22].

Ефективність діяльності Служби визначається не лише рівнем фізичної охорони судів, але і якістю управління, нормативного забезпечення, професійної підготовки персоналу та взаємодії з іншими органами. Зокрема, основними завданнями ССО є підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного

забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судового процесу.

Реалізуючи свої повноваження, визначені законодавством, ССО вживає комплекс заходів, націлених на охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу, а також виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів, членів їхніх сімей та працівників суду.

Станом на 1 січня 2025 р. територіальними управліннями Служби судової охорони (далі – ТУ) прийнято під охорону 643 органи та установи системи правосуддя (далі – об’єкти системи правосуддя), які розміщені в 694 будівлях.

У період з 2019 по 2024 рік ТУ ССО прийнято під охорону 695 об’єктів системи правосуддя, а саме: 2019 – 191 (26%), 2020 – 277 (38%), 2021 – 122 (17%), 2022 – 52 (7%), 2023 – 53 (7%) що разом становить 95%. Відповідно, не прийнятими під охорону лишаються 18 об’єктів системи правосуддя, які не охороняються через зміну підсудності, а 70 об’єктів системи правосуддя не охороняється через знаходження на ТОТ.

Упродовж 2023 р. ТУ ССО прийнято під охорону 53 об’єкти системи правосуддя (52 суди, 1 орган), з яких: по 8 судів у Одеській, Черкаській, 7 – Чернігівській, по 5 – Миколаївській, Волинській, Житомирській, 4 – Кіровоградській, по 3 – Дніпропетровській, Харківській, по 2 – Сумській, Херсонській, та 1 орган у Чернігівській областях, що становить 7% загальної кількості об’єктів охорони.

Таким чином, всі об’єкти системи правосуддя прийнято під охорону ТУ ССО у Вінницькій (35), Волинській (22), Донецькій (29), Житомирській (30), Закарпатській (18), Івано-Франківській (22), Кіровоградській (28), Луганській (19), Львівській (37), Одеській (41), Полтавській (36), Рівненській (24), Тернопільській (22), Хмельницькій (26), Черкаській (28), Чернівецькій (20),

Чернігівській (30) областях.

Станом на 1 січня 2024 р. через пошкодження (руйнування) приміщень охорони або захоплення (окупацію) частини території України тимчасово призупинено охорону 56 об'єктів системи правосуддя, з яких: у Луганській області – 17 судів та 2 установи, Донецькій – 14 судів, Запорізькій – 11 судів (призупинено охорону 1 об'єкта системи правосуддя у 2023 році), Херсонській – 9 судів, Харківській – 3 суди (призупинено охорону 1 об'єкта системи правосуддя у 2023 р.).

Упродовж 2023 р. поновлено охорону Новгородівського міського суду Донецької обл., Апеляційного суду Херсонської обл., Херсонського міського суду, Територіального управління Державної судової адміністрації України в Херсонській обл.

Отже, станом на 1 січня 2025 р. ССО фактично охоронялося 643 об'єкти системи правосуддя, з яких: 584 суди, 51 орган (Вища рада правосуддя, Державна судова адміністрація України, 24 територіальні управління Державної судової адміністрації України, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, центральний орган управління Служби судової охорони та 23 ТУ ССО) та 4 установи (Національна школа суддів України, 3 регіональні відділення Національної школи суддів України), які розміщені у 694 будівлях.

Водночас, останнім часом в Україні почастішали випадки вчинення правопорушень у суді, зокрема порушень громадського порядку й публічної демонстрації прояву неповаги до суддів та суду, що зумовлює перепони для проведення судових процесів та наражає на небезпеку їх учасників.

Протягом 2025 р. ТУ ССО забезпечено безпеку учасників судового процесу та підтримано громадський порядок під час проведення майже 5,03 млн судових засідань, з яких 3,2 тис. судових засідань потребували посилених заходів безпеки, у яких взяли участь понад 25 тис. осіб.

Найбільше судових засідань відбулося у м. Київ та Київській обл. – 514,2 тис., у Дніпропетровській обл. – 507,6 тис., Одеській – 347,2 тис. та

Харківській – 272,7 тис.

Загалом за 2025 р. об'єкти охорони відвідало 7,1 млн громадян, з яких 1,44 млн – у м. Київ та Київській обл., що становить 20,5 % загальної кількості відвідувачів по державі, у Дніпропетровській – 685,2 тис. (10%), Одеській – 580,8 тис. (8%), Львівській – 367,8 тис. (5%) областях.

З метою належного підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу ТУ ССО вживали запобіжних заходів із посиленням безпеки судових засідань. Зокрема, посилені заходи безпеки вживалися під час проведення 3,2 тис. судових засідань, які потребували посилення служби та 303 відбулося як резонансні. Участь у цих засіданнях узяло понад 33,6 тис. учасників судового процесу.

Найбільше судових засідань із посиленими заходами безпеки відбулися в Запорізькій обл. – 1416, що становить 33% загальної кількості на території держави, у м. Київ та Київській обл. – 405 (10%) та Вінницькій обл. – 311(7%).

Протягом 2023 р. жодного резонансного судового засідання не відбулося у Волинській, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Миколаївській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській та Чернівецькій областях.

Аналізуючи зазначені засідання за 2023 р., можна зауважити тенденцію суттєвого збільшення посилених заходів безпеки у другому півріччі, що становить 63%.

Упродовж 2023 р. біля об'єктів системи правосуддя відбулося 425 масових заходів за участю понад 9,6 тис. громадян. Заходи з найбільшою кількістю учасників відбулися біля судових установ м. Київ – 399 заходів за участю 8,4 тис. громадян, що сягає 94% загальних показників по державі.

Під час масових заходів біля об'єктів системи правосуддя, з метою підтримання громадського порядку та вжиття відповідних правоохоронних заходів на прилеглий до судових установ території залучалося 11 тис.

представників суб'єктів взаємодії, а саме: 9,7 тис. поліцейських, 437 військовослужбовців Національної гвардії України та 23 працівники Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Упродовж 2025 р. було зафіксовано значну кількість спроб пронесення заборонених предметів до будинків (приміщень) об'єктів системи правосуддя, в тому числі наркотичні речовини, вогнепальну та холодну зброю, гранати.

Співробітниками ТУ ССО не допущено пронесення відвідувачами до об'єктів системи правосуддя майже 209,1 тис. заборонених предметів, з яких: 3 гранати, 89,9 тис. патронів, у тому числі споряджені гумовими кулями, 12,6 тис. зброї, з якої 5,1 тис. одиниць вогнепальної, 57 тис. ножів, зокрема кухонні, складні, сувенірні тощо, 11,8 тис. викруток, ножиць або аналогічних загострених предметів, 24 тис. балончиків, споряджених речовиною слезозогінної та дратівної дії, 625 електрошочкових пристроїв, 88 металевих та дерев'яних палиць/бит, кастет чи аналогічних предметів, 33 вироби, пристрої імітаційного характеру, які за своїм зовнішнім виглядом ідентичні зброї та боєприпасам, 13 фаєрів та інших піротехнічних засобів та 7 речовин, схожих на наркотичні.

Аналіз статистики виявлених предметів засвідчив низку ключових тенденцій. Більшість таких предметів становлять патрони 45,7%, значна кількість випадків спроб пронесення холодної зброї 29%.

Окремо варто зазначити, що, завдяки професійним діям співробітників ТУ ССО у Донецькій, Сумській та Чернівецькій областях, не допущено пронесення гранат до Красноармійського міськрайонного суду Донецької обл., Білопільського районного суду Сумської обл. та Чернівецького апеляційного суду.

Географічний розподіл пронесення заборонених предметів показав, що в певних областях спостерігається вищий рівень спроб пронесення заборонених предметів. Так, найбільше випадків попередження пронесення заборонених предметів до будинків (приміщень) об'єктів охорони

зафіксовано в Харківській обл. – 47,6 тис., м. Київ та Київській обл. – 32 тис., а також Дніпропетровській обл. – 28,5 тис.

Відповідно до наказу Служби судової охорони від 03.04.2020 №145 «Про встановлення зон відповідальності територіальних управлінь Служби судової охорони» для підрозділів особистої безпеки територіальних управлінь встановлено 9 зон відповідальності, а саме:

ТУ ССО у м. Київ та Київській обл.: зона відповідальності – м. Київ, Київська, Чернігівська та Черкаська області; ТУ ССО у Львівській обл. – Львівська, Закарпатська та Івано-Франківська області; ТУ ССО у Хмельницькій обл. – Хмельницька, Тернопільська, Чернігівська та Вінницька області; ТУ ССО у Одеській обл. – Одеська, Миколаївська та Херсонська області; ТУ ССО у Дніпропетровській обл. – Дніпропетровська, Кіровоградська та Запорізька області; ТУ ССО у Харківській обл. – Харківська, Сумська та Полтавська області; ТУ ССО у Рівненській обл. – Рівненська, Волинська та Житомирська області; ТУ ССО у Донецькій обл. – Донецька область; ТУ ССО у Луганській обл. – Луганська область.

З 2020 р. по 2024 р., виконуючи функцію щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, ТУ ССО вживали спеціальні заходи забезпечення безпеки щодо 69 осіб (7 розпочато у 2020 р., 24 – у 2021 р., 17 – у 2022 р., 21 – у 2023 р.) у 12 областях, а саме: 16 заходів у ТУ ССО в м. Київ та Київській обл., 2 – у Миколаївській, 15 – у Херсонській, 7 – в Одеській, 9 – у Хмельницькій, 3 – у Львівській, 9 – в Івано-Франківській, 2 – у Дніпропетровській, 2 – у Запорізькій, 2 – у Харківській, 1 – у Донецькій, 1 – у Рівненській області. Зокрема, застосовувалися такі види спеціальних заходів забезпечення безпеки: особиста охорона щодо 54 осіб (78%), охорона житла й майна – 4 (6%), видача зброї – 11 (16%). За цей період ТУ ССО припинено 42 заходів забезпечення безпеки, з них: 2 заходи у 2020 р., 10 – у 2021 р., 14 – у 2022 р., 16 – у 2023 р.

У 2023 р. заходи щодо забезпечення безпеки вживалися щодо 42 осіб, з яких: 12 заходів продовжувалися з попередніх років, 18 заходів розпочалися у 2023 році та 12 заходів припинено впродовж цього року.

З огляду на викладене на початок 2024 р. спеціальні заходи забезпечення безпеки продовжувалися в 7 областях щодо 32 осіб, а саме:

заходи особистої безпеки – щодо 18 суддів (із них 11 суддів ВАКС);

працівників апарату суду – щодо 11;

охорона житла та майна – щодо 1 судді;

інші спеціальні заходи забезпечення безпеки – щодо 2 суддів.

У 2025 р. заходи щодо забезпечення безпеки вживалися щодо 61 особи, з яких 32 судді (15 – ВАКС), 1 члена сім'ї, 28 працівників апаратів судів.

Забезпечуючи охорону громадського порядку й безпеку під час проведення судових засідань, співробітники ССО вживають заходів до припинення правопорушень. Так, 10 січня 2020 р. під час судового засідання в Рівненському районному суді підсудний, який підозрювався у скоєнні кримінальних злочинів, почав голосно та нецензурно висловлюватися на адресу головуєчого судді. Після численних зауважень, на які порушник не реагував, суддя вимушений був призупинити судове засідання та викликав до зали співробітників ТУ ССО в Рівненської обл. Продовжуючи вчиняти неповагу до суду, підсудний дістав одноразовий станок для гоління, вилучив з нього лезо й почав погрожувати перерізати собі вени. Аби не провокувати підсудного на більш радикальні дії, співробітники ССО спільно з нарядом поліції, який здійснював його доставку до суду зі слідчого ізолятора, вступили з ним у перемовини. Співробітнику ССО вдалося переконати правопорушника віддати лезо і припинити вчиняти протиправні дії. Однак, окрім покарання вже за скоєні злочини, чоловік ще й нестиме адміністративну відповідальність за прояв неповаги до суду.

17 березня 2023 р., під час розгляду скарги у справі Чернівецьким апеляційним судом, до пункту пропуску охорони зайшов громадянин, який протестував проти вироку, який виніс суд. Співробітники Територіального

управління ССО у Чернівецькій обл. помітили у чоловіка предмет, схожий на гранату Ф-1 і пістолет з набоями. Для уникнення надзвичайної ситуації в приміщенні Чернівецького апеляційного суду співробітники ССО запропонували чоловіку покинути приміщення суду в супроводі наряду ССО для встановлення всіх обставин. Правопорушник погодився покинути будівлю, але залишився біля воріт судової установи. Співробітники ССО оперативно зреагували на надзвичайну подію, згідно з протоколом: локалізували протиправну діяльність правопорушника, сповістили відповідні служби та провели евакуацію працівників і відвідувачів суду. Після прибуття на місце події правоохоронних органів у правопорушника було вилучено предмет зовні схожий на гранату «Ф1» та травматичний пістолет STALKER, №2914-UK і 14 набоїв до нього.

18 липня 2024 р. жінка вчинила спробу самоспалення перед будівлею суду в м. Рокитне Білоцерківського району Київської обл. Співробітники ТУ ССО м. Київ та Київської обл. помітили біля приміщення суду громадянку, яка обливала себе займистою речовиною. Вони намагалися зупинити її, але жінка підпалила себе. Один із працівників вогнегасником одразу почав гасити полум'я.

30 липня 2025 р. до приміщення Оболонського районного суду м. Київ прибув відвідувач із явними ознаками алкогольного сп'яніння. З перших хвилин його поведінка мала відкрито провокаційний і конфліктогенний характер: чоловік грубо порушував громадський порядок, висловлювався нецензурною лайкою на адресу суддів, ображав співробітників Територіального управління Служби ССО м. Київ та Київської обл. та погрожував їм фізичною розправою. Співробітники ССО запропонували відвідувачу залишити приміщення суду та повернутися у тверезому стані. На жаль, у відповідь останній вчинив напад на одного із співробітників, завдавши удару головою в обличчя та двох ударів у грудну клітину. З метою припинення інциденту порушника було затримано та передано працівникам поліції.

2 вересня 2025 р. співробітниками ТУ ССО у Львівській обл. забезпечено громадський порядок на резонансному судовому засіданні по справі Ірини Фаріон. Через суспільний резонанс до заходу була прикута увага громадськості. Для недопущення будь-яких безпекових ризиків судовими охоронцями було забезпечено посилену охорону судді, судового приміщення та усієї будівлі системи правосуддя. Жодних порушень громадського порядку не було допущено.

20 січня 2026 р. співробітниками ТУ ССО у м. Київ та Київській обл. забезпечено громадський порядок на резонансному судовому засіданні по справі Юлії Тимошенко. Через суспільний резонанс до заходу була прикута увага громадськості. Для недопущення будь-яких безпекових ризиків судовими охоронцями було забезпечено посилену охорону судді, судового приміщення та всієї будівлі системи правосуддя. Жодних порушень громадського порядку не було допущено.

Можливі загрози безпеці правосуддя, зумовлені впливом комплексу соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних факторів, викликаних, у тому числі, військовими (бойовими) діями на території України, вимагають системного реагування та адекватної трансформації ССО.

Роль ССО полягає у вжитті заходів для підтримання безпекового середовища в судах з метою мінімізації можливих загроз суддям, працівникам суду та учасникам судового процесу, зокрема, зумовлених військовими (бойовими) діями.

Унаслідок збройної агресії рф проти України ССО зіткнулася з безпрецедентним викликом: масовими повідомленнями про мінування об'єктів системи правосуддя. Цей виклик вимагав невідкладного та ефективного реагування співробітників ТУ ССО з метою запобігання надзвичайним подіям на об'єктах, що охороняються. Так, упродовж 2025 р. до правоохоронних органів та судів надійшли 4,7 тис. повідомлень про мінування.

Службою спільно із суб'єктами взаємодії (Національна поліція України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій) вжито відповідні заходи реагування. За результатами проведених обстежень вибухонебезпечних предметів виявлено не було. Найбільша кількість мінувань відбулася в липні-серпні та загалом становить 1725 (35%) повідомлень про мінування будівель охорони.

18 лютого 2020 р. на спецлінію «101» надійшло повідомлення від поліції про замінування будівлі Рівненського міського суду. На місце виклику було направлено екстрені служби міста. Співробітники ТУ ССО у Рівненській обл. спільно з рятувальниками ДСНС провели евакуацію персоналу та відвідувачів з приміщення суду. З установи евакуювали 152 особи. За результатами огляду вибухонебезпечних предметів у будівлі суду не знайшли.

23 листопада 2020 р. надійшло повідомлення про замінування чотирьох судів Донецької обл.: Артемівський міськрайонний, Донецький апеляційний суд в м. Бахмут, Селидівський міський, Красноармійський міськрайонний суди. Суди тимчасово припинили свою роботу для проведення дій, спрямованих на відшукування та знешкодження вибухонебезпечних речовин і предметів. Співробітники ССО у Донецькій обл. спільно з працівниками слідчо-оперативної групи Національної поліції України, вибухотехніками, а також ГУ ДСНС у Донецькій обл. евакуювали відвідувачів і працівників судових установ, обмежили доступ до приміщення. На місці також працювали кінологи. За фактом перевірки, повідомлення виявилось неправдивим, вибухонебезпечних речовин і предметів не виявлено.

2 квітня 2020 р. наряд співробітників ТУ ССО у Тернопільській обл., помітив по монітору камер спостереження, як невідома особа перестрибнула через огорожу території Тернопільського міськрайонного суду й намагається сховатися від переслідування працівника поліції. Співробітники ССО разом із співробітниками Національної поліції взяли участь у знешкодженні та затриманні правопорушника. Затриманим виявився громадянин Х., який

перебував у розшуку за скоєння тяжкого злочину. Затриманого передано слідчо-оперативній групі й доставлено до відділу поліції.

25 березня 2021 р. до правоохоронців двічі надходили повідомлення про замінування судових установ Києва: Північного апеляційного суду міста Києва та Голосіївського районного суду м. Київ. Ще до прибуття правоохоронців співробітники ТУ ССО у м. Київ та Київській обл. організували і здійснили евакуацію понад 230 працівників та відвідувачів цих судових установ. Під час проведення обстеження приміщень судів та прилеглої до них території фахівцями вибухотехнічної служби на предмет виявлення вибухонебезпечних та підозрілих предметів, судові охоронці забезпечували громадський порядок та охорону будівель судів. Обидва повідомлення про замінування не підтвердилися і по завершенні обстеження Північний апеляційний суд м. Київ та Голосіївський районний суд м. Київ відновили свою роботу. Працівниками Національної поліції України вживаються заходи щодо встановлення осіб, які повідомили про замінування.

14 вересня 2021 р. на лінію «102» надійшли анонімні повідомлення про замінування кількох судових установ Одеси: Київському районному суді м. Одеса, Південно-західному апеляційному господарському суді та П'ятому апеляційному адміністративному суді. Ще до прибуття правоохоронців співробітники ТУ ССО в Одеській обл., які забезпечують охорону та безпеку цих судових установ, оповістили керівництво судів про надзвичайну ситуацію та організували і провели евакуацію понад 200 працівників і відвідувачів цих судових установ. Співробітники ССО також забезпечили охорону будівель правосуддя на час обстеження фахівцями вибухотехнічної служби приміщень судів і прилеглої до них території стосовно виявлення вибухонебезпечних та підозрілих предметів. Повідомлення про замінування не підтвердилися, і після обстеження фахівцями вибухотехнічної служби Київський районний суд, Південно-західний апеляційний господарський та П'ятий апеляційний адміністративний суди відновили свою роботу.

06 січня 2023 р. до Лохвицького районного суду Полтавської обл. надійшло повідомлення про замінування будівлі установи. Співробітники ТУ ССО у Полтавській обл. провели заходи з евакуації всіх, хто знаходився у приміщенні суду, забезпечивши охорону будівлі та прилеглої території до завершення роботи відповідних служб на місці події. Інформація про замінування не підтвердилась і після дозволу рятувальників та вибухотехніків судова установа продовжила свою роботу. Працівниками Національної поліції України вживаються заходи щодо встановлення осіб, які повідомили про замінування.

07 липня 2025 р. до відділу оперативно-чергової служби ТУ ССО у м. Київ та Київській обл. надійшло повідомлення від старшого наряду охорони Оболонського районного суду м. Київ про виявлення на прилеглій території суду підозрілого предмета невизначеного походження з зовнішніми ознаками електронного компонента, який містив елементи живлення. Предмет був виявлений біля центрального входу суду під час планового обходу території нарядом співробітників ССО. З метою забезпечення безпеки громадян територія навколо місця виявлення була оперативно огорожена. На місце події прибула слідчо-оперативна група Оболонського районного відділу поліції та фахівці вибухотехнічної служби. Після огляду спеціалістами вибухотехнічної служби, предмет було вилучено в установленому порядку та передано поліції для подальшого вивчення і прийняття відповідного рішення.

Отже, ключові виклики, які на сьогодні стоять перед ССО, безпосередньо пов'язані з її компетенцією в підтриманні громадського порядку в суді та забезпеченні безпеки учасників судового процесу, припиненні проявів неповаги до суду, охороні приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконанні функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду і здатністю протистояти протиправним діям, забезпечувати прозоре та відкрите виконання своїх повноважень.

23 грудня 2019 р. співробітник ТУ ССО у Київській обл. під час несення служби в Фастівському міськрайонному суді Київської обл. при перевірці документів у відвідувача суду помітив згорток, в якому виявилась речовина схожа на наркотичний засіб. Співробітники ССО оперативно затримали підозрюваного на місці події та передали працівникам поліції Фастівського відділу поліції.

18 серпня 2020 р. співробітники ТУ ССО в Одеській обл. під час поверхневої перевірки чоловіка, який намагався потрапити до Одеського апеляційного суду, серед його речей виявили предмет, схожий на бойову гранату Ф-1. Судові охоронці одразу обмежили дії цієї особи й викликали на місце події правоохоронців. До приїзду слідчо-оперативної групи Національної поліції та фахівців вибухотехнічної служби співробітники ССО вжили необхідних заходів для забезпечення безпеки присутніх у судовій установі суддів, працівників апарату та відвідувачів. Обстеживши небезпечну знахідку, фахівці-вибухотехніки з'ясували, що це муляж гранати Ф-1 без бойового спорядження. Правопорушника було передано правоохоронцям для з'ясування умислу громадянина, що спричинив призупинення звичайного режиму роботи суду.

05 травня 2025 р. близько на пункті пропуску та охорони Марганецького міського суду Дніпропетровської обл. співробітниками ТУ ССО у Дніпропетровській обл. під час поверхневої перевірки було виявлено предмет, схожий на ручну гранату Ф-1. Потенційний вибуховий пристрій судові охоронці виявили під час поверхневої перевірки громадянина, який прибув до будівлі суду. Співробітники наряду судової охорони негайно позбавили змоги громадянина П. скористатись предметом та обмежили пересування відвідувача. Також для захисту працівників та відвідувачів суду співробітники ССО тимчасово припинили пропускний режим до судової установи та евакуювали всіх, хто знаходився у будівлі. За даним фактом співробітниками ССО була викликана слідчо-оперативна група та вибухотехнічна служба Національної поліції України, які здійснювали

подальші дії в рамках норм кримінального процесуального законодавства України.

04 вересня 2025 р. до Полтавського районного суду прибув чоловік – учасник судового процесу. Під час спілкування зі співробітниками ТУ у Полтавській обл. відвідувач поведився підозріло: помітно нервував та намагався якомога швидше потрапити до зали засідань. Під час поверхневої перевірки судовим охоронцям стала зрозуміла причина подібної поведінки громадянина - у чоловіка було виявлено згорток із речовиною, імовірно, рослинного походження, схожої на наркотичну. Співробітниками ССО було викликано на місце слідчо-оперативну групу поліції для подальшого з'ясування обставин справи та забезпечили охорону місця події.

29 жовтня 2025 р. близько 11-ї години на пункті пропуску та охорони Гайворонського районного суду Кіровоградської обл. співробітники ТУ ССО у Кіровоградській обл. під час поверхневої перевірки громадянина Г. виявили предмет, схожий на учбову гранату. Співробітники ССО негайно відреагували на потенційну загрозу: обмежили пересування відвідувача та забезпечили охорону місця події. З метою безпеки було призупинено пропуск громадян до суду, а на місце одразу викликано слідчо-оперативну групу Національної поліції, яка вилучила виявлений предмет та розпочала перевірку за фактом події в межах законодавства України.

У листопаді 2025 р. до одного з районних судів м. Київ завітав відвідувач, під час огляду речей якого співробітники ТУ ССО у м. Києві та Київській обл. виявили предмет, зовні схожий на гранату. Засоби контролю доступу спрацювали належним чином, а працівники Управління діяли відповідно до встановленого алгоритму безпеки. На місце події негайно було викликано слідчо-оперативну групу Національної поліції та вибухотехнічний підрозділ. Після проведення фахової перевірки вибухотехніки встановили, що цей предмет є навчальною гранатою та не становить реальної загрози. Завдяки професійним та злагодженим діям співробітників ССО ситуацію

було швидко локалізовано, забезпечивши безпеку відвідувачів та працівників суду.

4 грудня 2025 р. під час стандартного огляду особистих речей одного з відвідувачів суду, співробітник ТУ ССО у Житомирській обл. виявив підозрілий предмет, схожий на гранату. Ситуацію було взято під контроль, забезпечивши безпеку всіх присутніх громадян та працівників суду. На місце події викликали слідчо-оперативну групу Національної поліції та спеціалістів-вибухотехніків для подальшого проведення необхідних процесуальних дій.

Аналіз прав, якими користуються працівники ССО для реалізації своїх повноважень, дозволив з'ясувати, що виконання деяких із них неможливе в повному обсязі. Зокрема, превентивні заходи, визначені ч. 2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачають право працівників ССО «затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам» [137]. Водночас перелік суб'єктів, уповноважених на здійснення затримання осіб, які вчинили правопорушення, чітко визначено чинним адміністративним та кримінальним процесуальним законодавством. Так, ст. 262 КУпАП до числа органів, що мають право здійснювати адміністративне затримання, відносить: «органи внутрішніх справ (Національну поліцію); органи прикордонної служби; старшу у місці розташування охоронюваного об'єкта посадову особу воєнізованої охорони; посадових осіб Військової служби правопорядку у Збройних силах України; органи Служби безпеки України; посадових осіб органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів; посадових осіб, уповноважених на те центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та

еміграції)» [65]. Отже, перелік уповноважених державних органів є вичерпним, а ССО, очевидно, не входить до нього.

Науковці наголошують, що затримання може наставати не тільки за п. 3 ч. 2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де співробітники ССО мають право затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти в них документи, що посвідчують особу, здійснювати в установленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їхніх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам. Підстави для затримання за Кримінальним процесуальним кодексом України можуть виникати практично в усіх випадках, визначених у ч. 1 ст. 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [106].

Слід також зауважити, що зміст затримання полягає в триманні особи (осіб) протягом законодавчо визначеного строку в спеціально відведених приміщеннях, вимоги до оснащення та функціонування яких визначено в спеціальних нормативно-правових актах, а відсутність таких приміщень у судових установах унеможлиблює здійснення затримання правопорушників працівниками ССО на підставах, визначених законом України «Про судоустрій і статус суддів».

У 2023 р. мали місце факти, пов'язані зі спробами вчинення порушень громадського порядку в приміщеннях судів, органах та установах системи правосуддя.

Зокрема, за 2023 р. співробітниками ТУ ССО припинено 35 випадків вчинення протиправних та хуліганських дій, зокрема: 21 випадок – у приміщеннях судів, 13 – у залах судових засідань та 1 – на прилеглій до об'єкта охорони території. Внаслідок цього 28 осіб передано до органів та підрозділів Національної поліції.

Упродовж 2025 р. співробітниками ТУ ССО припинено 74 випадки вчинення протиправних та хуліганських дій, 70 правопорушників до підрозділів Національної поліції України.

Найбільш активно в цьому напрямі спрацювало ТУ ССО у Рівненській обл., де зафіксовано 11 (31,4%) випадків реагування. Крім того, безпосередньо в залах судових засідань співробітниками ТУ ССО у Дніпропетровській та Житомирській областях припинено 2 випадки проявів неповаги до суду.

Так, у січні 2020 р. до наряду ТУ ССО у Вінницькій обл. звернулися співробітники ГУ Національної поліції у Вінницькій обл. з орієнтуванням на громадянина, який скоїв адміністративне правопорушення, та в разі виявлення останнього поінформувати поліцію. Того ж дня, під час обходу прилеглої до будівлі Барського районного суду території, співробітники ССО побачили молодого чоловіка, схожого за описом правоохоронців на особу, що розшукується, та попросили його пред'явити документи. Співробітники ССО викликали наряд поліції та передали чоловіків правоохоронцям для з'ясування всіх обставин справи. Слідчим відділом Головного управління Національної поліції у Вінницькій області розпочато кримінальне провадження за ч. 1 ст. 185 КК України – таємне викрадення чужого майна (крадіжка), триває досудове розслідування.

Зважаючи на вищевикладене, для забезпечення підвищення ефективності діяльності ССО необхідно визначити стратегічні пріоритети, націлені на посилення спроможностей ССО. Метою має стати підтримання безпекового середовища в судах, забезпечення високої ефективності діяльності підрозділів ССО, поглиблення міжнародного партнерства та зміцнення суспільної довіри до ССО.

Досягнення цієї мети потребує зосередження ресурсів і зусиль у межах пріоритетів державної політики у сфері розвитку та реформування системи правосуддя.

Реалізацію вказаних завдань слід здійснювати послідовно на основі оптимальних рішень, які повинні враховувати позитивний досвід і кращу практику провідних держав, як було зауважено в підрозділі 1.3 цього дослідження. При цьому необхідно забезпечити стійке функціонування, керованість та ефективність роботи підрозділів ССО. Заходи з реалізації цілей Стратегії повинні відповідати Конституції та законам України, а зміст запланованих заходів має узгоджуватися з рішеннями Вищої ради правосуддя та Державної судової адміністрації України. ССО в межах компетенції керується іншими загальнодержавними програмами та стратегіями.

Однією з передумов ефективної діяльності ССО є чітке й узгоджене нормативно-правове регулювання її статусу. Серед першочергових завдань можна визначити:

- усунення колізій між законодавством про ССО та актами, що регулюють діяльність інших правоохоронних органів;

- деталізація повноважень співробітників ССО щодо застосування заходів примусу;

- удосконалення процедур внутрішнього контролю та дисциплінарної відповідальності;

- гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами забезпечення безпеки судочинства.

Нормативна визначеність сприяє зміцненню правового статусу ССО та підвищує рівень довіри до її діяльності.

Слід наголосити, що ключовим ресурсом ССО є її кадровий склад. На 1 січня 2024 р. штатна чисельність ССО становила 9 606 одиниць, списочна чисельність – 4 268 осіб, на 1 січня 2025 р. штатна чисельність – 9 604 одиниць, списочна чисельність – 3 851 особа, що менше ніж на 9 % від показника на початок року. Гранична чисельність ССО становить 14 159 осіб. на 1 січня 2025 р. списочна чисельність служби становила 40 % від штатної,

що негативно впливає на якість та ефективність виконання службових завдань, які покладені на ССО [133].

Для забезпечення охорони об'єктів судів, органів та установ системи правосуддя, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу по всій країні щодня до несення служби залучається в середньому 1330 співробітників ССО, з яких на цілодобовий режим несення служби залучається 460 співробітників, на денний режим – 870.

Стан укомплектування підрозділів ССО та гарантування особистої безпеки суддів характеризується такими проблемами, які негативно впливають на стан здійснення належної охорони суддів, працівників суду, учасників судового процесу та приміщень судів, органів та установ системи правосуддя:

- недостатня кількість особового складу ССО;

- низький відсоток бронювання працівників, неконкурентне грошове забезпечення;

- зростання показнику звільнення, яке зумовлює додаткове службове навантаження на інших працівників і призводить до неможливості частково або повністю забезпечити охорону судів;

- відсутність відділення особистої безпеки суддів;

- неможливість реалізації в повному обсязі додаткових гарантій безпеки суддів;

- необхідність забезпечення стабільності кадрового потенціалу та соціального захисту працівників;

- недостатня кількість працівників ССО гостро відчувається в умовах воєнного стану у зв'язку із численними повідомленнями про загрозу безпеці громадян.

У 2025 р. для забезпечення виваженої кадрової політики та комплектування ССО було вжито таких кроків:

1) структурна трансформація та стратегічне впорядкування: приведено організаційну структуру у відповідність до актуальних завдань, оптимізовано штатну та стабілізовано списочну чисельність;

2) підвищення стійкості та керованості кадровим ресурсом: забезпечено зменшення відтоку персоналу та формування якісного кадрового резерву, зокрема за рахунок збільшення грошового забезпечення та відсотку бронювання співробітників;

3) розвиток кадрового потенціалу та підвищення кваліфікації: запроваджено єдині стандарти системи навчання співробітників ССО та уніфіковану систему підвищення рівня професійної підготовки, відновлено (офлайн) роботу навчального центру служби.

Судді ВАКС, щодо яких здійснюються заходи безпеки, висловили свої зауваження до організації роботи підрозділу особистої безпеки суддів: постійна заміна особового складу підрозділу, призводить до отримання багатьма особами даних про фактичне місце проживання і перебування судді та склад сім'ї; низький рівень володіння професійними навичками охорони та навичками екстремального водіння [80].

Тому важливими напрямками є:

удосконалення системи відбору кандидатів;

запровадження регулярної професійної підготовки та перепідготовки;

розвиток психологічної стійкості співробітників;

навчання навичкам комунікації з громадянами та медіа;

підготовка до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

Особливу увагу слід приділяти формуванню стандартів професійної етики, що відповідають принципам політичної нейтральності та неупередженості.

Забезпечення розвитку кадрового потенціалу та соціальний захист працівників ССО передбачає:

реалізацію ССО своїх функцій відповідно до принципів недискримінації та гендерної рівності, дотримання цих прав у системі правосуддя, особливо в умовах повномасштабного вторгнення та постконфліктному відновленні;

формування стабільного та високопрофесійного кадрового складу ССО, який здатний належно реагувати на виклики та загрози у визначених сферах.

Досягнення очікуваного результату потребує подолання таких викликів, як:

недосконале правове врегулювання окремих питань проходження служби в ССО, зокрема соціального захисту атестованих співробітників і працівників;

вступ до ССО, а також проходження подальшої діяльності особами, які вчиняли службові злочини чи мають приховану мотивацію вступу на державну службу, а також осіб, які співпрацюють зі спецслужбами іноземних країн або мають зв'язки з фіктивними органами влади на тимчасово окупованих територіях;

відсутність оптимального балансу у співвідношенні середнього та молодшого складу територіальних управлінь ССО;

недостатність практичної складової в навчанні та підвищенні кваліфікації співробітників;

недостатній рівень роботи зі співробітниками ССО щодо отримання ними знань, вироблення умінь та навичок для забезпечення прав людини й основних свобод;

відсутність процедур стосовно залучення ССО до забезпечення соціальної адаптації учасників бойових дій, у тому числі з інвалідністю;

відсутність механізму залучення до міжнародних, національних та регіональних програм соціального захисту працівників ССО, що постраждали від бойових дій, соціальної допомоги та адаптації внутрішньо переміщених осіб тощо;

недостатнє матеріально-технічне забезпечення ССО;

відсутність системи житлового забезпечення співробітників ССО.

Для подолання вказаних проблем слід реалізувати такі заходи:

проводити прозорий та неупереджений відбір до ССО з дотриманням принципу політичної незалежності, професіоналізму, доброчесності та забезпечення рівних можливостей для охочих працювати в ССО;

створити налагоджену систему внутрішніх комунікацій, формування високопрофесійного, відповідального і згуртованого колективу;

упровадити комплексний гендерний підхід до політики розвитку кадрового потенціалу;

інтегрувати гендерні аспекти в роботі та вдосконалити організаційні механізми забезпечення реалізації гендерної політики в діяльності ССО;

напрацювати порядок та визначити процедури стосовно забезпечення ССО соціальної адаптації учасників бойових дій, у тому числі з інвалідністю;

розвивати відомчу систему підготовки кадрів та безперервного професійного розвитку персоналу, яка відповідає професійним потребам персоналу ССО і сприяє формуванню його загальних цінностей;

забезпечити внутрішню комунікацію й навчання співробітників ССО з питань дотримання та забезпечення прав і свобод людини як невід'ємної частини їх професійного навчання;

розвивати партнерство ССО з міжнародними організаціями та державними інституціями стосовно їх залучення до навчального процесу співробітників ССО;

розробити і вжити належних антикорупційних заходів, пов'язаних із виконанням повноважень ССО;

розвивати матеріально-технічне забезпечення ССО для належного й сталого виконання завдань і функцій ССО;

удосконалювати соціальний захист, медичне та санаторно-курортне забезпечення співробітників ССО.

Ефективність діяльності ССО безпосередньо залежить від сучасного технічного оснащення. Станом на 1 січня 2025 р. із 689 будівель 642 об'єкти системи правосуддя, які фактично охороняються співробітниками ССО, у 387

(55 %) будівлях вестибюль головного входу не обладнано турнікетом вхідного контролю, у 266 (38,6 %) будівлях вестибюль головного входу не обладнано рамкою стаціонарного металодетектора, у 106 (15,3 %) будівлях відсутні камери схову для речей відвідувачів, які заборонено проносити, 153 (22 %) будівлі не обладнано засобами відеоконтролю (системами відеонагляду), 147 (21,6 %) будівель не обладнано комплексами охоронно-тривожної сигналізації.

Суди звертають увагу на необхідність забезпечення доступу до швидкісного Інтернету та запровадження посади фахівця з кібербезпеки, а також проведення регулярних навчань із питань кібербезпеки для спеціалістів з ІТ-технологій [135].

Доцільними заходами є:

впровадження сучасних систем відеоспостереження та контролю доступу;

використання електронних перепусткових систем;

забезпечення співробітників сучасними засобами індивідуального захисту;

оновлення транспортних засобів та спеціального обладнання.

Технічна модернізація дозволяє мінімізувати людський фактор і підвищити рівень безпеки в судах.

Важливим напрямом розвитку є впровадження цифрових інструментів управління:

автоматизація кадрових і адміністративних процедур;

створення електронних баз даних для оперативного обміну інформацією;

інтеграція інформаційних систем ССО з іншими державними органами;

використання аналітичних програм для оцінки ризиків.

Цифровізація сприяє підвищенню оперативності управлінських рішень і прозорості діяльності ССО.

Цифровий розвиток (інформатизація, цифровізація) та кібербезпека потребує подолання таких викликів:

недосконалість організаційної структури для реалізації належного рівня цифровізації та кібербезпеки;

пошкоджена цифрова інфраструктура на територіях, що постраждали внаслідок воєнних дій;

недостатній рівень фінансування ССО для закупівлі засобів інформатизації, спеціалізованого програмного забезпечення, програмно-апаратних комплексів та послуг з технічної підтримки серверного обладнання;

недостатній рівень технічних засобів охорони та каналів зв'язку будівлях суду ДСА України;

недостатній рівень цифрової грамотності.

Для подолання вказаних проблем необхідно:

створити умови для активізації впровадження інформаційних технологій у діяльність ССО як невід'ємного компоненту системи правосуддя, забезпечення автоматизації її роботи з урахуванням світових стандартів у сфері інформаційних технологій;

відновлення цифрової інфраструктури на територіях, що постраждали внаслідок воєнних дій;

створити умови для безпечної експлуатації кіберпростору;

забезпечити навчання цифрових та ІТ-навичок, створивши перелік необхідних навичок для цільових груп;

забезпечити стає функціонування прикладних програмних систем, програмно-технічних комплексів та інформаційної інфраструктури ССО;

продовжити роботу з модернізації технічних засобів охорони та каналів зв'язку в будівлях суду;

автоматизувати діяльність ССО в системі правосуддя за допомогою створення нових та доопрацювання (модернізації) існуючих додатків

програмного забезпечення для оперативного доступу до баз даних або інформації;

модернізувати інформаційно-комунікаційну інфраструктуру, забезпечення кіберзахисту ССО;

інтегрувати в національну інфраструктуру електронного врядування за напрямками безпеки судового процесу, а також за напрямками покращення доступу до правосуддя та забезпечення безпеки судового процесу тощо.

ССО функціонує у взаємодії з Національною поліцією, Національною гвардією, органами прокуратури та іншими структурами. В.В. Чумак вважає, що взаємодія ССО з різними суб'єктами під час протидії правопорушенням повинна утворювати колективну діяльність за межами ССО з усіма правоохоронними відомствами, органами державної влади, медіа, громадськими об'єднаннями, населенням, що сприятиме поєднанню зусиль кожного із суб'єктів взаємодії в єдину систему протидії правопорушенням [172].

На нашу думку, підвищення ефективності можливе через: укладення чітких протоколів взаємодії; проведення спільних навчань; обмін інформацією щодо безпекових загроз; координацію дій у кризових ситуаціях. Злагоджена міжвідомча співпраця дозволяє оперативно реагувати на виклики та уникати дублювання функцій.

Розвиток ССО як складової системи правосуддя, що відповідає за охорону й підтримання громадського порядку в судах, органах та установах системи правосуддя, гарантування безпеки учасників судового процесу, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду, має забезпечуватися за такими пріоритетами:

підтримання безпекового середовища в судах, органах та установах системи правосуддя;

цифровий розвиток (інформатизація, цифровізація) та кібербезпека;

ефективне управління, прозорість та відкритість;

забезпечення розвитку кадрового потенціалу та соціального захисту працівників ССО.

Підтримання безпекового середовища в судах, органах та установах системи правосуддя забезпечується шляхом провадження орієнтованої на ці потреби діяльності ССО, її швидким і компетентним реагуванням на порушення громадського порядку в суді та інші події, які загрожують безпеці суддів, працівників суду, учасників судового процесу.

Досягнення очікуваного результату потребує подолання таких викликів, як:

- обмежені спроможності сил та засобів ССО для ефективного реагування на надзвичайні ситуації на об'єктах охорони;

- нераціональні підходи до організації охорони об'єктів охорони в нічний час доби, вихідні та святкові дні;

- невідповідність будівель судів вимогам ДБН 2.2-26:2010 «Будинки і споруди. Суди» стосовно конструктивно-технологічних заходів з охорони приміщень і розміщення робочих місць співробітників підрозділів охорони, відсутність чи несправність або застарілість засобів відеоспостереження та охоронно-тривожної сигналізації;

- низька пропускну спроможність мережі та відсутність каналів зв'язку між будівлями суду та територіальними органами управління ССО;

- недосконалість законодавчих, нормативно-правових та внутрішніх організаційно-розпорядчих актів, що регулюють повноваження ССО.

Сьогодні повністю прийнято під охорону будівлі (приміщення) судів, органів та установ системи правосуддя, а також в усіх регіонах України утворено підрозділи з виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду.

Подолання інших викликів планується здійснювати за допомогою:

- посилення взаємодії територіальних управлінь ССО з територіальними управліннями ДСА України, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади стосовно включення до регіональних

цільових програм питань, націлених на модернізацію технічних засобів охоронного призначення в судах та на прилеглий території;

удосконалення нормативно-правового регулювання й підвищення спроможностей ССО з питань підтримання громадського порядку в суді та забезпечення безпеки учасників судового процесу, припинення проявів неповаги до суду, охорони приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів і членів їхніх сімей, працівників суду, поетапний перехід із фізичної до технічної охорони в нічний час доби, вихідні та святкові дні приміщень місцевих загальних судів, обладнаних охоронно-тривожною сигналізацією;

затвердження нормативно-правовим актом переліку приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, охорона яких повинна здійснюватися силами ССО.

Для ефективного управління, прозорості й відкритості роботи ССО слід передбачити:

створення стійкої, керованої, технологічно розвинутої системи ССО, здатної протистояти сучасним викликам і загрозам;

імплементація організаційної структури стратегічних комунікацій для координації комунікаційної активності на стратегічному, операційному та тактичному рівні для підтримки політики стратегічних комунікацій і координації комунікаційної діяльності;

нульову толерантність до корупції в ССО як органі системи безпеки і оборони країни, недопущення дискредитації органів системи правосуддя в очах західних партнерів України, прозорість, підзвітність та запобігання корупційним ризикам в усій системі ССО для дотримання стандартів сектора безпеки та оборони України, необхідних для вступу до НАТО;

інформаційну відкритість, конструктивні зв'язки із представниками медіа, підвищення рівня довіри суспільства до ССО як державного органу в системі правосуддя та судової влади загалом;

розвиток спроможностей міжнародного співробітництва ССО.

Досягнення очікуваного результату потребує подолання таких викликів:

прогалини в правовому регулюванні окремих питань діяльності ССО;

неврегульованість питання застосування дисциплінарних стягнень до працівників ССО;

відсутність збалансованої організаційно-штатної структури з урахуванням потреб стратегічних і медіакомунікацій, а також міжнародної діяльності та протоколу;

недосконалість організації стратегічних комунікацій для координації комунікаційної активності на стратегічному, операційному та тактичному рівні для підтримки політики стратегічних комунікацій з іншими органами системи правосуддя, а також іншими органами, що входять до сектора безпеки та оборони, наявність різних підходів до виконання спільних загальних завдань;

недосконалість практики впровадження інноваційних та технологічних рішень у діяльність ССО;

імовірність недотримання працівниками стандартів доброчесності, наявність корупційних ризиків;

відсутність системного підходу до налагодження комунікації суспільством;

відсутність системного підходу до співпраці з міжнародними установами та організаціями для забезпечення подальшого розвитку ССО.

Подолання викликів здійснюватиметься за допомогою:

удосконалення чинної нормативно-правової бази, якою регулюється діяльність ССО;

удосконалення нормативно-правового регулювання дисциплінарних стягнень до працівників ССО, зокрема необхідно визначити повноваження Голови ССО та інших її керівників щодо застосування заохочень та накладення дисциплінарних стягнень на підпорядкованих працівників та

визначення поняття службової дисципліни, а також визначити відповідальність працівників ССО за вчинені ними діяння;

упровадження кращого управлінського досвіду та пілотування інноваційних підходів;

розвиток та налагодження зв'язків з медіа, громадськістю та міжнародними організаціями шляхом ведення проактивної комунікації для підвищення розуміння діяльності ССО українським суспільством;

налагодження взаємодії між територіальними управліннями ССО, установами та організаціями системи правосуддя, а також іншими відомствами, задіяними в процесі стратегічної комунікації, що підвищить ефективність протидії негативному інформаційному впливу на органи системи правосуддя;

систематизації процесу виявлення та реагування на виклики й загрози в інформаційному просторі, що передбачає залучення підрозділів, на які покладено функції зв'язків із громадськістю, медіа та міжнародної діяльності;

розроблення і впровадження єдиного підходу до комунікації щодо висвітлення завдань, цілей, актуальних питань діяльності ССО;

впровадження системного підходу до співпраці з міжнародними установами та організаціями для забезпечення подальшого розвитку Служби судової охорони; запровадження програмного підходу, координації і звітності в роботі, пов'язаній з міжнародною технічною допомогою.

Для комплексного вирішення вказаних проблем наказом ССО від 05.04.2024 № 112 затверджено Стратегію розвитку Служби судової охорони на 2024–2026 роки. Для реалізації Стратегії розробляється план заходів, що погоджується Державною судовою адміністрацією України. Планом заходів передбачаються конкретні завдання, заходи, індикатори досягнення цілей та визначаються відповідальні за їх виконання з урахуванням асигнувань, виділених на утримання ССО на відповідний період.

Водночас слід зауважити, що стратегія є документом, що відповідає вимогам часу і в разі потреби може переглядатися.

У 2025 р. створено збалансовану організаційно-штатну структуру з урахуванням потреб стратегічних комунікацій та міжнародної діяльності з поновленням втрачених функцій пресофісу та підрозділу з міжнародної діяльності та протоколу у складі центрального органу управління, а також прес-секретарів у складі територіальних управлінь.

У 2025 р. здебільшого завершено трансформаційні процеси моделі управління ССО, які полягають у формуванні єдиної політики та стандартів діяльності служби, розмежуванні функцій стратегічного та оперативного рівнів, переході до децентралізованої моделі управління з підвищенням ролі та відповідальності територіального управління ССО. Результатом таких змін мають стати оперативність прийняття управлінських рішень на місцях; швидша реакція на зміну безпекової обстановки; підвищення рівня стабільності й керованості безпекової ситуації в регіонах.

Отже підсумовуючи, слід зауважити, що підвищення ефективності діяльності ССО є комплексним завданням, що потребує системного підходу. Основними шляхами вдосконалення виступають: удосконалення нормативно-правової бази, професійна підготовка кадрів, технічна модернізація, цифровізація управління, посилення міжвідомчої взаємодії та зміцнення соціальних гарантій.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню інституційної спроможності ССО, підвищенню рівня безпеки судочинства та забезпеченню належних умов для здійснення правосуддя в Україні.

3.2. Тенденції нормативного регулювання статусу Служби судової охорони

Забезпечення належного функціонування судової влади є однією з ключових ознак правової держави. Важливим елементом цієї системи виступає ССО, яка забезпечує охорону приміщень судів, підтримання громадського порядку під час судових засідань, а також безпеку суддів і

учасників процесу. В умовах реформування сектору безпеки й правосуддя, а також з огляду на виклики воєнного стану державна політика у сфері діяльності ССО потребує подальшого вдосконалення.

Метою підрозділу є визначення ключових напрямів удосконалення державної політики у сфері функціонування Служби судової охорони з урахуванням сучасних безпекових, правових та управлінських викликів.

Першочерговим напрямом розвитку державної політики у сфері забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах є оновлення та систематизація нормативно-правової бази, що регулює діяльність ССО. Важливо усунути колізії між актами, що регулюють статус ССО, чітко визначити межі повноважень співробітників ССО, гармонізувати законодавство з міжнародними стандартами у сфері безпеки правосуддя.

Комплексне нормативне врегулювання статусу сприятиме підвищенню правової визначеності та стабільності функціонування ССО.

Проведений у попередніх підрозділах аналіз чинного законодавства та практики діяльності ССО засвідчив наявність низки проблем нормативного й організаційного характеру, що негативно позначається на реалізації її адміністративно-правового статусу. У зв'язку із цим актуальним є визначення основних напрямів його вдосконалення з урахуванням сучасних потреб гарантування безпеки правосуддя та розвитку публічної адміністрації в Україні.

У контексті євроінтеграційного курсу України важливо враховувати міжнародні стандарти забезпечення безпеки правосуддя.

Ю. Христова у своїй науковій праці «Міжнародні стандарти забезпечення безпеки правосуддя» проаналізувала національне та міжнародне законодавство та надала власне визначення міжнародних стандартів забезпечення безпеки правосуддя, дослідила методологію міжнародних стандартів забезпечення безпеки правосуддя та деталізувала основні спеціальні міжнародні принципи забезпечення безпеки правосуддя [171, с. 234-243].

О. Шурко у дисертації «Адміністративно-правове забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах» окреслив перспективні напрями вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує здійснення охорони та підтримання громадського порядку в судах з урахуванням міжнародного законодавства [183, с. 217].

Науковець О. Кіпчарський дослідив роль міжнародних стандартів в оптимізації ССО, визначив вплив міжнародних та європейських норм права на українське законодавство в галузі регламентації стандартів і принципів правоохоронної діяльності. Крім того науковець на основі міжнародних стандартів пропонує нову парадигму реформування правоохоронної системи, суть якої полягає в організаційному, правовому, змістовному входженні до судової системи та організації її діяльності за європейськими стандартами, ключову роль у якій відіграють публічність та відкритість органу [59, с. 224].

Незалежність правосуддя залежить від його якісної, належної безпеки, яка є однією з складових гарантій. Розвиток системи правосуддя повинен відбуватися з урахуванням кращих міжнародних стандартів та практик, оскільки сьогодні залишається низка проблем, що стосується забезпечення захисту судового процесу, тому вдосконалення національного законодавства у сфері забезпечення громадського порядку під час судового засідання неможливе без врахування європейських та міжнародних стандартів.

В.А. Миколенко зазначає, що останнім часом наукова спільнота активно обговорює вплив та значення міжнародних та європейських правових норм на національне законодавство у сфері регламентації основних стандартів, принципів та повноважень правоохоронної діяльності. Науковець вважає, що пріоритетне значення заслуговує імплементація зарубіжних стандартів в основу правового статусу державних правоохоронних органів. Оскільки імплементація міжнародних та європейських правових стандартів є основним напрямом розбудови продуктивної системи правоохоронних органів будь-якої сучасної правової, демократичної державі з належним правовим порядком [89, с. 36].

На думку інших дослідників, удосконалення законодавства щодо забезпечення громадського порядку під час судових засідань повинно відбуватися поступово: по-перше, це формування національної концепції (програми) приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів (виявити коло проблемних питань та окреслити можливі шляхи їх правового врегулювання); по-друге, проведення правової експертизи положень національного законодавства на предмет їх відповідності міжнародним стандартам; по-третє, внесення змін та доповнень до чинного законодавства без порушення національної правової системи судочинства [190, с. 14].

Розглянемо ключові аспекти національного законодавства та напрями розвитку системи правосуддя та органів публічної влади в умовах євроінтеграції: Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки (стратегія визначає пріоритети удосконалення положень законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства та інших інститутів правосуддя, а також впровадження невідкладних заходів для забезпечення позитивних зрушень у функціонуванні відповідних правових інститутів) [159]; Стратегія реформування державного управління України, передбачена на 2022–2025 роки (метою цієї Стратегії є побудова в Україні спроможної сервісної та цифрової держави, яка забезпечує захист інтересів громадян на основі європейських стандартів та досвіду) [34]; Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики) [40].

З урахуванням вище зазначеного, стверджуємо, що вектор нашої держави спрямований на врахування та запозичення основних положень міжнародного законодавства задля удосконалення положень в контексті розвитку та забезпечення громадського порядку під час судового засідання та

удосконалення діяльності Служби судової охорони [190, с. 13]. Однак ми вважаємо, що процес удосконалення національного законодавства в цьому напрямку повинен здійснюватися з урахуванням як національних традицій судочинства, так і європейських стандартів. У цьому разі, як зауважують фахівці, імплементація міжнародних стандартів у цих сферах повинна бути системною та комплексною та потребує розроблення єдиної концепції в зазначеній сфері.

У своїй дисертаційній роботі О. М. Кіпчарський проаналізував Звіт за результатами реалізації Ініціативи «Модельні суди» у межах Проєкту Європейського Союзу «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-JUSTICE)», [139] і дійшов висновку, що досвід впровадження європейських стандартів у діяльність ССО є передбачений новий виток ініціативи незалежного і безпечного правосуддя [59, с.32–33]. Оскільки, саме реалізація Ініціативи дає підстави для формування тенденцій запиту судів, що пов'язані з безпековими ризиками та загрозами, які можливо подолати шляхом забезпечення засобами індивідуального захисту, надання належної домедичної допомоги, наявності охоронної сигналізації власного помешкання; облаштування спеціального доступу до зали засідання та кабінетів суддів, інших кімнат; інформування про конвоювання підсудних та запровадження вичерпних заходів безпеки щодо осіб, які є підсудними, під час їх перебування в приміщенні суду.

Враховуючи успішний міжнародний досвід у сфері забезпечення безпеки правосуддя, вітчизняній судовій охороні потрібно на систематичні основі бути учасником навчань (онлайн, офлайн) з різних аспектів безпеки правосуддя, сприяти їх систематичному проведенню. Запозичення вмінь та знань можливо у форматі проведення наукових конференцій, тренінгів, тренувальних практичних занять.

Гармонізація із міжнародними нормами сприятиме зміцненню довіри до судової системи.

Наступним напрямом удосконалення адміністративно-правового статусу ССО є систематизація й уточнення нормативно-правових актів, що регламентують її діяльність. На сьогодні правове регулювання здійснюється фрагментарно, з переважанням підзаконних нормативно-правових актів та організаційно-розпорядчих документів, що не завжди забезпечує стабільність і визначеність правового статусу ССО.

Насамперед доцільно законодавчо закріпити цілісну модель адміністративно-правового статусу ССО, зокрема шляхом уточнення її завдань, функцій і повноважень у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», а також чіткого визначення її місця в системі органів публічної влади. Оскільки науковці підкреслюють, що, зважаючи на правовий статус осіб, які призначаються чи обираються до ССО, постає питання, чи слід відносити ці органи до судових органів (органів судової влади) [20, с. 123].

Деякі науковці наголошують на необхідності у законодавчому забезпеченні безпеки суддів як гарантії їх незалежності [187]. Також у рішенні Ради суддів України від 2018 р. було наголошено на нагальній необхідності розроблення й прийняття Закону України «Про Службу судової охорони» [125]. Адже ССО як правоохоронний орган зі специфічними функціями потребує закріплення свого правового статусу та напрямів забезпечення судової незалежності на рівні окремого закону.

Важливим напрямом удосконалення адміністративно-правового статусу ССО є закріплення та практична реалізація спеціальних адміністративно-правових принципів її діяльності. Окрім загальних принципів публічної адміністрації, доцільно нормативно закріпити такі спеціальні принципи, як принцип пріоритету безпеки правосуддя, принцип функціональної спеціалізації та принцип інституційної незалежності судової влади.

Реалізація зазначених принципів має бути забезпечена не лише на рівні декларативних норм, а й через відповідні адміністративно-правові механізми, внутрішні стандарти діяльності та процедури прийняття управлінських рішень.

Як указано в стратегії розвитку ССО, служба забезпечує реалізацію цілей стратегії, керуючись такими принципами та нормами:

служіння українському суспільству;

ефективне управління, відкритість та прозорість.

Служіння українському суспільству передбачає: дотримання й забезпечення прав людини та основних свобод як ключової цінності в діяльності Служби судової охорони; реалізацію Службою судової охорони своїх функцій відповідно до принципів недискримінації та гендерної рівності.

Ефективне управління, відкритість та прозорість передбачає: впровадження інноваційних рішень та інструментів розвитку Служби судової охорони; відкритість і прозорість процесів підготовки та прийняття рішень у Службі судової охорони; створення ефективної системи стратегічних комунікацій.

Ефективність реалізації адміністративно-правового статусу ССО значною мірою залежить від чіткості її організаційної структури та системи управління. У цьому контексті впродовж 2025 р. було вдосконалено механізми вертикальної і горизонтальної координації між центральним апаратом ССО, територіальними управліннями та органами судової влади. Створено збалансовану організаційно-штатну структуру ССО, зокрема зменшено структурні підрозділи в органах управління територіальних управлінь ССО, зменшено кількість посад керівного складу в підрозділах охорони шляхом їх реорганізації, проведено комплексний функціональний аудит стану охорони кожної судової установи в усіх регіонах України, проведено корегування та функціональні ротації кадрових можливостей в усіх регіонах України, здійснено збалансування навантаження через перехід до комбінованого виду охорони як найбільш ефективного, створено підрозділи забезпечення безпеки в кожному територіальному управлінні ССО. У лютому 2025 р. нова структура Служби погоджена Державною судовою адміністрацією України та затверджена наказом Служби.

Водночас, особливу увагу слід приділити розмежуванню управлінських і оперативних функцій, що дозволить уникнути дублювання повноважень і підвищити ефективність управлінських рішень у сфері забезпечення безпеки судів.

З метою уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, пропонується викласти чч. 5, 6, 7 ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» такої редакції:

«5. Служба судової охорони є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, самостійний баланс та рахунки в органах Державної казначейської служби України.

6. Територіальні підрозділи Служби судової охорони утворюються як юридичні особи.

7. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення Служби судової охорони здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, а також з інших не заборонених законодавством джерел».

Аналіз прав, якими користуються працівники ССО для реалізації своїх повноважень, дозволив з'ясувати, що виконання деяких із них неможливе в повному обсязі. Зокрема, превентивні заходи, визначені ч. 2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачають право працівників ССО «затримувати осіб, які незаконно проникли або намагаються незаконно проникнути до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, перевіряти у них документи, що посвідчують особу, здійснювати у встановленому законом порядку особистий огляд затриманих та огляд їх речей, які є при них, і передавати їх правоохоронним органам» [137].

Водночас перелік суб'єктів, уповноважених на здійснення затримання осіб, які вчинили правопорушення, чітко визначено чинним адміністративним та кримінальним процесуальним законодавством. Так ст. 262 КУпАП до числа органів, що мають право здійснювати адміністративне затримання, відносить: «органи внутрішніх справ (Національну поліцію);

органи прикордонної служби; старшу у місці розташування охоронюваного об'єкта посадову особу воєнізованої охорони; посадових осіб Військової служби правопорядку у Збройних Силах України; органи Служби безпеки України; посадових осіб органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів; посадових осіб, уповноважених на те центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції)» [65]. Отже, перелік уповноважених державних органів є вичерпним, а ССО, очевидно, не входить до нього.

Слід також зауважити, що зміст затримання полягає в триманні особи (осіб) протягом законодавчо визначеного строку в спеціально відведених приміщеннях, вимоги до оснащення та функціонування яких визначено в спеціальних нормативно-правових актах, а відсутність таких приміщень у судових установах унеможлиблює здійснення затримання правопорушників працівниками ССО на підставах, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

На таку можливість звертають уваги й науковці, зокрема затримати можуть працівники ССО у приміщенні суду, «якщо особа порушила громадський порядок, знищила чи пошкодила чуже майно, нанесла тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості та поєднала ці дії із певними вимогами, вказівками судді з приводу результатів розгляду справи» [187, с. 201]

Тому доцільно включити ССО до числа суб'єктів, уповноважених законом на здійснення адміністративного затримання, доповнивши ст. 262 КУпАП п. 8) такого змісту: «посадовими особами Служби судової охорони – у разі незаконного проникнення до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя».

У разі виявлення неповаги до суду для його припинення працівники ССО послідовно виконують комплекс запобіжних заходів: від усної вимоги про необхідність припинення протиправної поведінки до можливого складання протоколу про адміністративне правопорушення для подальшого

притягнення до адміністративної відповідальності порушників громадського порядку в судах. Проте слід зауважити, що ст. 255 КУпАП не визначає працівників ССО як суб'єктів, які мають повноваження складати адміністративні матеріали щодо таких правопорушників. Також ч. 1 ст. 258 КУпАП не передбачає необхідності складати адміністративний протокол за ст. 185³ КУпАП, що свідчить про наявну законодавчу колізію.

Можливість розширення юрисдикційних повноважень співробітників Служби судової охорони в контексті запобігання та протидії проявам неповаги до суду (судді) розглядають Н.Т. Коновалова та М.В. Ковалів [71].

На думку С.В. Хомініч [170, с. 96], наділення працівників ССО вищевказаними повноваженнями «виглядає юридично обґрунтованою нормою, яка відповідає практиці Європейського суду з прав людини». Необхідність запровадження вищевказаної правової норми, а також потреба в зміні підходу до розгляду адміністративних справ за ст. 185³ КУпАП обґрунтовується такими аргументами.

Згідно із чинним законодавством справи про адміністративні правопорушення за ст. 185³ КУпАП уповноважені розглядати судді-доповідачі місцевих господарських та адміністративних судів, апеляційних судів та Верховного Суду зі складу суду, що розглядає справу, під час розгляду якої вчинено правопорушення. Отже, виникає процесуальна колізія, коли один і той же судовий орган складає адміністративний протокол за прояв неповаги до суду (в особі судового розпорядника) та розглядає адміністративну справу (в особі судді-доповідача того ж складу суду, відносно якого було вчинене правопорушення). Авторка підкреслює, що в контексті висловленої проблематики ЄСПЛ прийняв пілотну постанову у справі «Карелін проти Російської Федерації» (заява від 20 вересня 2016 р. № 926/08), у якій встановлено фактичну відсутність сторони обвинувачення в процесі розгляду справи про адміністративне правопорушення, як порушення права на безсторонність судового процесу, закріпленого у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною

Законом від 17.07.1997 № 475/97-ВР «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» [132].

Суть порушення, викладеного у вищевказаній постанові ЄСПЛ, полягає у відсутності сторони обвинувачення під час розгляду адміністративної справи про порушення громадського порядку в судовому засіданні, у зв'язку із чим ЄСПЛ констатував порушення права заявника на справедливий та безсторонній судовий розгляд, оскільки функції обвинувачення виконував особисто суддя. У п. 96 постанови ЄСПЛ уважав за необхідне, щоб держава-відповідач створила у своїй правовій системі механізм, який забезпечить достатні гарантії безсторонності судів, які розглядають подібні справи, шляхом включення представника прокуратури чи іншого державного органу в ті судові процеси, в яких проводиться усне слухання, чи вжити інших належних заходів [149].

Вирішення проблем, що мають місце при притягненні до адміністративної відповідальності за прояв неповаги до суду (судді) або Конституційного Суду України, можливе шляхом внесення змін і доповнень до чинного КУпАП [65] в частині визначення юрисдикційних повноважень Служби судової охорони. Положення про Службу судової охорони [109], передбачає, що основними завданнями ССО є: підтримання громадського порядку в суді; припинення проявів неповаги (явної зневаги) до суду (судді); охорона приміщень суду, органів та установ системи правосуддя від можливих ризиків та загроз; виконання функцій (загальних, конкретних) щодо державного забезпечення (за сучасних умов) особистої безпеки суддів, включаючи членів їхніх сімей, та працівників суду; забезпечення у суді відповідної (належної) безпеки учасників судового процесу.

Як ми вже наголошували, запобігання та протидія проявів неповаги до суду (судді), як завдання ССО, повністю збігається з вимогами ст. 185³ КУпАП [65]. Відповідно до Положення про проходження служби співробітниками ССО [108], вони мають право застосовувати фізичну силу,

спеціальні засоби та зброю в порядку, передбаченому Законом України «Про Національну поліцію» [129]. Тому очевидно, що співробітники ССО мають усі необхідні підстави для застосування адміністративного затримання та проведення заходів щодо забезпечення адміністративного провадження.

Питання визначення підсудності справ про адміністративні правопорушення, що передбачене ст. 185³ КУпАП, на думку науковців, потребує подальшого вивчення та опрацювання. Саме ССО має стати домінуючим учасником провадження у справах про адміністративні правопорушення, пов'язані з проявом неповаги до суду, зокрема в тих випадках, коли протиправне діяння полягало саме в образливих висловлюваннях та зневажливому ставленні до суду. Викладене додатково обґрунтовує необхідність відмежування форм прояву неповаги до суду та формування складу цих діянь в окремих статтях КУпАП [158].

Для вирішення вказаної проблеми доцільно розширити перелік повноважень ССО в частині наділення її працівників правом складати протоколи про адміністративні правопорушення за ст. 185³ «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України». А норму ст. 258 КУпАП щодо нескладання протоколів про адміністративні правопорушення за ст. 185³ «Прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України» доцільно виключити з переліку випадків, коли не складається протокол про адміністративне правопорушення. Також доцільно доповнити п. 1 ст. 255 КУпАП «Особи, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення» такими словами: «співробітники Служби судової охорони».

Відповідно до ст. 160 Закону України «Про судоустрій та статус судій» ССО відповідає за безпеку в суді та учасників судового процесу, проте не має доступу до конвойних приміщень суду та підконвойних осіб які доставляються до суду. відповідно до норм ст. 160 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» Служба судової охорони відповідає за безпеку у суді та забезпечує охорону прав і інтересів учасників судового процесу,

однак на практиці не має доступу до конвойних приміщень та підконвойних осіб які доставляються до суду. Враховуючи ці факти, пропонуємо в ст. 162 вказаного закону зафіксувати в повноваженнях співробітників ССО право на доступ до конвойних приміщень та підконвойних осіб.

Також до частини першої ст. 160 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» доцільно внести зміни, згідно з якими до компетенції ССО включити врегулювання питання щодо підтримання громадського порядку не лише в судах, але й в інших органах та установах системи правосуддя, стосовно яких здійснюється охорона.

Окремим напрямом удосконалення адміністративно-правового статусу ССО є вдосконалення правового становища її персоналу. Зокрема, потребують уточнення питання прав, обов'язків, обмежень і гарантій працівників ССО, а також особливості притягнення їх до юридичної відповідальності.

Доцільним є законодавче посилення соціальних і правових гарантій персоналу, що сприятиме підвищенню мотивації та професійної стабільності працівників Служби, а також зменшенню ризиків корупційних проявів.

Зокрема, необхідно врегулювати правові засади організації проходження служби у ССО, уточнивши й деталізувавши низку норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Для забезпечення виконання ССО завдань, визначених законом, зокрема потрібні такі зміни:

урегулювати питання щодо підтримання громадського порядку не лише в судах, але й в інших органах та установах системи правосуддя, щодо яких здійснюється охорона;

уточнити права ССО та її співробітників під час здійснення повноважень, зокрема в частині здійснення спеціальних заходів безпеки;

надати можливості кар'єрного зростання співробітникам ССО шляхом призначення на вищі посади не лише за результатами конкурсу, а й за результатами атестування в порядку просування по службі;

визначити повноваження Голови ССО та інших її керівників щодо застосування заохочень та накладення дисциплінарних стягнень на підпорядкованих працівників та визначення поняття службової дисципліни;

визначити відповідальність працівників ССО за вчинені ними діяння.

Також доцільно внести зміни до ст. 163 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» відносно положень Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності ССО, у тому числі під час дії воєнного стану щодо порядку проведення службового розслідування.

Питання приведення переліку посад співробітників ССО, що підлягають заміщенню особами вищого складу ССО, та граничних військових звань за цими посадами у відповідність до вимог Закону України «Про судоустрій» потребує законодавчого вирішення шляхом внесення змін до відповідного указу Президента України.

Доцільно на рівні Президента України внести зміни до Указу Президента України від 05.05.2020 № 166/2020 «Про переліки посад, що підлягають заміщенню особами вищого офіцерського (начальницького) складу, та граничних військових і спеціальних звань за цими посадами» в частині доповнення переліку посад співробітниками ССО, що підлягають заміщенню особами вищого складу ССО, та граничних спеціальних звань за цими посадами. Згідно із ч. 4 ст. 164 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» визначено, що «граничне спеціальне звання вищого складу Служби судової охорони за штатними посадами встановлюється Президентом України».

На рівні Кабінету Міністрів України доцільно розробити проєкт нормативно-правового акту щодо приведення Порядку виплати щомісячної грошової компенсації сум податку з доходів фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, поліцейськими та особами рядового і

начальницького складу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15.01.2004 № 44, у відповідність до вимог Податкового кодексу України.

Відсутність можливості просування діючих співробітників в атестаційному порядку (усі призначення лише за конкурсом, потрібно зміни до закону та положення).

Відсутність можливості отримання коштів на матеріально-технічний розвиток з інших не заборонених законом джерел фінансування. Тому слід розглянути питання про внесення змін до п.7 ст. 161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо можливості фінансування Служби судової охорони не тільки за рахунок коштів Державного бюджету, але й з інших не заборонених джерел фінансування. Викласти п. 7 ст. 161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» у такій редакції: «Фінансування Служби судової охорони здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших не заборонених джерел фінансування.

Ураховуючи потреби сьогодення - дію на території України режиму воєнного стану та відповідно до норми Закону України «Про основи національного спротиву» необхідно викласти підпункт 9) п. 2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» у такій редакції: «залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних та не державних органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, членів громадських формувань з охорони громадського порядку та добровольчих формувань територіальної громади, технічні та інші засоби».

Сьогодні також недосконалим є нормативне врегулювання питання забезпечення співробітників ССО озброєнням, речовим майном та засобами індивідуального захисту.

Доцільно на рівні ССО привести у відповідність до чинних нормативно-правових актів Норми табельної належності озброєння, боєприпасів, засобів індивідуального захисту та спеціальних засобів Служби судової охорони, затверджені наказом ССО від 02.10.2020 № 533/ДСК, та Інструкцію із

речового забезпечення у Службі судової охорони, затверджену наказом ССО від 27.12.2019 № 282 (із змінами), у частині усунення термінологічних неузгодженостей.

Положення частини другої ст. 10 Закону «Про Вищий антикорупційний суд» щодо надання судді ВАКС цілодобової охорони не узгоджуються з положеннями частини першої ст. 140 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», які передбачають обов'язок ССО вживати необхідних заходів для забезпечення безпеки судді, якщо від судді надійде відповідна заява. Крім того, потребують удосконалення норми Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» у частині унормування питання реалізації системи особливих заходів державного захисту суддів ВАКС.

Відсутній також і порядок здійснення охорони житла судді ВАКС, а також тимчасового розміщення, у разі загрози життю чи здоров'ю судді ВАКС, членів його сім'ї (за заявою судді), у місцях, що гарантують їхню безпеку.

Отже, на рівні Вищої ради правосуддя доцільно вжити таких заходів:

- відповідно до положень ст. 73 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» звернутися до суб'єктів права законодавчої ініціативи з пропозиціями внести на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо:

- урегулювання колізії правових норм положень частини другої ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» і частини першої ст. 140 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо надання судді ВАКС цілодобової охорони;

- унормування питання реалізації системи особливих заходів державного захисту суддів ВАКС шляхом внесення зміни до Закону України від «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» у частині доповнення переліку суддів, щодо яких вживаються заходи державного захисту;

внесення змін до підпункту 5 п. 13 Положення № 1051 в частині забезпечення цілодобової особистої безпеки судді ВАКС відповідно до частини другої ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд».

внесення змін до п. 4 ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», виклавши його в такій редакції: «Охорону судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї, а також охорону житла судді в разі потреби за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує Служба судової охорони».

Із метою підвищення ефективності реалізації адміністративно-правового статусу ССО необхідно вдосконалити механізм правозастосування, зокрема шляхом запровадження єдиних стандартів адміністративної практики, посилення внутрішнього контролю та забезпечення належної взаємодії з іншими суб'єктами публічної адміністрації.

З метою вдосконалення правового регулювання статусу ССО доцільно:

закріпити та деталізувати в Положенні про проходження служби співробітниками ССО відповідальність за невиконання покладених обов'язків (зокрема матеріальної та дисциплінарної);

розробити в Положенні окремий розділ, який регулював би питання особливості проходження служби працівниками ССО в умовах воєнного стану.

Про доцільність залучення до навчання працівників ССО закладів освіти МВС наголошують науковці. Зокрема, С.В. Хомініч [170] розробила критерії формування рейтингу освітніх закладів, залучених до професійного навчання співробітників ССО, зокрема: а) кількість укладених договорів про підготовку співробітників між територіальними управліннями Служби судової охорони та освітніми закладами; б) відсоток кандидатів, направлених на навчання; в) якісні показники за результатами навчання; в) якість виконання посадових обов'язків співробітником упродовж року після проходження професійного навчання;

У січні 2020 р., за результатами низки зустрічей із ДСА та ССО, міжнародні експерти Проєкту ЄС «Право-Justice» [74] виявили необхідність розробити концепцію з впровадження в українських судах системи повідомлення про випадки порушення безпеки, яку б використовували працівники суду. Актуальність цього питання підтвердилася за результатами опитування працівників судової системи щодо стану безпеки в їх судах, яке експерти Проєкту ЄС «Право-Justice» провели у березні-квітні 2020 р. Багато респондентів відзначило, що окремі порушення безпеки в судах ніяк не реєструються, через що не вживається жодних заходів щодо цього. Таким чином, дані щодо тенденцій та закономірностей порушень безпеки в судах, які лягають в основу напрацювання стратегій посилення безпеки в конкретному суді некоректні та не відображають реального стану безпеки у відповідному суді. Під час зустрічі експертів Проєкту ЄС «Право-Justice» з ССО в жовтні 2020 р. стало відомо, що ССО працює над власною незалежною інформаційно-аналітичною системою, яка включатиме як систему повідомлення про порушення безпеки у судах, так і іншу інформацію про оперативну діяльність ССО. Представники ССО відзначили важливість розроблення системи повідомлення про випадки порушення безпеки в судах, яку в подальшому необхідно інтегрувати в загальну інтерактивно-інформаційну систему Державної судової адміністрації та повідомили про те, що необхідний комплекс стандартних операційних процедур для забезпечення належного функціонування такої системи на практиці.

З огляду на це, система є джерелом інформації для оцінки тенденцій розвитку загроз безпеки в судах та вжиття обґрунтованих превентивних заходів, спрямованих на унеможливлення подібних інцидентів у майбутньому. Для ССО як органу, що забезпечує безпеку судової системи, через систему повідомлення про випадки порушення безпеки в судах установлюється безпосередній контакт із суддями та працівниками апарату суду. Розроблення ССО власної інформаційної системи як надавача послуг

безпеки має відбуватися з урахуванням пропозицій, покладених в основу цієї концепції.

Отже, стоїть питання про безумовне вдосконалення якості пропускового режиму, тобто необхідно технічне вдосконалення: відеоспостереження, металоконтроль, добровільне здавання відвідувачами наявних при них предметів, ручної поклажі тощо на тимчасове зберігання у спеціальних приміщеннях, для чого доцільно обладнати спеціальні кімнати. Необхідно порушити питання про сканування документів, що засвідчують особу; їх автоматичну перевірку за контрольно-пропускними списками із запровадженням архіваризації. Це дозволить практично негайно перевіряти осіб щодо їх перебування в розшуку тощо та вживати, якщо потрібно, екстрених заходів.

Нейтралізації подібних фактів може сприяти підвищення кваліфікації особового складу. До проведення теоретичних курсів та практичних навчань залучаються співробітники територіальних відділів Національної поліції України, ДСНС, освітні, наукові, медичні установи, комунальні служби тощо. Основне завдання таких заходів – запобігання виникненню надзвичайних ситуацій у будівлях судів. Відпрацьовуються такі теми: «Спроба пронесення заборонених предметів», «Втеча ув'язненого з-під варти від конвою в будівлі суду», «Збройний напад на будівлю судів або надходження інформації про напад, що готується», «Виявлення вибухового пристрою в будівлі суду, або загроза вибуху та підпалу», «Спроба захоплення та захоплення заручників у будівлі суду», «Виникнення заворушень у приміщенні суду», «Несанкціоноване пікетування будівлі суду», «Запобігання надзвичайним подіям».

Доцільно розробити нормативно-правовий акт, яким передбачити запровадження системи повідомлення про випадки порушення безпеки в судах, на його виконання затвердити типову посадову інструкцію з використання цієї системи у повсякденній діяльності та забезпечити ознайомлення з відповідними документами всіх працівників судів. На

стратегічному рівні судова система в цілому повинна відповідати за належне функціонування системи повідомлення про випадки порушення безпеки в судах, оскільки якщо на будь-якому з рівнів виникає проблема (відсутність довіри суддів та працівників апарату та неповідомлення про певні випадки, відсутність реакції на повідомлення від ССО або недостатність фінансування через ДСА), ефективність роботи такої системи буде зведена нанівець. Водночас найкращим рішенням було б визначити адміністратором системи на місцях із терміналами в кожному офісі (локації), тієї ж посадової особи, яка наразі відповідає за належне функціонування автоматизованої системи документообігу конкретного суду.

Визначити рівень, на якому буде здійснюватися постійний моніторинг ефективності використання системи на практиці. Імовіріше, краще обрати регіональний (обласний) рівень, однак це залежить від регіональної інфраструктури, наявності достатніх ресурсів та спроможності територіальних управлінь ССО.

Для первинної оцінки безпекових потреб судової системи в розрізі завдань, поставлених перед системою повідомлення про випадки порушення безпеки в судах та з метою інтеграції цього механізму в загальну судову інформаційну систему, а також заради виявлення сумісності цієї системи з операційним механізмом реагування та наявними ресурсами ССО, необхідно презентувати дану концепцію ДСА, ВРП та модельним судам.

Забезпечити розроблення та впровадження стандартних операційних процедур (інструкцій) щодо використання системи повідомлення про випадки порушення безпеки в судах, здійснити адаптацію цієї системи до вже існуючої інформаційно-аналітичної інфраструктури ДСА і ССО, а також провести навчання персоналу: як користувачів (суддів та працівників апарату суду), так і співробітників ССО, що будуть уповноважені на роботу з відповідною інформацією.

Доцільно розширити межі повноважень ССО, зокрема розробити порядок здійснення охорони житла судді ВАКС, а також тимчасового

розміщення, у разі загрози життю чи здоров'ю судді ВАКС, членів його сім'ї (за заявою судді), у місцях, що гарантують їхню безпеку.

Потреба в забезпеченні реальної незалежності та неупередженості судової влади спричинили появу у 2018 р. норм про ССО у Законі України «Про судоустрій і статус суддів», а також затвердження рішенням Вищої ради правосуддя Положення про Службу судової охорони. З одного боку, це є позитивом, оскільки відтоді ССО на відміну від колишнього спеціального підрозділу МВС «Грифон» змінила своє «місце розташування» в судовій системі України. Проте аналіз попередніх наукових робіт українських вчених і практиків та положень нормативно-правових актів дозволяє зробити висновок, що по суті новий державний орган – Служба судової охорони – має приблизно ті ж повноваження, що й охоронний підрозділ Національної поліції. Відмінність полягає в підзвітності Вищій раді правосуддя та підконтрольності Державній судовій адміністрації України.

Натомість наявність значної кількості проблем, пов'язаних із функціонуванням судової системи України, потребує покладання на цю службу додаткових функцій. Важливим напрямом могло б стати забезпечення виконання рішень судів України поряд із Департаментом Державної виконавчої служби Міністерства юстиції України та приватними виконавцями. А враховуючи те, що ССО було утворено з урахуванням історії, традицій, компетенції охоронних підрозділів Національної поліції України, то можливий варіант наділення її окремими повноваженнями із здійснення оперативно-розшукової діяльності в межах, які мають бути чітко обмежені за підставами та колом осіб законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про виконавче провадження», «Про оперативно-розшукову діяльність» та Положенням про Службу судової охорони. Це сприятиме усуненню колізій із повноваженнями інших органів сектору безпеки та правоохоронних органів.

Узагальнюючи вищевикладене, слід внести зміни:

до п. 4 ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», виклавши в такій редакції: «Охорону судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї, а також охорону житла судді у разі потреби за заявою судді Вищого антикорупційного суду забезпечує Служба судової охорони»

до ст. 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» зафіксувати в повноваженнях співробітників Служби судової охорони право на доступ до конвойних приміщень та підконвойних осіб.

до ч. 1 ст. 160 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», включивши до компетенції ССО врегулювання питання щодо підтримання громадського порядку не лише в судах, але й в інших органах та установах системи правосуддя, стосовно яких здійснюється охорона.

до п.7 ст. 161 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», виклавши в такій редакції: «Фінансування Служби судової охорони здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України та інших незаборонених джерел фінансування».

до підпункту 9, п. 2 ст. 162 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», виклавши в такій редакції: «залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних та не держав них органів їх працівників, співробітників, військовослужбовців, членів громадських формувань з охорони громадського порядку та добровольчих формувань територіальної громади, технічні та інші засоби;

до ст. 163 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо порядку проведення службового розслідування і під час дії воєнного стану;

викласти пункт 7-1 частини 1 ст. 255 КУпАП в такій редакції: «співробітник Служби судової охорони (частини перша, друга, третя та п'ята статті 185³)».

доповнити ст. 262 КУпАП п. 8 у такій редакції: «посадовими особами Служби судової охорони – у разі незаконного проникнення до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя».

Реалізація наведених пропозицій можлива через подальший аналіз наукового доробку українських вчених і практиків, діяльності різноманітних судових, правоохоронних, виконавчих органів та осіб, положень національного та зарубіжного законодавства. Саме такий аналіз має здійснюватися у межах подальших наукових досліджень, які мають бути спрямовані на:

- формування єдиної теоретичної моделі адміністративно-правового статусу ССО;

- удосконалення понятійно-категоріального апарату;

- аналіз ефективності механізмів адміністративно-правового регулювання;

- розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства;

- інтеграцію європейських стандартів у національну правову систему.

Актуальним є також міждисциплінарний підхід, який поєднує адміністративно-правовий аналіз із дослідженнями у сфері публічного управління та безпеки.

Зазначені заходи сприятимуть формуванню стабільної та ефективної моделі адміністративно-правового статусу ССО, яка відповідатиме сучасним викликам у сфері забезпечення безпеки правосуддя.

Удосконалення державної політики у сфері діяльності Служби судової охорони має комплексний характер і передбачає оновлення нормативної бази, стратегічне планування, розвиток кадрового потенціалу, модернізацію технічного забезпечення та цифровізацію управління. Важливим є також забезпечення міжвідомчої координації та підвищення рівня відкритості діяльності Служби.

Реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню інституційної спроможності ССО, підвищенню ефективності охорони судів та забезпеченню належних умов для здійснення незалежного й безпечного правосуддя в Україні.

Висновок до розділу 3

Служба судової охорони (ССО) є невід'ємним елементом механізму забезпечення незалежності судової влади та безпеки правосуддя в Україні. Її діяльність спрямована на охорону приміщень судів, органів та установ системи правосуддя, підтримання громадського порядку в судах, а також гарантування безпеки суддів і учасників судового процесу. Водночас, ефективність виконання цих завдань безпосередньо залежить від якості законодавчого регулювання.

Сучасні виклики, пов'язані з реформуванням судової системи, євроінтеграційними процесами та безпековою ситуацією в державі, зумовлюють необхідність удосконалення законодавства, що регулює діяльність ССО.

Обґрунтовано доцільність уточнення поняття адміністративно-правового статусу Служби судової охорони, визначеного ст. 161 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», як державного органу в системі правосуддя, наділеного правоохоронними функціями, зокрема: а) підтримання громадського порядку в суді; б) припинення проявів неповаги до суду; в) охорона приміщень судових органів; г) забезпечення в суді безпеки учасників судового процесу не лише в судах, але й в інших органах та установах системи правосуддя; д) фінансування ССО може здійснюватися не лише з бюджету, але й інших «не заборонених джерел».

До повноважень Служби пропонується додати, що вона запобігає загрозам безпеці суддів, працівників суду та учасників судового процесу, вживає спеціальних заходів щодо безпеки суддів та членів їхніх сімей, працівників суду; залучається до участі у заходах пов'язаних із запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності.

Працівникам ССО слід надати право не лише вимагати від осіб, які входять до приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, подавати документи, що посвідчують особу, але й фіксувати інформацію про цих осіб.

Адміністративно-правовий статус Служби судової охорони визначається як сукупність цілей, завдань, структурно-організаційних і компетенційних складників діяльності ССО із забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, запобігання проявам неповаги до суду та припинення таких проявів, охорони приміщень та іншого майна судів, органів судової влади, забезпечення державного захисту суддів, працівників апаратів судів та їхніх родин, а також безпеки учасників судового процесу.

Нормативно-правове регулювання статусу ССО здійснюється на підставі Конституції України, Закону України «Про судоустрій і статус суддів», інших законів України, підзаконних нормативно-правових актів та відомчих документів. Однак чинна нормативна база характеризується фрагментарністю та наявністю колізій. Доцільним є:

- систематизація актів, що регулюють статус ССО;

- усунення суперечностей між законами та підзаконними актами;

- прийняття окремого спеціального закону, який би комплексно визначав правовий статус ССО, її завдання, функції, повноваження та гарантії діяльності.

Кодифікація сприятиме підвищенню правової визначеності та стабільності функціонування Служби.

Однією з актуальних проблем регулювання статусу ССО є необхідність чіткого розмежування повноважень ССО з іншими правоохоронними органами. У законодавстві варто:

- конкретизувати перелік заходів адміністративного примусу, які можуть застосовувати співробітники ССО;

- деталізувати підстави та порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї;

- закріпити механізми взаємодії з Національною поліцією, Національною гвардією та іншими органами.

Таке врегулювання дозволить уникнути дублювання функцій та забезпечити ефективну координацію дій.

Важливим напрямом є посилення правових і соціальних гарантій співробітників Служби. Законодавство має передбачати:

- чітке визначення умов проходження служби;
- удосконалення порядку дисциплінарної відповідальності;
- забезпечення належного рівня соціального та правового захисту;
- врегулювання питань професійної підготовки та атестації.

Належний правовий статус співробітників сприятиме підвищенню мотивації та професіоналізму особового складу.

Гармонізація із законодавством Європейського Союзу включає:

- адаптація національного законодавства до європейських принципів діяльності служб безпеки судів;
- впровадження стандартів прав людини у сфері застосування заходів примусу;
- забезпечення прозорості та підзвітності діяльності ССО.

Гармонізація із міжнародними нормами сприятиме зміцненню довіри до судової системи.

Ефективне законодавство має передбачати дієві механізми контролю за діяльністю ССО. З цією метою необхідно:

- удосконалити процедури внутрішнього службового контролю;
- забезпечити чіткий порядок розгляду скарг громадян;
- закріпити форми парламентського та громадського контролю;
- встановити прозорі процедури звітування про діяльність.

Контрольні механізми мають поєднувати забезпечення законності з гарантіями незалежності судової влади.

Сучасне законодавство повинно враховувати тенденції цифрової трансформації державного управління. Доцільно:

- нормативно врегулювати використання електронних систем безпеки;
- закріпити правові підстави для обробки та захисту інформації;
- удосконалити порядок функціонування електронного документообігу в ССО.

Це дозволить підвищити оперативність та ефективність управлінських процесів в організації забезпечення безпеки здійснення правосуддя.

ВИСНОВКИ

Підсумком виконаного дисертаційного дослідження є розроблення комплексу взаємозумовлених теоретико-правових положень, які визначають адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони, оскільки безпека здійснення правосуддя є однією з ключових передумов функціонування правової держави, а організація захисту судової влади є пріоритетним напрямом державної політики у сфері безпеки. Досліджено можливості щодо подальшого розвитку Служби судової охорони за умов поточних реалій.

Основними теоретико-правовими положеннями проведеного дослідження, на думку автора, є такі.

1. Проаналізовано загальний стан наукового дослідження адміністративно-правового регулювання статусу Служби. У сучасній адміністративно-правовій науці можна виокремити кілька напрямів дослідження статусу ССО:

- 1) теоретико-правові засади адміністративно-правового статусу ССО;
- 2) механізм адміністративно-правового регулювання діяльності ССО;
- 3) питання організаційної структури ССО;
- 4) зарубіжний досвід регламентації служб, що виконують функції охорони суду.

2. Досліджено генезу адміністративно-правового регулювання статусу Служби. Виділено такі етапи розвитку ССО:

I етап (1992–2003 рр.), який визначається започаткуванням судової міліції, функції якої виконувала міліція громадської безпеки як структурний підрозділ МВС України;

II етап (2003–2015 рр.), яким характеризується функціонуванням спеціального підрозділу судової міліції «Грифон»;

III етап (2015–2019 рр.), який визначається розробленням та прийняттям положень про Службу судової охорони, що втратили чинність, а також організаційно-фінансовими проблемами, пов'язаними з охороною судів, а функції ССО тимчасово виконували підрозділи Національної гвардії та Національної поліції;

IV етап (з 2019 р. – до цього часу), який ознаменований реальним створенням та функціонуванням ССО як підрозділу, підконтрольного Державній судовій адміністрації України та підзвітного Вищій раді правосуддя України.

3. Вивчено зарубіжний досвід регламентації служби, що виконують функції охорони суду. Зарубіжний досвід регламентації діяльності подібних служб демонструє різноманітність організаційних моделей, але спільною їх ознакою є чітке законодавче визначення статусу, професійність персоналу та використання сучасних безпекових технологій.

Для України актуальним є поєднання позитивних елементів різних моделей із збереженням інституційної належності Служби судової охорони до системи правосуддя. Гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами дозволить зміцнити незалежність судової влади та підвищити рівень безпеки судочинства.

4. Охарактеризовано систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання статусу Служби. Така система є багаторівневою, тому її класифіковано за обсягом повноважень і характером впливу на: суб'єктів загальної компетенції, суб'єктів спеціальної компетенції (органи суддівського врядування), суб'єктів відомчого (внутрішнього) регулювання. Тобто інституційну складову механізму адміністративно-правового регулювання статусу ССО в Україні складають компетентні органи державної влади різних рівнів, які є учасниками правотворчої діяльності та наділені Конституцією України та законом повноваженнями щодо прийняття або видання нормативно-правових актів, а саме: Верховна Рада України;

Президент України; Кабінет Міністрів України; Державна судова адміністрація України; Вища рада правосуддя; керівництво ССО.

5. Розкрито механізм адміністративно-правового регулювання статусу Служби. Адміністративно-правове регулювання статусу ССО – це впорядкований вплив норм і принципів адміністративного права на організацію, структуру, повноваження, порядок діяльності та взаємодію ССО з іншими органами державної влади. Правовий статус ССО визначається Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», підзаконними нормативно-правовими актами, а також внутрішніми актами органів суддівського врядування.

Правове регулювання статусу охоплює: визначення правового становища ССО у системі органів державної влади; установлення структури та порядку формування; визначення повноважень і функцій; регламентацію служби в ССО; контроль і координацію діяльності.

6. Визначено особливості адміністративно-правового регулювання статусу Служби. Місце адміністративно-правового регулювання у системі правового забезпечення ССО є центральним, оскільки саме через нього реалізується управлінський вплив держави на функціонування цієї інституції. Подальший розвиток відповідного регулювання має бути спрямований на вдосконалення правових механізмів, забезпечення стабільності статусу Служби та зміцнення її інституціональної спрямованості.

7. Окреслено напрями підвищення ефективності діяльності Служби. Доведено, що чинна нормативна база характеризується фрагментарністю та наявністю колізій. Визначається, що доцільним є: систематизація актів, що регулюють статус ССО; усунення суперечностей між законами та підзаконними актами; прийняття окремого спеціального закону, який би комплексно визначав правовий статус ССО, її завдання, функції, повноваження та гарантії діяльності. Кодифікація сприятиме підвищенню правової визначеності та стабільності функціонування Служби.

Доведено, що в законодавстві варто: конкретизувати перелік заходів адміністративного примусу, які можуть застосовувати співробітники ССО; деталізувати підстави та порядок застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї; закріпити механізми взаємодії з Національною поліцією, Національною гвардією та іншими органами. Таке врегулювання дозволить уникнути дублювання функцій та забезпечити ефективну координацію дій.

Гармонізація із законодавством Європейського Союзу включає: адаптацію національного законодавства до європейських принципів діяльності служб безпеки судів; впровадження стандартів прав людини у сфері застосування заходів примусу; забезпечення прозорості та підзвітності діяльності ССО.

8. Окреслено тенденції нормативного регулювання статусу Служби. Нормативно-правова база щодо забезпечення здійснення повноважень та завдань ССО в цілому сформована.

Удосконалення законодавства, що регулює діяльність Служби судової охорони, є важливою умовою зміцнення інституційної спроможності судової системи. Основними напрямками такого вдосконалення мають стати систематизація нормативної бази, чітке визначення повноважень ССО, посилення правового статусу співробітників, гармонізація із міжнародними стандартами, впровадження ефективних механізмів контролю та цифровізація правового регулювання.

Комплексна реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню рівня безпеки судочинства, зміцненню незалежності судової влади та формуванню довіри громадян до правосуддя в Україні.

Ефективність механізму адміністративно-правового регулювання статусу визначається узгодженістю його елементів, належним нормативним забезпеченням і дотриманням принципу незалежності судової влади. Подальший розвиток адміністративно-правового регулювання статусу Служби має бути спрямований на зміцнення інституційної спроможності Служби та підвищення рівня безпеки правосуддя в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янов В. Адміністративна реформа і правова наука. *Право України*. 2002. №3. С. 20-25.
2. Адміністративне право України : підручник / [Бандурка О. М., Бугайчук К. Л., Гуменюк В. А. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 480 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / [ред. Колегія: В.Б. Авер'янов (голова) та ін.]. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2004. Т.1. 2004. 583 с.
4. Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 224– 230.
5. Бабенко А. М., Борисова О. О., Шаповалова І. О. Принципи права: поняття та класифікація. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 3(44), 2022. С. 3 – 7.
6. Бабчук А.Д. Адміністративно-правове регулювання статусу державних службовців судових органів України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С. 3–8.
7. Басс В. О., Корж-Ікаєва Т. Г. Правовий режим воєнного стану та його адміністративно-правове забезпечення в умовах повномасштабного збройного конфлікту в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 489–492.
8. Безпалова О. І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 544 с.
9. Безпалова О. І. Поняття правоохоронної функції держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові підходи дослідження* : матеріали міжкаф. круглого столу (Харків, 23 жовт. 2012 р.). Харків : ХНУВС, 2012. С. 13–14.

10. Березін М. Ю. Система адміністративно-правових гарантій прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 12.
11. Бойко В. Поняття суддівської публічної адміністрації. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2020. № 2. С. 182–187
12. Бондар В.І. До проблеми комплектування Служби судової охорони. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 6. С. 59-64.
13. Бордун О.В. Узагальнення принципів забезпечення безпеки судової влади. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. Випуск 31/2021. С. 68-76.
14. Бурдейна О.В. Удосконалення адміністративно-правового регулювання статусу державних службовців органів судової влади України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 252–255.
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
16. Виноградова А.І. Адміністративно-правові засади кадрового забезпечення діяльності судів в Україні. Дис. д-ра філософії: 081 – Право. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2023. 258 с.
17. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів «Судочинство та інформаційні технології», прийнятий на 12-му пленарному засіданні 7–9 листопада 2011 р.
18. Висновок № 17 (2014) Консультативної ради європейських суддів «Щодо оцінювання діяльності суддів, якості правосуддя і поваги до незалежності судової влади», прийнятий 24 жовт. 2014 р.
19. Висновок № 8 (2006) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Роль суддів у захисті верховенства права та прав людини в контексті тероризму», схвалено на 7-у засіданні Консультативної ради європейських суддів 8–10 листоп. 2006 р.

20. Владовська К.П. Адміністративно-правове регулювання публічної служби в Україні. Дис. д-ра філос. 081 Право. Хмельницьк. ун-т управління та права ім. Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2024. 216 с.
21. Воронятніков О.О. Адміністративно-правовий статус Державної міграційної служби України: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 238 с.
22. Галаєвський Ю. Судова безпека в умовах воєнного стану. *Право України*. 2025. №9. С. 162–173.
23. Галайденко Т.В. Правові основи забезпечення безпеки суддів. Вісник Вищої ради юстиції. 2011. № 1 (5). С. 93–108.
24. Галунько В.В. Адміністративно-правові основи організації та діяльності Державної служби охорони при Міністерстві внутрішніх справ України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутріш. справ України. Київ, 2003. 206 с.
25. Гарасимів В. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності Національної поліції України в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2024. 22 с.
26. Гладунова О.П. Публічне адміністрування та інституційна трансформація державної служби в системі судової влади України. Дис. ... д-ра філософії. 281 – Публічне управління та адміністрування. Нац. ун-т «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2025. 301 с.
27. Гриценко І.С., Погорецький М.А. Судова влада в Україні: до визначення поняття. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 23–27.
28. Грохольський В. Л. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів Національної поліції України з удосконалення реалізації правозахисної функції держави. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 3. С. 132–135.
29. Гусаров С.М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 2. С. 55–59.

30. Дашковська А. В. Правове регулювання адміністративно-правового статусу ради національної безпеки і оборони України в умовах воєнного стану. *Київський часопис права*. 2024. № 4. С. 52–57.
31. Денисова А. В. Правові засоби: поняття та види. *Право України*. 2010. №7. С. 190–195.
32. Денисюк Д. С. Принципи діяльності Національної поліції України: теорія та практика реалізації. *Митна справа*. 2015. № 5. С. 63–68.
33. Деревянко Б.В., Теремецький В.І., Попович Т.Г. Про можливі зміни у правовому статусі Служби судової охорони. *Журнал східноєвропейського права*. 2023. № 111. С. 32-40.
34. Деякі питання реформування державного управління України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 року № 831-р.
35. Діхтієвський П.В., Сурник В.М. Діяльність Державної судової адміністрації в контексті організаційного забезпечення безпеки суддів та охорони приміщень судів. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 1 (7). С. 37–42.
36. Дмитрик Р. В. Адміністративно-правовий статус поліцейського в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2021. 204 с.
37. Журавель В.О. Доктрина соціального захисту працівників судової системи України. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2021. 432 с.
38. Журавльова З. Адміністративно-правовий статус служби судової охорони. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2020. № 3-4. С. 48-53.
39. Загальна (Універсальна) хартія судді, ухвалена 17 лист. 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів.
40. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV.

41. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 22–28.
42. Закурін М. К. Адміністративно-правове регулювання діяльності господарських судів: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Держ. вищ. навч. закл. «Запорізь. нац. ун-т» М-ва освіти і науки, молоді та спорту України. Запоріжжя, 2011. 18 с.
43. Звіт голови ССО за 2025 р.
44. Зозуля І.В. Деякі особливості адміністративно-правового регулювання взаємодії судів з місцевими правоохоронними органами. *Право і суспільство*. 2013. №1. С. 57–62.
45. Золотарьова Я.С. Адміністративно-правовий статус державних службовців судових органів: теоретичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 34. т.2. С. 80-83
46. Зуєва І.І., Приступ В.М. Організаційно-правові проблеми створення та діяльності Служби судової охорони в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 238-243.
47. Іванищук А.А. Адміністративно-правове забезпечення судової влади в Україні : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». К., 2017. 466 с.
48. Іванищук А.А. Особливості методів адміністративного примусу у сфері регулювання судової гілки влади. *Інформація і право*. 2014. № 2 (11). С. 34–37.
49. Ігонін Р.В. Судова міліція України в контексті адміністративно-правової реформи. *Адвокат. Наука і практика*. 2010. № 9 (120). С. 43–48.
50. Інструкція про державне забезпечення особистої безпеки суддів та членів їх сімей, працівників суду: рішення Ради суддів України від 17 липня 2020 року № 40.
51. Інструкція про порядок взаємодії спецпідрозділів СБУ і МВС України при здійсненні спеціальних заходів по забезпеченню безпеки учасників кримінального судочинства та державного захисту працівників суду і

- правоохоронних органів, членів їх сімей і близьких родичів: затверджена Наказом СБУ та МВС України № 23дск/141дск від 9 березня 1998 року.
52. Інструкція про порядок забезпечення безпеки учасників судового процесу та державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів: затверджена наказом МВС України № 465дск від 5 травня 2004 року.
53. Інструкція про порядок організації охорони приміщень і територій відділень судово-психіатричної експертизи та режиму тримання осіб, які перебувають під вартою і направлені на судово-психіатричну експертизу: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України № 751/338 від 4 листопада 1996 року.
54. Інструкція про порядок організації підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорони приміщень суду: затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України та Державної судової адміністрації України № 1003дск/149/04дск від 6 вересня 2004 року.
55. Калашник Ю.В. Відповідальність за прояв неповаги до суду: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07; Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2013. 221 с.
56. Калашник Ю.В. Зарубіжний досвід юридичної відповідальності за прояв неповаги до суду та шляхи його запозичення для України. *Форум права*. 2012. С. 428-433.
57. Калянов Д. П. Поліція країн ЄС та використання її досвіду в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ України: теорія і практика : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2010. 44 с.
58. Кібець В.О. Судова охорона як одна з гарантій діяльності судів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 215–217.
59. Кіпчарський О. М. Адміністративно-правовий статус служби судової охорони в Україні. дис. ... д-ра філос. Харків, 2023. 224 с.

60. Кіпчарський О.М. Правове регулювання організації та діяльності Служби судової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 227–229.
61. Кіпчарський О.М. Принципи діяльності Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2021. № 21. С. 60–66.
62. Кіпчарський О.М. Теоретико-правові проблеми державного контролю за діяльністю Служби судової охорони. *Правові горизонти*. 2020. Вип. 23(36). С. 78–82.
63. Кобзар О.Ф. Правоохоронна діяльність: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 7–4.
64. Ковалів М.В., Яремко В.Я., Кузьо Л.І. Гарантії забезпечення прав та свобод людини у провадженні у справах про адміністративні правопорушення. *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 1 (3). С. 57–62.
65. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.
66. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164.
67. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
68. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.]. К: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
69. Коломоець Т.О. Принципи адміністративного права : монографія. Запоріжжя : Поліграфічний центр «Сору Art», 2012. 203 с.
70. Комзюк А.Т., Комзюк М.А., Липій Є. А. Адміністративно-правовий режим воєнного стану, введеного в Україні у зв'язку з московською військовою агресією. *Науковий вісник публічного і приватного права*. 2022. Вип. 3. С. 100–106.

71. Коновалова Н.Т., Ковалів М.В. Деякі аспекти удосконалення правового та адміністративно-управлінського механізму відповідальності за неповагу до суду. *ЛОГОС. ОНЛАЙН*. 2020. № 6.
72. Кононець О. М. Адміністративно-правовий статус Державної інспекції України з контролю за цінами: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Запорізьк. нац. ун-т. Запоріжжя, 2012. 267 с.
73. Конституція України
74. Концепція запровадження системи повідомлення про випадки порушення безпеки в судах. Проєкт ЄС «Право-Justice». К.: Прямуюємо разом, 2021. 16 с.
75. Корнієнко М.В. Правоохоронна діяльність в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2016. Вип. 2. С. 66–74.
76. Косткіна Ю.О. Правовий статус Вищої ради правосуддя. Дис. ... канд. юрид. н. 12.00.10. Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. К., 2017. 264 с.
77. Кравчук В., Сташків Н. Повага до суду як один із принципів правової держави. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 4 (12). С. 27-33.
78. Курило С.Л. Адміністративно-правовий статус органів внутрішніх справ як суб'єкта взаємодії з органами місцевої влади з питань забезпечення громадської безпеки та громадського порядку. *Форум права*. 2012. № 1. С. 523-526.
79. Лелет С. М. Проблеми побудови системи принципів адміністративно-правового регулювання управління в Національній поліції України. *Право і суспільство*. 2016. № 6. Ч. 2. С. 112–117.
80. Лист Вищого антикорупційного суду (вх. № 3218/0/8-25 від 31 березня 2025 року).
81. Мазепа М.М. Адміністративно-правові засади правоохоронної діяльності Державної служби охорони при МВС України: дис. канд. юр. наук: 12.00.07 / Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. 263 с.

82. Марченкова С. О. Адміністративно-правовий статус прокуратури України: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування. К., 2013. 171 с.
83. Матвійчук А.В. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 1. С.108–111.
84. Матвійчук А. Визначення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення регуляторної політики. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 11. С. 121–124.
85. Мацюк О.В. Обґрунтування єдиного організаційно-правового механізму забезпечення безпеки судової влади. *Академічні візії*. 2023. Вип. 25.
86. Мацюк О.В. Організаційно-правовий механізм забезпечення безпеки судової влади. Дис. ... д-ра філос. 081 «Право». Заклад вищої освіти «Львівський університет бізнесу та права». Львів, 2024.
87. Мельник О.М. Правове регулювання та шляхи підвищення його ефективності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2004. 186 с.
88. Миколаєць А.П. Особливості правового регулювання адміністративно-правового статусу суб'єктів взаємодії держави та громадськості. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. Серія «Право». Вип. 75. Ч. 3. С. 66–71.
89. Миколенко В. А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
90. Миколенко О. І., Миколенко О. М. Адміністративно-правовий статус як категорія адміністративного права. *Правова держава*. 2023. № 52. С. 65–73.
91. Мірошніченко С. С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії : монографія. К.: ПАТ «ПВК «Десна», 2012. 432 с.

92. Москаленко А.О. Адміністративно-правове регулювання статусу юридичних осіб публічного права. Дис. ... д-ра філос. 081 – Право. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. 253 с.
93. Москвич Л.М. Ефективність судової системи: концептуальний аналіз : [монографія]. Х.: Вид-во «ФІНН», 2011. 384 с.
94. Москвич Л. Напрями оптимізації судоустрою України. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 4 (128). С. 25
95. Музичук О.М. Уточнення сутності категорії «правовий статус» суб'єкта адміністративно-правових відносин та його елементного складу. *Форум права. Електронне наукове фахове видання*. 2008. № 1. С. 316–321.
96. Надьон О. В. Адміністративно-правове забезпечення фінансової безпеки банків: поняття та необхідні ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2016. Вип. 39(2). С. 17-21
97. Овчаренко О. Проблеми забезпечення права на справедливий суд. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*.
98. Онопенко П.В. Правоохоронні функції Української держави: зміст і реалізація: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Національна акад. наук України. Інститут держ. і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2005. 193 с.
99. Орлеан А. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 3(7). С. 87-92.
100. Основні принципи незалежності судових органів, схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року.
101. Пашков С. М. Організаційно-правові проблеми та перспективи діяльності судової міліції. *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 37. К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. С. 267–271.
102. Пашков С.М. Організаційно-правові засади діяльності судової міліції по забезпеченню безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному

- судочинства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2008. 18 с.
103. Петрішак І.В. Адміністративно-правовий механізм державного захисту суддів та працівників правоохоронних органів. Автореф. Дис. ... канд. юрид. н. 12.00.07. Запорізьк. нац. ун-т, Запоріжжя, 2021. 20 с.
 104. Петрова І.П., Мулявка Д.Г. Нормативно-правове регулювання організації і діяльності міліції України : монографія. Ірпінь : Нац. акад. ДПС України, 2005. 176 с.
 105. Під час російського вторгнення важливість Служби судової охорони збільшилась, – вважають українці. *Юридична газета онлайн*. 2023. 11 січня.
 106. Плахотнік О. Процесуальні повноваження Служби судової охорони. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2023. № 1(125). С. 65–73.
 107. Положення про організацію професійного навчання співробітників Служби судової охорони: наказ Служби судової охорони від 01.02.2021 № 48.
 108. Положення про проходження служби співробітниками Служби судової охорони: Рішення Вищої ради правосуддя від 04.04.2019 р. № 1052/0/15-19.
 109. Положення про Службу судової охорони: затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя № 1051/0/15-19 від 04.04.2019 р.
 110. Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон»: затверджений Наказом МВС України № 1390 від 19 листопада 2003 року.
 111. Порядок взаємодії Служби судової охорони з Національною поліцією України, Національною гвардією України, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Службою безпеки України під час виконання завдань і функцій Службою судової охорони: затверджений наказом Державної судової адміністрації України, Служби судової охорони,

Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України від 27 лют. 2020 р. № 96/112/194/60.

112. Порядок забезпечення безпеки осіб, узятих під державний захист, при пішому слідуванні та слідуванні автотранспортом: затверджений Наказом МВС України № 465дск від 5 травня 2004 року.
113. Порядок підготовки співробітників Служби судової охорони: наказ Національної школи суддів України від 28.02.2020 № 13.
114. Послуги шерифа. https://novascotia.ca/just/court_services/sheriff.asp
115. Правила пропуску осіб до приміщень судів та на їх територію транспортних засобів: затверджені Наказом Державної судової адміністрації України та Міністерства внутрішніх справ України № 102/765 від 12 вересня 2005 року.
116. Предместніков О.Г. Адміністративно-правове регулювання статусу підрозділів державної виконавчої служби територіальних органів Міністерства юстиції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 10. С. 26-30.
117. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 7-8. Ст.50.
118. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо врегулювання окремих питань правового статусу працівників Служби судової охорони: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1417-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2021. № 30. ст.238.
119. Про грошове забезпечення співробітників Служби судової охорони: постанова Кабінету Міністрів України від 03.04.2019 р. № 289.
120. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII. *ВВР України*. 1994. № 11. Ст. 50.
121. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*.

122. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-XII. ВВР України. 1994. № 11. Ст. 51.
123. Про затвердження правил пропуску осіб до будинків (приміщень) Державної судової адміністрації України та транспортних засобів на її територію: наказ Державної судової адміністрації України від 20.04. 2021 р. № 131.
124. Про затвердження Стратегії розвитку Служби судової охорони на 2024-2026 роки: Наказ Служби судової охорони від 05.04. 2024 р. № 112
125. Про заходи забезпечення безпеки судів і суддів, охорони судів та осіб, котрі беруть участь у здійсненні судочинства: Рішення Ради суддів України від 26 233 жовтня 2018 р. № 65.
126. Про матеріальну відповідальність військовослужбовців та прирівняних до них осіб за шкоду, завдану державі: Закон України від . Відомості Верховної Ради України. 2019. № 47. ст. 313.
127. Про міліцію: Закон України
128. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.
129. Про національну поліцію: Закон України від
130. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII.
131. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24.08.2023. № 3354-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України.*
132. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. Ст. 263.
133. Про розгляд звіту щодо діяльності Служби судової охорони у 2024 році: рішення Вищої ради правосуддя від 26 червня 2025 року № 1376/0/15-25

134. Про символіку Служби судової охорони: Указ Президента України від 06.10.2021 р. № 508/2021.
135. Про стан забезпечення незалежності суддів в Україні: щорічна доповідь за 2024 рік. Затверджено Рішення Вищої ради правосуддя 29 травня 2025 року № 1157/0/15-25
136. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021. *Офіційний вісник Президента України*. 2021. № 17. Ст. 836
137. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
138. Про утворення Державної установи «Служба судової охорони» наказ Державної судової адміністрації «від 23 жовтня 2015 р. № 181.
139. Проміжний Звіт за результатами реалізації Ініціативи «Модельні суди» у межах Проєкту Європейського Союзу «Підтримка реформ юстиції і правосуддя в Україні (ПРАВО-JUSTICE)». Січень 2021. 33 с.
140. Прудиус Є.П. Концептуальні аспекти стратегічного управління підрозділами Служби судової охорони. *Вісник Хмельницьк. нац. ун-ту*. Серія: «Економічні науки». 2021. № 6. Т. 1. С. 94–100.
141. П'ятковський В.І. Державна судова адміністрація України: адміністративно-правовий статус: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Міжрегіональна Акад. управління персоналом. К., 2011. 183 с.
142. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. 5-те вид., зі змінами. К.: Атіка, 2001. 176 с.
143. Разводовський В. Особливості нормативно-правового регулювання державно-управлінських відносин у транспортній сфері. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 23. С. 167–174.
144. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів, прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 груд. 1989 р.

145. Рекомендації щодо притягнення до відповідальності за неповагу до суду (Додаток до Рішення Ради суддів України від 04.11.2016 р. № 74 із змінами, внесеними згідно з Рішенням Ради суддів України від 26.10.2018 р. № 62).
146. Рекомендація CM/Res (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи «Державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки», ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів.
147. Рекомендація Res (2001) 2 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб, ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 743 засіданні заступників міністрів 28 лют. 2001 р.
148. Риндюк В.І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Вип. 4 (44). С. 137–142.
149. Рішення Ради суддів України від 30 жовтня 2020 року № 65. Офіційний сайт Ради суддів України.
150. Руденко М., Шайтуро О. Поняття та система правоохоронних органів (органів правопорядку) у контексті нового закону «Про національну безпеку України»: питання правової визначеності. *Вісн. Луганськ. держ. ун-ту внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. № 1(85). С. 165–172.
151. Рудниченко С. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 149–152.
152. Савицька Н. В. Внутрішня незалежність судді адміністративного суду як засада здійснення адміністративного судочинства в Україні. Дис. ... д-ра філос. 081 Право. Сумськ. держ. ун-т, Суми, 2024. 252 с.
153. Сібільова Н.В. Сучасні проблеми організації та функціонування в Україні судової влади. *Питання боротьби зі злочинністю: збірник наукових праць*. Харків, 2005. Вип. 10. С. 79–89.

154. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Х. : Консум, 2001. 656 с.
155. Служба судової охорони. Звіт за 2023 рік.
156. Соловійов В.М. Поняття і сутність правового регулювання державного управління України. *Університетські наукові записки*. 2007. № 3 (23). С. 27–33.
157. Спецпідрозділ «Грифон» - надійний міліцейський щит, який оберігає храми Феміди.
158. Старовойтова С. М. Адміністративна відповідальність за прояв неповаги до суду в Україні. Дис. ... канд. юрид. н. 12.00.07. Приватний вищий навчальний заклад «Університет сучасних знань», Сумський державний університет, Суми, 2021. 200 с.
159. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021.
160. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К. : Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
161. Теремецький В.І., Деревянко Б.В. , Попович Т.Г. Правове визначення повноважень працівників Служби судової охорони в Україні. *Європейські перспективи*. 2023. № 3. С. 64–71.
162. Типове положення про апарат суду : наказ Державної судової адміністрації України від 8 лютого 2019 р. № 131.
163. Туркіна І. Типології правових систем і роль органів судової системи в механізмі держави. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2012. Вип. 10. С. 64–76.
164. Угровецький О.П. Організаційно-правові засади охоронної діяльності державної служби охорони при МВС України: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 20 с.
165. Уткіна М.С., Миргород-Карпова В.В. Щодо адміністративно-правового статусу Служби судової охорони. *Академічні візії*. 2023. № 18.

166. Фоміна М. До питання розмежування понять «судова система» та «судоустрій». *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 67–69.
167. Форостян О.С., Романов М. Ю. Адміністративно-правове регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану: монографія. Дніпро : Дніпровськ. держ. ун-т внутр. справ. К. : «7БЦ», 2025. 224 с.
168. Халюк С. О. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя в Україні та відповідних органів у зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. Дис. ... д-ра юрид. наук 12.00.02. НАВС. К., 2023. 474 с.
169. Хмиз М. В., Скриньковський Р. М., Глущенко С. В. та ін. Судова охорона як одна із гарантій діяльності судів в Україні. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2021. № 5 (21). С. 57–64.
170. Хомініч С.В. Забезпечення охорони та безпеки правосуддя в Україні: адміністративно-правовий аспект. Дисертація ... д-ра філософії. 081 – Право. Донецьк. держ. ун-т внутр. справ. Маріуполь, 2021. 230 с.
171. Христова Ю. Міжнародні стандарти забезпечення безпеки правосуддя. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 234–243.
172. Чумак В.В. Загальносоціальні принципи адміністративної діяльності Служби судової охорони України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». 2023. Вип. 79: ч. 2. С. 119–
173. Чумак В.В. Конституційні принципи діяльності Служби судової охорони України. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 427–431.
174. Шаповал В.Д., Плескун О.В., Лашко Є.Є., Даценко Л.Є., Пустовіт Є.В. Роль Служби судової охорони у забезпеченні охорони та підтримання громадського порядку в судах в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 592–597.

175. Шатрава С.О. Адміністративно-правові засади діяльності спеціальних підрозділів міліції : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харківськ. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2007. 231 с.
176. Шатрава С. Правова регламентація діяльності судової міліції в умовах сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 9. С. 48–50.
177. Шевчук О. Сектор безпеки України як об'єкт публічного адміністрування. *Адміністративне право і процес*. 2021. № 2. С. 139–140.
178. Шевчук О.М. Права державних службовців Служби судової охорони. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 511–514.
179. Шестак В.С. Роль адміністративного права у правовому забезпеченні реалізації окремих функцій держави суб'єктами публічного управління (на прикладі культурної функції). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2015. Вип. 34(2). С. 151–154.
180. Шкіль М.В. Адміністративно-правова охорона правосуддя в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київськ. міжнар. ун-т. К., 2012. 208 с.
181. Шоптенко С.С. Особливості правового регулювання адміністративно-правового статусу судової міліції в Україні. *Право і Безпека*. 2010. № 1. С. 60–65.
182. Шоптенко С.С. Поняття та зміст компетенції судової міліції в Україні. *Вісник ХНУВС*. 2011. № 2 (53). С. 255–263.
183. Шурко О.І. Адміністративно-правове забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2020. 217 с.
184. Щербак А.В. Публічне адміністрування в діяльності апарату суду. Дис. ... д-ра філос. 081 «Право». Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2023. 203 с.
185. Юнін О. С. Особливості надання поліцейських послуг в умовах воєнного стану. *Наукові записки*. 2023. № 14. С. 95–100.

186. Юревич Ю.О. Адміністративне судочинство в Польщі: становлення та розвиток. Дис. ... д-ра філос. 081 «Право». Львівськ. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2023. 212 с.
187. Яковлева В.С. Кримінологічна характеристика та запобігання втручання у діяльність судових органів. Дис. ... д-ра філос. 081 «Право». НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. правових наук України, Харків, 2023. 260 с.
188. Ярмачі Х.П. Механізм адміністративно-правового регулювання. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 81–87.
189. Criminal Code R.S.C., 1985, с. 46. <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/c-46/FullText.html>
190. Dzhafarova M., Ivanova H., Zahorodniuk S., & Zaiets U. Ensuring Public Order during the Court Hearings in the Context of Reforming the Judicial System of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9 (32). P. 10-17. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.32.08.1>.
191. Dzhafarova M., Ivanova H., Zahorodniuk S., & Zaiets U. Ensuring Public Order during the Court Hearings in the Context of Reforming the Judicial System of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9 (32). P. 10-17. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2020.32.08.1>.
192. Sheriff powers, duties and responsibilities regulation. Sheriff Act. B.C. Reg. 263/2009.
https://www.bclaws.gov.bc.ca/civix/document/id/crbc/crbc/263_2009
193. U. S. Marshals Service. *Judicial Security*. Retrieved from: <https://www.usmarshals.gov/judicial/>
194. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 grudnia 1998 roku w sprawie określenia szczegółowych zasad współpracy specjalistycznych uzbrojonych formacji ochronnych z Policją, jednostkami ochrony przeciwpożarowej, obrony cywilnej strażami gminnymi (miejskimi), Dz.U. 1998, 161.1108.

195. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 16 sierpnia 2007 roku w sprawie szczegółowego zakresu zadań i zasad organizacji policji sądowej, Dz.U. 2007,155.1093.
196. Ustawa Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 27 lipca 2001 roku, Dz.U. nr 98 poz. 1070.
197. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji, Dz.U. 2011, 287.1687..
198. Zarządzenie nr 12 Komendanta Głównego Policji z dnia 8 kwietnia 2014 roku w sprawie postępowania policjantów w przypadku uzyskania informacji o podłożeniu urządzenia wybuchowego (poz. 32).
199. Zarządzenie nr 18 Prezesa Rady Ministrów z dnia 2 marca 2016 roku w sprawie wykazu przedsięwzięć i procedur systemu zarządzania kryzysowego.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Талпа П.В. Наукові підходи до дослідження правового статусу Служби судової охорони: загальна характеристика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №2. С. 221–226.

2. Талпа П.В. Правове регулювання статусу Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 166–171.

3. Талпа П.В. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід регламентації Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 34. С. 243–249.

4. Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 35. С. 95–101.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Талпа П.В. Деякі питання адміністративно-правового статусу Служби судової охорони. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави*: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. інтернет конф. (м. Одеса, 29 березня 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 117–120.

6. Талпа П.В. Загальна характеристика наукового пізнання правового статусу Служби судової охорони. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України*: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. (м. Одеса, 24 жовт. 2024 р.). Одеса : ОДУВС, 2024. С. 216 – 219.

7. Талпа П.В. Зарубіжний досвід діяльності Служби судової охорони. *Кримінально-правові, кримінологічні та кримінально-виконавчі заходи попередження злочинності в період воєнного стану*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (29 лист. 2024 р.). Одеса: ОДУВС, 2024. С. 260–262.

8. Талпа П.В. Нормативно-правове регулювання діяльності Служби судової охорони. *Державно-правові засади формування безпечного середовища в Україні: сучасні виклики*: Матеріали III Всеукр. наук. конф. (м. Одеса, 18 груд. 2024 р.). Одеса, ОДУВС, 2024. С. 98–101.

9. Талпа П.В. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання Служби судової охорони. *Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів*: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (23 трав. 2025 р.). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 223–226.

ДЕРЖАВНА СУДОВА АДМІНІСТРАЦІЯ УКРАЇНИ
ДСА України

вул. Липська, 18/5, м. Київ, 00020, тел.: (044) 277-76-86, факс: (044) 277-76-11,
e-mail: inbox@court.gov.ua, web: <http://www.dsa.court.gov.ua>, код ЄДРПОУ: 26255795

04.06.2026 № 16-12088/26
на № _____ від _____

Довідка

**про використання в практичній діяльності Служби судової охорони
результатів дисертаційної роботи Талпи Петра Валентиновича на тему
«Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони»**

Результати дисертації на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони» використовуються в практичній діяльності Служби судової охорони, зокрема пропозиції і рекомендації, викладені в публікаціях:

Талпа П.В. Правове регулювання статусу Служби судової охорони. Юридичний бюлетень. 2024. Вип. 33. С. 166–171;

Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності Служби судової охорони. Юридичний бюлетень. 2024. Вип. 35. С. 95–101;

застосовуються під час розроблення організаційно-розпорядчих актів, які регулюють діяльність Служби судової охорони, а також під час практичних занять у межах службової підготовки її співробітників.

Голова Державної судової
адміністрації України

Максим ПАМПУРА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент
полковник поліції

В'ячеслав ДАВИДЕНКО

«28» 05 2026.

АКТ

впровадження в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ результатів дисертаційного дослідження Талпи Петра Валентиновича на тему: «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони»

Комісія у складі:

- 1) начальника відділу організації наукової діяльності ОДУВС, кандидата юридичних наук, доцента Домброван Наталії;
- 2) ученого секретаря секретаріату Вченої ради ОДУВС, кандидата педагогічних наук Ісаєнка Максима;
- 3) начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури ОДУВС, кандидата юридичних наук Теслюк Ірини

склала цей акт про те, що комісією вивчено наукові положення, пропозиції і рекомендації Талпи Петра щодо впровадження результатів дисертації на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ при проведенні наукових досліджень за темою НДР ОДУВС, а саме: загальноуніверситетською темою «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (ресстраційний номер 0123U103538).

Комісія дійшла висновку, що подана дисертація аспіранта Талпи Петра щодо впровадження результатів дисертації дослідження на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони» становить цінність для наукової діяльності, а надані матеріали мають високий теоретичний рівень, зокрема, наступні публікації:

1. Талпа П.В. Наукові підходи до дослідження правового статусу Служби судової охорони: загальна характеристика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №2. С. 221–226.

2. Талпа П.В. Правове регулювання статусу Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 166–171.

3. Талпа П.В. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід регламентації Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 34. С. 243–249.

4. Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 35. С. 95–101.

Результати дисертаційного дослідження Талпи П.В. на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони» впроваджено в наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ.

Члени комісії:

**Начальник відділу організації
наукової діяльності ОДУВС
кандидат юридичних наук, доцент
підполковник поліції**

Наталія ДОМБРОВАН

**Учений секретар секретаріату
Вченої ради ОДУВС
кандидат педагогічних наук**

Максим ІСАЄНКО

**Начальник відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури ОДУВС
кандидат юридичних наук**

Ірина ТЕСЛЮК

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Ректор Одеського державного
 університету внутрішніх справ
 кандидат юридичних наук, доцент
 інспектор поліції

В'ячеслав ДАВИДЕНКО

«26» 05 2026.

АКТ
 впровадження в освітній процес Одеського державного університету
 внутрішніх справ результатів дисертаційної роботи Талпи Петра
 Валентиновича на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу
 Служби судової охорони»

«26» 05 2026.

м. Одеса

Комісія у складі:

- 1) начальника відділу забезпечення якості освіти ОДУВС, кандидата історичних наук, доцента Камінської Олени;
- 2) директора інституту права та безпеки ОДУВС, кандидата юридичних наук, доцента Дришлюка Володимира,
- 3) завідувача кафедри адміністративно-правових дисциплін інституту права та безпеки ОДУВС, доктора юридичних наук, професора Денисової Аліни

склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто матеріали дисертаційного дослідження здобувача ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» ОДУВС Талпи Петра на тему «Адміністративно-правове регулювання статусу Служби судової охорони», які, зокрема, відображені у наукових публікаціях:

1. Талпа П.В. Наукові підходи до дослідження правового статусу Служби судової охорони: загальна характеристика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. №2. С. 221–226.
2. Талпа П.В. Правове регулювання статусу Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 33. С. 166–171.
3. Талпа П.В. Міжнародні стандарти та зарубіжний досвід регламентації Служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 34. С. 243–249.
4. Талпа П.В. Адміністративно-правове регулювання організації та діяльності служби судової охорони. *Юридичний бюлетень*. 2024. Вип. 35. С. 95–101.

Комісія вважає, що подані матеріали, отримані на основі проведеного самостійного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень та практичну значимість, можуть бути використані в освітньому процесі Одеського державного університету внутрішніх справ, зокрема, під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Судові та правоохоронні органи», при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, програм, проведенні занять з професійної підготовки працівників оперативних підрозділів Національної поліції України.

Члени комісії:

**Начальник відділу
забезпечення якості освіти
кандидат історичних наук, доцент**

Олена КАМІНСЬКА

**Директор інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Володимир ДРИШЛЮК

**Завідувач кафедри
адміністративно-правових дисциплін
інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор**

Аліна ДЕНИСОВА